

32004R0138

5.2.2004.

SLUŽBENI LIST EUROPSKE UNIJE

L 33/1

UREDBA (EZ) br. 138/2004 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA
od 5. prosinca 2003.
o ekonomskim računima u poljoprivredi na području Zajednice
(Tekst značajan za EGP)

EUROPSKI PARLAMENT I VIJEĆE EUROPSKE UNIJE,

uzimajući u obzir Ugovor o osnivanju Europske zajednice, a posebno njegov članak 285. stavak 1.,

uzimajući u obzir prijedlog Komisije,

u skladu s postupkom utvrđenim u članku 251. Ugovora ⁽¹⁾,

budući da:

- (1) Praćenje i procjena zajedničke poljoprivredne politike zahtijeva usporedive, ažurne i pouzdane informacije o ekonomskoj situaciji u poljoprivredi, a posebno o promjenama u dohotku od poljoprivrede.
- (2) Poljoprivredni računi predstavljaju osnovno sredstvo za analizu ekonomske situacije u poljoprivredi neke zemlje pod uvjetom da su sastavljeni na temelju jedinstvenog skupa načela. Poljoprivredni računi također daju značajan doprinos u izradi nacionalnih računa.
- (3) Ekonomski računi u poljoprivredi sastavljeni su u skladu s temeljnim konceptima i pravilima sadržanima u Uredbi Vijeća (EZ) br. 2223/96 od 25. lipnja 1996. o Europskom sustavu nacionalnih i regionalnih računa u Zajednici ⁽²⁾.
- (4) Uredba Vijeća (EZ) br. 322/97 od 17. veljače 1997. o statistici Zajednice ⁽³⁾ predstavlja referentni okvir za ovu Uredbu.
- (5) Budući da zemlje članice ne mogu same u dostatnoj mjeri ostvariti cilj predložene akcije, a to je definiranje zajedničkih statističkih standarda koji će omogućiti

produkciju usklađenih podataka, te se taj cilj, zbog veličine akcije, može bolje ostvariti na razini Zajednice, Zajednica može donijeti određene mjere u skladu s načelom supsidijarnosti opisanim u članku 5. Ugovora. U skladu s načelom proporcionalnosti opisanom u tom članku, ova Uredba predviđa samo one mjere koje su neophodne radi ostvarenja tog cilja.

- (6) Mjere potrebne za provedbu ove Uredbe trebale bi biti donesene u skladu s Odlukom Vijeća 1999/468/EZ od 28. lipnja 1999. o utvrđivanju postupaka za izvršavanje provedbenih ovlasti dodijeljenih Komisiji ⁽⁴⁾.

- (7) Obaviješteni su Stalni odbor za statistiku u poljoprivredi i Odbor za statistički program,

DONIJELI SU SLJEDEĆU UREDBU:

Članak 1.

Predmet

1. Ovom se Uredbom uvode ekonomski računi u poljoprivredi na području Zajednice (dalje u tekstu ERP) te se utvrđuje sljedeće:

- (a) metodologija izrade ERP-a (zajednički standardi, definicije, klasifikacije i računovodstvena pravila) koja se namjerava koristiti pri izradi računa na usporedivim osnovama za potrebe Komisije i pri dostavljanju podataka Zajednici sukladno članku 3.;

- (b) vremenski rokovi za dostavljanje poljoprivrednih računa sastavljenih u skladu s metodologijom izrade ERP-a.

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog parlamenta od 3. rujna 2003. (još nije objavljeno u Službenom listu) i Odluka Vijeća od 17. studenoga 2003.

⁽²⁾ SL L 310, 30.11.1996., str. 1. Uredba kako je zadnje izmijenjena Uredbom (EZ) br. 1267/2003 Europskog parlamenta i Vijeća (SL L 180, 18.7.2003., str. 1).

⁽³⁾ SL L 52, 22.2.1997., str. 1.

⁽⁴⁾ SL L 184, 17.7.1999., str. 23.

2. Ova Uredba ne obvezuje nijednu zemlju članicu na primjenu ove metodologije izrade poljoprivrednih računa za svoje vlastite potrebe.

Članak 2.

Metodologija

1. Metodologija izrade ERP-a iz članka 1. stavka 1. točke (a) ove Uredbe opisana je u Prilogu 1.
2. Metodologija izrade ERP-a ažurira se u skladu s postupkom utvrđenim u članku 4. stavku 2.

Članak 3.

Dostavljanje podataka Komisiji

1. Zemlje članice dužne su dostavljati Komisiji (Eurostatu) podatke navedene u Prilogu II. u vremenskim rokovima definiranim za svaku tablicu.
2. Prvi podaci dostavljaju se u studenome 2003.

3. Popis varijabli i vremenski rokovi za dostavu podataka navedenih u Prilogu II. ažuriraju se u skladu s postupkom utvrđenim u članku 4. stavku 2.

Članak 4.

Odborski postupak

1. Komisiji u radu pomaže Stalni odbor za statistiku u poljoprivredi.
2. Kod upućivanja na ovaj stavak primjenjuju se članci 4. i 7. Odluke 1999/468/EZ uzimajući u obzir odredbe članka 8. iste Odluke.

Vremensko razdoblje utvrđeno u članku 4. stavku 3. Odluke 1999/468/EZ traje tri mjeseca.

3. Odbor donosi svoj poslovnik.

Članak 5.

Završna odredba

Ova Uredba stupa na snagu dvadesetog dana od dana objave u *Službenom listu Europske unije*.

Ova je Uredba u cijelosti obvezujuća i izravno se primjenjuje u svim državama članicama.

Sastavljeno u Bruxellesu 5. prosinca 2003.

Za Europski parlament
Predsjednik
P. COX

Za Vijeće
Predsjednik
P. LUNARDI

PRILOG I.

EKONOMSKI RAČUNI U POLJOPRIVREDI

(ERP)

SADRŽAJ

	<i>Stranica</i>
Predgovor	40
1. Opća obilježja računa	40
A. Uvod	40
B. Bazična jedinica i poljoprivredna industrija	41
1. Bazična jedinica	41
2. Poljoprivredna industrija	42
3. Neodvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti	43
C. Mjerenje outputa	45
D. Slijed računa	46
1. Slijed računa u skladu s ESA 95	46
2. Slijed računa u ERP-u	46
E. Izvori podataka i metoda izračuna za izradu ERP-a	49
F. Klasifikacija	50
1. Općenito	50
2. Definicija karakterističnih djelatnosti u poljoprivredi	50
3. Definicija karakterističnih jedinica u poljoprivredi	51
4. Napomene u vezi s različitim stavkama	52
5. Razlika između poljoprivredne industrije za potrebe izrade ERP-a i poljoprivredne grane u kontekstu nacionalnih računa	56
II. Transakcije proizvodima	56
A. Opća pravila	56
1. Izvještajno razdoblje	56
2. Jedinice	57
3. Vrijeme bilježenja	57
B. Output	60
1. Opće napomene o konceptu outputa u ESA 95 i ERP-u	60
2. Output poljoprivredne djelatnosti: količine	61
3. Output neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti	67
4. Output poljoprivredne industrije	67
5. Vrednovanje outputa	68
C. Intermedijarna potrošnja	68
1. Definicija	68
2. Elementi intermedijarne potrošnje	69
3. Vrednovanje intermedijarne potrošnje	73

D.	Bruto investicije u kapital	73
1.	Bruto investicije u fiksni kapital (BIFK)	73
2.	Promjene zaliha robe	82
3.	Evidentiranje stoke kao „bruto investicije u fiksni kapital” ili „promjene zaliha”	87
III.	Transakcije raspodjele i drugi tokovi	88
A.	Definicija	88
B.	Opća pravila	88
1.	Izveštajno razdoblje	88
2.	Jedinice	89
3.	Vrijeme bilježenja transakcija raspodjele	89
4.	Opće primjedbe o dodanoj vrijednosti	89
C.	Naknade zaposlenicima	90
D.	Porezi na proizvodnju i uvoz	91
1.	Porezi na proizvode	92
2.	Obrada poreza na dodanu vrijednost PDV	93
3.	Ostali porezi na proizvodnju	94
E.	Subvencije	96
1.	Subvencije na proizvode	96
2.	Ostale subvencije na proizvodnju	98
F.	Dohodak od imovine	102
1.	Definicija	102
2.	Kamate	102
3.	Zakupnine (zemljišta i podzemnih ležišta)	103
4.	Dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja (koji nije obuhvaćen ERP-om)	103
G.	Kapitalni transferi	104
1.	Investicijske potpore	104
2.	Drugi kapitalni transferi	105
H.	Potrošnja fiksnog kapitala	105
IV.	Input rada u poljoprivredi	107
V.	Pokazatelji poljoprivrednog dohotka	108
A.	Definicija dohotka i izravnavajućih stavki	108
B.	Obrada dohotka jedinica koje su organizirane kao društva	109
C.	Definicija pokazatelja poljoprivrednog dohotka	110
D.	Spajanje pokazatelja dohotka za Europsku uniju	111
E.	Deflacija pokazatelja dohotka	111
VI.	Procjena ERP-a u stalnim cijenama	112
A.	Mjere cijene i opsega	113
B.	Načela i metoda za izradu ERP-a u stalnim cijenama	113
1.	Izbor formule indeksa	113
2.	Bazna godina	113
3.	Prezentiranje nizova u odnosu na izvještajnu godinu	113
4.	Obračun dodane vrijednosti u stalnim cijenama	114
5.	Raščlanjivanje poreza i subvencija na proizvode na komponente opsega i cijene	115

PREDGOVOR

Revizija Europskog sustava nacionalnih računa (ESA 1995) godine 1995. ⁽¹⁾ i potreba za prilagođavanjem gospodarskim i strukturalnim promjenama u poljoprivredi doveli su do nove temeljne metodologije koja se koristi u izradi ERP-a. Izmjene temeljne metodologije izrade ERP-a morale su zadovoljiti dva, često suprotstavljena, zahtjeva: s jedne strane, bila je potrebna metodološka dosljednost s Europskim sustavom nacionalnih računa da bi se omogućilo usklađivanje ERP-a, kako između pojedinih zemalja članica, tako i sa središnjim sustavom nacionalnih računa, a s druge strane, zakonodavac je morao osigurati da izmjene koje je trebalo učiniti budu provedive. Ovaj priručnik sastavljen je imajući u vidu upravo ove zahtjeve budući da se, osim na koncepte, načela i temeljna pravila za izradu ERP-a, odnosi također na sve prilagodbe specifičnim karakteristikama na području poljoprivrede.

I. OPĆA OBILJEŽJA RAČUNA

A. UVOD

- 1.01. Sustav integriranih ekonomskih računa trebao bi pružiti sustavan, usporediv i što je moguće potpuniji pregled gospodarskih djelatnosti kako bi poslužio kao temelj za analize, predviđanja i političke mjere. Ogroman broj i raznolikost gospodarskih transakcija i jedinica koje pokriva ovaj sustav mora stoga biti klasificiran prema općim kriterijima i prikazan jasno i jednostavno kroz koherentan sustav računa i tablica.
- 1.02. Europski sustav integriranih ekonomskih računa, koji je izveden iz revidiranog sustava nacionalnih računa UN-a (SNA 93) ⁽²⁾, izrađen je kao odgovor na konkretne potrebe Europske unije. On utvrđuje koncepte, definicije, računovodstvena pravila i jedinstvene klasifikacije koje moraju koristiti zemlje članice EU-a.
- 1.03. Gospodarstvo neke zemlje predstavlja zbroj aktivnosti velikog broja jedinica koje sudjeluju u mnogim raznovrsnim transakcijama s ciljem proizvodnje, financiranja, osiguranja, distribucije i potrošnje. Jedinice i skupine jedinica, promatrane u kontekstu sustava nacionalnih računa, moraju biti definirane s obzirom na gospodarske modele koji se ispituju. Za ESA-u 95 karakteristično je da se koriste tri tipa jedinica i dva različita načina podjele nacionalnog gospodarstva.
- 1.04. Kako bi se omogućila analiza tijekova dohotka, kapitala, financijskih transakcija i imovine, ključno je odabrati jedinice koje predstavljaju interakciju među gospodarskim subjektima (institucionalne jedinice). Kako bi se omogućila analiza proizvodnog procesa, važno je odabrati jedinice koje predstavljaju tehničke i gospodarske odnose (tj. jedinice prema vrsti djelatnosti na lokalnoj razini i jedinice homogene proizvodnje).
- 1.05. Prema tomu, gospodarstvo je moguće podijeliti na dva različita načina:
 - i. na institucionalne sektore ili podsektore koji predstavljaju skupine institucionalnih jedinica;
 - ii. na industrije, koje obuhvaćaju skupine jedinica prema vrsti djelatnosti na lokalnoj razini (industrija) ili jedinice homogene proizvodnje (homogena grana).
- 1.06. Glavna svrha ERP-a jest analiza procesa proizvodnje i primarnog dohotka koji on ostvaruje. Računi se stoga temelje na konceptu industrije.
- 1.07. ERP-i su prateći računi koji pružaju dopunske informacije i koncepte prilagođene specifičnom karakteru poljoprivredne industrije. Iako se njihova struktura u velikoj mjeri podudara s onom nacionalnih računa, njihova izrada zahtijeva definiranje odgovarajućih pravila i metoda.
- 1.08. Potrebno je razlikovati dohodak ostvaren poljoprivrednom proizvodnjom od dohotka poljoprivrednih kućanstava, pri čemu potonji obuhvaća, osim dohotka iz poljoprivredne djelatnosti, dohodak iz ostalih izvora (imovine, socijalnih transfera itd.) koje poljoprivredna kućanstva mogu imati. Ove dvije vrste dohotka (dohodak ostvaren poljoprivrednom proizvodnjom i dohodak poljoprivrednih kućanstava) mjere se za dvije različite

⁽¹⁾ Ured za statistiku Europskih zajednica, Europski sustav nacionalnih računa – ESA 1995, Luxembourg 1996.

⁽²⁾ Sustav nacionalnih računa, 1993. Zajednička publikacija Ujedinjenih naroda, Međunarodnog monetarnog fonda, Komisije Europskih zajednica, OECD-a i Svjetske banke.

svrhe, koje zahtijevaju primjenu dviju različitih metoda podjele ekonomije: prva podjela, za potrebe ERP-a, temelji se na proizvodnim jedinicama koje se definiraju s obzirom na granu djelatnosti, a druga se temelji na kućanstvima (tj. institucionalnim jedinicama) čiji je glavni izvor dohotka samostalna poljoprivredna djelatnost⁽¹⁾.

B. BAZIČNA JEDINICA I POLJOPRIVREDNA INDUSTRIJA

1. Bazična jedinica

- 1.09. Kako bi se analizirali tijekovi koji nastaju u proizvodnom procesu i korištenju dobara i usluga, potrebno je odabrati jedinice koje naglašavaju odnose tehničko- ekonomske prirode. Ovaj zahtjev znači da, u pravilu, institucionalne jedinice moraju biti podijeljene u manje i homogenije jedinice s obzirom na vrstu proizvodnje. Svrha lokalnih jedinica po vrsti djelatnosti (lokalnih JVD-a) je zadovoljiti taj zahtjev kao prvi, ali praktično orijentiran operativni pristup (ESA 95, 2.105.)⁽²⁾.
- 1.10. Lokalni JVD definiran je kao dio JVD-a koji odgovara lokalnoj jedinici. JVD objedinjava sve dijelove pojedine institucionalne jedinice koja, u svojstvu proizvođača, pridonosi uspjehu djelatnosti na razini razreda (četveroznamenasta oznaka) u NACE Rev. 1 (izvještajna klasifikacija za ekonomske aktivnosti, usp. 1.55.) i odgovara jednom ili nekoliko operativnih potpodjela institucionalne jedinice. Informatički sustav institucionalne jedinice mora moći iskazati ili izračunati za svaki lokalni JVD barem vrijednost outputa, intermedijarne potrošnje, naknada zaposlenima, poslovnih viškova i zaposlenosti te bruto investicija u fiksni kapital (ESA 95, 2.106.).
- 1.11. Iako lokalni JVD može odgovarati institucionalnoj jedinici ili dijelu institucionalne jedinice u svojstvu proizvođača, on nikad ne može pripadati dvjema različitim institucionalnim jedinicama. Budući da se većina institucionalnih jedinica koje proizvode dobra i pružaju usluge u praksi bavi brojnim različitim djelatnostima u isto vrijeme (osnovnom djelatnošću te jednom ili više sporednih djelatnosti), mogu se podijeliti na isti broj lokalnih JVD-a. Pomoćne djelatnosti (nabava, prodaja, marketing, računovodstvo, prijevoz, skladištenje, održavanje itd.: usp. 1.27.), međutim, ne mogu imati za posljedicu stvaranje lokalnog JVD-a.
- 1.12. U osnovi, trebalo bi bilježiti onoliko lokalnih JVD-a koliko ima sporednih djelatnosti, ali može se dogoditi da statističke (računovodstvene) informacije ne omogućuju da se sporedne djelatnosti lokalnih JVD-a ili dijelovi tih djelatnosti odvoje od osnovnih djelatnosti JVD-a. Prema tomu, lokalni JVD može obavljati jednu ili više sporednih djelatnosti pored svoje glavne djelatnosti (ESA 95, 2.107.).
- 1.13. Smatra se da se neka djelatnost odvija kada se resursi kao što su oprema, rad, proizvodne tehnike, informatičke mreže ili proizvodi udružuju s ciljem stvaranja određenih dobara ili usluga. Pojedinu djelatnost karakterizira input proizvoda (dobara i usluga), proizvodni proces i output proizvoda (ESA 95, 2.103.). Glavnom djelatnošću nekog lokalnog JVD-a smatra se djelatnost čija je dodana vrijednost veća od vrijednosti bilo koje druge djelatnosti koju obavlja dotična jedinica. Klasifikacija glavne djelatnosti određuje se na temelju NACE Rev. 1, prvo na najvišoj razini klasifikacije, a zatim na detaljnijim razinama (ESA 95, 3.10.).

⁽¹⁾ Prepoznajući različite potrebe analitičara, FAO je preporučio upotrebu triju vrsta jedinica kao bazičnih jedinica za opisivanje ekonomskih računa za prehrambenu industriju i poljoprivredu, tj. institucionalne jedinice (uključujući kućanstva), gospodarstva (koja odgovaraju lokalnim JVD-ima u Europskom sustavu nacionalnih računa) i proizvode kako je preporučeno u Sustavu nacionalnih računa iz 1993. (što odgovara lokalnim JVD-ima u Europskom sustavu nacionalnih računa) (usp. FAO (1996.) Sustav ekonomskih računa za prehrambenu industriju i poljoprivredu, Ujedinjeni narodi, Rim).

⁽²⁾ Potrebno je naglasiti da, iako ESA daje prednost lokalnim JVD-ima, najprikladnija jedinica za analize proizvodnog procesa je jedinica homogene proizvodnje. Ova se jedinica koristi pri analizi inputa i outputa budući da točno odgovara vrsti aktivnosti. Institucionalne jedinice stoga se dijele na onoliko jedinica homogene proizvodnje koliko ima aktivnosti (osim pomoćnih). Grupiranjem jedinica homogene proizvodnje moguće je podijeliti ekonomiju u „čiste” (homogene) grane. Jedinica homogene proizvodnje ne može se, u pravilu, izravno promatrati. Stoga račune homogenih grana nije moguće izraditi na temelju skupina jedinica homogene proizvodnje. ESA opisuje jednu od metoda izrade tih računa. Ona uključuje pridruživanje sporedne proizvodnje i pripadajućih troškova pojedinih grana djelatnosti odgovarajućim homogenim granama (ESA, 9.53. do 9.61.).

2. Poljoprivredna industrija

- 1.14. Grupiranjem svih lokalnih JVD-a koji se bave istom vrstom djelatnosti moguće je odrediti industriju. To omogućuje podjelu gospodarstva na industrije. Klasifikacija industrija ovisi o glavnoj djelatnosti jedinica grupiranih na taj način. Na najdetaљnijoj razini klasifikacije, industrija obuhvaća sve lokalne JVD-e u istom razredu (četveroznamenasta oznaka) NACE Rev. 1 koje se, prema tomu, bave istom djelatnošću kao ona koja je definirana u NACE Rev. 1.
- 1.15. Iako je poljoprivredna industrija ranije bila definirana kao grupiranje jedinica homogene poljoprivredne proizvodnje, lokalni JVD odabran je kao bazična jedinica opisa za izradu ERP-a kako bi se i. omogućio pristup ERP-u sa stajališta ekonomskog stanja u poljoprivredi, tj. kako bi se u potpunosti uzelo u obzir postojanje određenih neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti pri mjerenju ukupne proizvodne djelatnosti poljoprivrednih jedinica te kako bi se ii. zadržala konzistencija s ostalim nacionalnim računima. Ovo predstavlja pomak od analitičkog pristupa koji se temeljio na konceptu jedinice homogene proizvodnje i homogene grane prema statističkom pristupu koji se temelji na pojmu JVD-a na lokalnoj razini i industriji.
- 1.16. Neodvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti su one djelatnosti čiji se troškovi ne mogu promatrati odvojeno od troškova poljoprivredne djelatnosti. Primjeri su prerada poljoprivrednih proizvoda na poljoprivrednom gospodarstvu, šumarstvo, korištenje šumskih resursa, turizam. Output poljoprivredne industrije rezultat je dviju vrsta djelatnosti:
- i. poljoprivrednih djelatnosti (osnovnih ili sporednih) koje obavljaju poljoprivredne jedinice;
 - ii. nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti koje obavljaju poljoprivredne jedinice.
- 1.17. Poljoprivredno gospodarstvo, kao jedinica koja se trenutačno koristi u statističkim istraživanjima o poljoprivredi (popisima stanovništva, istraživanja o strukturi poljoprivrednih gospodarstava), je najprikladniji lokalni JVD za poljoprivrednu industriju (iako određene druge jedinice, kao što su vinogradarske ili maslinarske zadruge ili jedinice koje obavljaju ugovorne poslove itd. moraju biti uključene u nju). Međutim, valja naglasiti da raznovrsne poljoprivredne djelatnosti koje se na njemu mogu obavljati, čine poljoprivredno gospodarstvo posebnom vrstom lokalnog JVD-a. Stroga primjena ESA pravila na jedinice i skupinu jedinica rezultirala bi, zapravo, podjelom poljoprivrednog gospodarstva na nekoliko lokalnih JVD-a u slučajevima kada se na istom poljoprivrednom gospodarstvu obavlja nekoliko djelatnosti iz razreda s četveroznamenastom oznakom prema NACE Rev. 1. Prihvaćanje poljoprivrednog gospodarstva kao lokalnog JVD-a poljoprivredne industrije u nacionalnim računima i ERP-u temelji se na statističkom pristupu.
- 1.18. Stoga su računi za poljoprivrednu industriju u biti slični računima poljoprivrednih gospodarstava (računi proizvodnje i stvaranja dohotka). Međutim, kako bi se izbjegla svaka nejasnoća, potrebno je naglasiti da poljoprivredni računi nisu računi poduzeća čija je glavna djelatnost poljoprivreda: prvo, oni ne obuhvaćaju sve nepoljoprivredne djelatnosti gospodarstava (isključuju se djelatnosti koje se mogu odvojiti od poljoprivrednih djelatnosti). Osim toga, oni obuhvaćaju poljoprivredne djelatnosti poduzeća čija glavna djelatnost nije poljoprivreda. Shodno tomu, prihvaćanje poljoprivrednog gospodarstva kao osnovne jedinice za izradu ERP-a ne mijenja ništa na činjenici da su poljoprivredni računi računi u poljoprivrednoj industriji.
- 1.19. Budući da industrija obuhvaća skupinu jedinica koje obavljaju iste ili slične vrste aktivnosti, definicija poljoprivredne industrije u ERP-u ovisi o utvrđivanju karakterističnih aktivnosti i jedinica unutar te industrije. Odabir karakterističnih poljoprivrednih aktivnosti i jedinica može dovesti do određenih razlika između računa poljoprivredne industrije za potrebe izrade ERP-a i nacionalnih računa (usp. 1.93.).
- 1.20. Poljoprivredna industrija tretira se kao grupiranje svih JVD-a na lokalnoj razini koje obavljaju sljedeće gospodarske djelatnosti (za preciznu definiciju poljoprivredne industrije usp. 1.60. to 1.66.):
- uzgoj kultura, vrtnog i ukrasnog bilja (uključujući proizvodnju vina i maslinovog ulja iz grožđa i maslina uzgojenih na istoj jedinici),
 - uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja,

- biljna proizvodnja povezana s uzgojem stoke, peradi i ostalih životinja,
 - ugovorni poslovi u poljoprivredi,
 - lov, stupačarenje i razmnožavanje divljači, uključujući povezane uslužne djelatnosti.
- 1.21. Osim poljoprivrednih gospodarstava, poljoprivredna industrija obuhvaća također i jedinice sastavljene od skupina proizvođača (npr. zadruge) koji proizvode vino i maslinovo ulje, kao i specijalizirane jedinice koje osiguravaju strojeve, materijale i radnu snagu za obavljanje ugovornih poslova.
- 1.22. Specijalizirane jedinice koje osiguravaju strojeve, materijale i osoblje za obavljanje ugovornih poslova u fazi poljoprivredne proizvodnje (trgovinska poduzeća koja obavljaju ugovorni posao ili nositelji/upravitelji poljoprivrednih gospodarstava koji pružaju usluge kao izvođači) tretiraju se kao dio poljoprivredne industrije. Po strožoj interpretaciji, te jedinice, koje moraju biti obuhvaćene u poljoprivrednoj industriji, moraju obavljati posao koji (a) je dio procesa poljoprivredne proizvodnje, (b) je povezan s proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda, (c) obično obavljaju poljoprivredna gospodarstva, i (d) zapravo obavljaju isključivo specijalizirane jedinice koje osiguravaju strojeve, materijale i radnu snagu.
- 1.23. Međutim, ako ugovorni posao ne obavljaju isključivo specijalizirane jedinice (npr. ako nositelj/upravitelj poljoprivrednog gospodarstva unajmi strojeve, ali zapošljava vlastite radnike), ova djelatnost mora biti zabilježena u odjeljku 71 NACE Rev. 1 (najam strojeva i opreme bez osoblja koje njime upravlja): u tom slučaju, iznosi koje nositelji/upravitelji poljoprivrednih gospodarstava isplate poduzetima koja rade na temelju ugovora moraju biti bilježeni kao „ostala dobra i usluge” na poziciji „intermedijarna potrošnja” (usp. 2.108.).
- 1.24. Budući da je svrha ERP-a mjerenje, opisivanje i analiza stvaranja dohotka iz poljoprivredne gospodarske djelatnosti (koja je u zemljama članicama EU-a gotovo isključivo komercijalna djelatnost), odlučeno je da se isključe jedinice za koje poljoprivredna djelatnost predstavlja samo aktivnost u slobodno vrijeme. Nasuprot tomu, jedinice koje se bave naturalnom poljoprivredom uključene su u ERP. Valja naglasiti da poljoprivredni output za vlastitu finalnu potrošnju na poljoprivrednim gospodarstvima mora biti zabilježen u ERP-u.
- 3. Neodvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti**
- 1.25. Primjena lokalnih JVD-a kao bazičnih jedinica za poljoprivrednu industriju podrazumijeva bilježenje nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti u slučajevima kada ih nije moguće razlikovati od osnovne poljoprivredne djelatnosti.
- 1.26. Neodvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti lokalnih poljoprivrednih JVD-a definiraju se kao djelatnosti koje su usko povezane s poljoprivrednom proizvodnjom, a informacije koje se odnose na njihov output, intermedijarnu potrošnju, naknade zaposlenima, input radne snage ili BIFK (bruto investicije u fiksni kapital) ne mogu se tijekom statističkog promatranja odvojiti od informacija o osnovnoj poljoprivrednoj djelatnosti.
- 1.27. Osnovne značajke ovih neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti jesu:
- njihova svrha mora biti prodaja ili razmjena (tijekom računovodstvenog razdoblja ili kasnije, nakon skladištenja), vlastita finalna upotreba od strane proizvođača ili kao plaćanje u naturi (uključujući plaćanje zaposlenima u naturi),
 - one ne smiju biti pomoćne djelatnosti. Pomoćne djelatnosti su dopunske djelatnosti (npr. prodaja, marketing, skladištenje, prijevoz za vlastite potrebe; vidjeti ESA 95, 3.12. i 3.13., te SNA 93, 5.9. do 5.16.) koje obavlja neko poduzeće kako bi stvorilo preduvjete za obavljanje svoje glavne ili sporednih djelatnosti. Karakteristično je da se output pomoćnih aktivnosti pojavljuje kao input u različitim tipovima proizvodnih djelatnosti,
 - prema konvenciji, one ne smiju obuhvaćati djelatnosti koje uključuju investicije u nepoljoprivredne proizvode (kao što su zgrade ili strojevi) za vlastiti račun. Za ovu se vrstu proizvodnje za vlastitu finalnu potrošnju pretpostavlja da se radi o odvojivoj djelatnosti i ona se bilježi kao proizvodnja lokalnog JVD-a koji je moguće identificirati. Usluge smještaja pružene radnicima kao oblik plaćanja u naravi moraju se tretirati na sličan način (na računu stvaranja dohotka bilježe se kao naknada zaposlenima u naturi),

- moraju biti karakteristične za poljoprivredna gospodarstva, tj. moraju biti od znatne ekonomske važnosti za značajan broj poljoprivrednih gospodarstava,
 - ugovorni posao u poljoprivredi ne smatra se nepoljoprivrednom djelatnošću jer se radi o karakterističnoj djelatnosti (poljoprivredne usluge) u poljoprivrednoj industriji.
- 1.28. Mora se uključiti samo onaj dio konkretne nepoljoprivredne sporedne djelatnosti koji nije moguće odvojiti. Kao rezultat toga, konkretna nepoljoprivredna djelatnost bit će uključena u poljoprivrednu industriju ako je nije moguće odvojiti od osnovne poljoprivredne djelatnosti lokalnog JVD-a, ali bit će isključena ako je moguće odvojiti je od glavne poljoprivredne djelatnosti, u kojem slučaju sporedna djelatnost dovodi do nastanka nepoljoprivrednog lokalnog JVD-a. Kriterij kod odabira neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti nije toliko priroda proizvoda, koliko vrsta djelatnosti ⁽¹⁾. Na primjer, usluge agroturizma koje se pružaju na poljoprivrednom gospodarstvu moraju biti uključene samo ako ih nije moguće odvojiti od poljoprivredne djelatnosti dotičnog gospodarstva. To vjerojatno ne bi bio slučaj kada te djelatnosti postanu bitne. Shodno tomu, nepoljoprivredni proizvodi obuhvaćeni u sklopu proizvodnje poljoprivredne industrije mogu varirati u zemljopisnom smislu ili tijekom vremena.
- 1.29. Mogu se razlikovati dva osnovna tipa neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti:
- djelatnosti koje predstavljaju nastavak poljoprivredne djelatnosti i koriste poljoprivredne proizvode. Ovu vrstu djelatnosti moguće je naći u većini zemalja članica EU-a. Za ovu je skupinu karakteristična prerada poljoprivrednih proizvoda:

Prerada poljoprivrednih proizvoda

 - mlijeka u maslac, vrhnje, sireve, jogurte i druge mliječne proizvode,
 - voća i povrća u voćne sokove, konzervirane prehrambene proizvode, jaka alkoholna pića i druge proizvode,
 - grožđa, mošta i vina u alkoholne proizvode (npr. pjenušava vina, kao što je šampanjac, i jaka alkoholna pića, kao što je konjak),
 - pletenje materijala od bilja/tekstila/vune,
 - proizvodnja pašteta, gušče jetre i ostalih mesnih preradevina,
 - prerada ostalih poljoprivrednih proizvoda.

Klasificiranje i pakiranje poljoprivrednih proizvoda, npr. jaja i krumpira.
 - Djelatnosti koje uključuju poljoprivredno gospodarstvo i njegova sredstva za poljoprivrednu proizvodnju (oprema, instalacije, zgrade, radna snaga). U osnovi, ove djelatnosti obuhvaćaju sljedeće:
 - agroturizam – kampiranje, opskrba hranom i pićem (catering), hoteli, različite vrste smještaja i sl.,
 - prodaje na poljoprivrednim gospodarstvima – trgovina na malo proizvodima koji ne potječu s poljoprivrednog gospodarstva. Izravna prodaja poljoprivrednih proizvoda, sirovih ili prerađenih, bilježi se kao output dotičnih proizvoda,
 - sport i rekreacija na selu – korištenje zemljišta za aktivnosti kao što su golf, jahanje, lov, ribolov itd.,
 - usluge za treće osobe – npr. iznajmljivanje i popravak poljoprivrednih strojeva, projekti navodnjavanja, poljoprivredna savjetodavna služba, skladištenje proizvoda, održavanje objekata na poljoprivrednom gospodarstvu, komercijalne usluge vezane za poljoprivredne proizvode, prijevoz poljoprivrednih proizvoda itd. Ove se usluge bilježe kao sporedne djelatnosti samo ako se obavljaju za treću osobu. Kada se obavljaju za vlastite potrebe, smatraju se pomoćnim djelatnostima koje se ne bilježe na računima (usp. 1.27.),

⁽¹⁾ Valja primijetiti, međutim, da se neke sporedne djelatnosti uvijek smatraju odvojivim od poljoprivredne djelatnosti, npr. iznajmljivanje zgrada ili stambenih objekata.

- usluge uređenja krajobraza – košenje trave, podrezivanje živica, čišćenje snijega, planiranje, sadnja i održavanje zelenih površina i sl.,
 - uzgoj ribe,
 - ostale djelatnosti koje podrazumijevaju korištenje zemljišta i sredstava za poljoprivrednu proizvodnju.
- 1.30. Popis nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti (usp. 1.29.) dan je samo kao ilustracija i ne primjenjuje se u svakoj zemlji. Upravo suprotno, svaka zemlja mora sastaviti svoj vlastiti popis neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti ovisno o osobinama svoje poljoprivrede. Popis je potrebno sastaviti u suradnji s tijelima koja sudjeluju u izradi nacionalnih računa kako bi se osiguralo da je ERP kompatibilan s računima za poljoprivrednu granu, kao i računima za te nepoljoprivredne djelatnosti koji se sastavljaju za potrebe izrade nacionalnih računa (tj. kako bi se osiguralo da nijedna djelatnost nije ispuštena ili dvaput brojana).
- 1.31. Sporedne poljoprivredne djelatnosti nepoljoprivrednih jedinica zanemarive su i obično se bilježe kao nula. Poljoprivredna proizvodnja koju obavlja neka nepoljoprivredna jedinica u stvari se uvijek smatra odvojom, u smislu računovodstvenih podataka, zbog specifičnih osobina proizvoda i sredstava poljoprivredne proizvodnje, kao i izvora podataka i metoda koje se koriste u izradi rezultirajućih ERP-a (usp. dio E, poglavlje I, i dijelove B i C, poglavlje II). Kako bi se ERP temeljio na konceptu industrije, mora se izmjeriti output svih poljoprivrednih proizvoda, isključujući one proizvode koji su rezultat sporednih djelatnosti nepoljoprivrednih lokalnih JVD-a. Kako one po dogovoru obično iznose „nula”, bilježi se cjelokupan poljoprivredni output (s izuzetkom outputa jedinica kod kojih poljoprivredna proizvodnja predstavlja samo aktivnost u slobodno vrijeme; usp. 1.24.).
- 1.32. Nepoljoprivredna dobra i usluge proizvedene na poljoprivrednim gospodarstvima ne uključuju se u ERP osim ako su rezultat neodvojivih sporednih djelatnosti. Na primjer, ako jedinice obuhvaćaju nekoliko vertikalno povezanih proizvodnih procesa (npr. poduzeća koja se bave klanjem, pakiranjem i vakuumskim pakiranjem peradi, klasificiranjem, pranjem i pakiranjem krumpira ili drugog povrća, sortiranjem, pripremanjem i prodajom sjemena; zadruge koje osiguravaju skladišni prostor i prodaju proizvode itd.), poljoprivredna industrija obuhvaća samo onaj dio njihove djelatnosti koji se odnosi na poljoprivrednu proizvodnju, kao što je ona definirana u 1.62. i 1.63., i na neodvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti.

C. MJERENJE OUTPUTA

- 1.33. Prema ESA 95, output neke industrije predstavlja sve proizvode koje su proizvele sve jedinice unutar te industrije tijekom dotičnog računovodstvenog razdoblja, s izuzetkom dobara i usluga koje je tijekom tog razdoblja proizvela i potrošila ista jedinica. Mjerenje outputa poljoprivredne industrije temelji se ⁽¹⁾ na prilagodbi ovog ESA pravila, pri čemu se u output poljoprivredne industrije uključuje dio outputa koji su potrošile same poljoprivredne jedinice (usp. 2.032. do 2.036.). Shodno tomu, u ERP-u output poljoprivredne industrije predstavlja zbroj outputa svih jedinica u industriji (isključujući output za intermedijarnu potrošnju unutar iste jedinice), uvećan za output potrošen u procesu intermedijarne potrošnje unutar iste jedinice, pod uvjetom da se ovaj output odnosi na dvije različite osnovne djelatnosti (kao što je proizvodnja poljoprivrednih kultura koje se koriste kao hrana za životinje) te da zadovoljava određene kriterije (navedene u 2.055.).
- 1.34. ESA pravilo je izmijenjeno zbog posebne naravi poljoprivredne industrije:
- količina outputa poljoprivredne industrije koju iskoristi jedna te ista jedinica u procesu intermedijarne potrošnje veća je u poljoprivredi nego u drugim sektorima gospodarstva,
 - poljoprivredno gospodarstvo obuhvaća velik broj različitih poljoprivrednih djelatnosti koje su usko povezane jedna s drugom (pri čemu jedna djelatnost predstavlja osnovu ili nastavak druge djelatnosti, kao što je npr. proizvodnja žitarica i krmnog bilja za hranu za životinje; uska povezanost u korištenju faktora proizvodnje kao što su oprema i strojevi). Različiti sadržaji poljoprivrednog gospodarstva, ne dovodeći u

⁽¹⁾ Mjerenje outputa ranije se temeljilo na konceptu „nacionalnog poljoprivrednog dobra”, jedinstvenog fiktivnog poljoprivrednog gospodarstva koje obavlja svu poljoprivrednu proizvodnju u nacionalnoj ekonomiji, pri čemu je output poljoprivredne industrije definiran kao zbroj svih proizvoda koji su napustili nacionalno poljoprivredno gospodarstvo. Kasnije je odlučeno da se napusti koncept nacionalnog poljoprivrednog dobra zbog napretka u i. ekonomskoj analizi poljoprivrednih računa (tehničkih koeficijenata i stopa dodane vrijednosti), ii. konzistencije između računa proizvodnje i računa ostvarenja dohotka, iii. usporedbe tehničkih koeficijenata i stopa dodane vrijednosti među pojedinim dijelovima neke gospodarske grane i zemljama članicama te iv. konzistencije s ESA-om i njegovim načelima.

pitanje njegovu karakterizaciju kao lokalnog JVD-a, čine ga vrlo posebnim slučajem u usporedbi s lokalnim JVD-ima u ostalim dijelovima gospodarstva (usp. 1.17.). Svrha računa u podjeli gospodarstva na industrije je, djelomično, prikazati tijekove unutar proizvodnog procesa: stvaranje, transformaciju, trgovinu i prijenos ekonomske vrijednosti. Različite djelatnosti koje se obavljaju na određenom poljoprivrednom gospodarstvu ne bi bile u potpunosti uzete u obzir kada bi se mjerio samo output koji napušta poljoprivredno gospodarstvo.

- 1.35. Ova prilagodba ESA pravila zahtijeva poseban tretman određenih proizvoda kao što su poljoprivredni proizvodi namijenjeni za hranu za životinje na poljoprivrednom gospodarstvu, grožđe koje se koristi za proizvodnju vina i masline koje se koriste za proizvodnju maslinova ulja te poljoprivredni proizvodi namijenjeni intermedijarnoj potrošnji u neodvojivim nepoljoprivrednim sporednim djelatnostima.
- 1.36. Trgovina živim životinjama između poljoprivrednih gospodarstava i uvoz živih životinja tretiraju se posebno budući da se to smatra nedovršenom proizvodnjom (usp. poglavlje II).

D. SLIJED RAČUNA

1. Slijed računa u skladu s ESA 95

- 1.37. ERP-i se temelje na slijedu međusobno povezanih računa. Unutar ESA 95 potpuni slijed računa uključuje tekuće račune, račune akumulacije i bilance. Ovi različiti računi omogućuju bilježenje transakcija i ostalih tijekova povezanih sa specifičnim aspektima gospodarskog ciklusa (npr. proizvodnjom) unutar uređenog okvira. Transakcije sežu od stvaranja (generiranja) dohotka preko akumuliranja dohotka u vidu imovine do njegove raspodjele i preraspodjele. Izravnavajuće, tj. odbitne stavke (protustavke) koriste se kao agregati za mjerenje ekonomske uspješnosti.
- 1.38. Tekući računi odnose se na stvaranje, raspodjelu i preraspodjelu dohotka i njegovo korištenje u vidu finalne potrošnje; oni omogućuju izračun „štednje” koja predstavlja ključnu sastavnicu akumulacije. Na računima akumulacije raščlanjuju se različite sastavnice promjena stanja imovine i obveza jedinica te oni omogućuju bilježenje promjena u neto vrijednosti (razlici između imovine i obveza). U bilancama se iskazuju ukupna imovina i ukupne obveze različitih jedinica na početku i na kraju računovodstvenog razdoblja, kao i njihova neto vrijednost. Tijekovi koji se odnose na svaku pojedinu stavku imovine i obveza, a koji su iskazani na računima akumulacije, iskazuju su ponovno na računu „promjene u bilancama” (ESA 95, 8.04.).
- 1.39. Potpuni slijed gore navedenih računa odnosi se samo na institucionalne jedinice, sektore i podsektore. ESA 95 polazi od pretpostavke da nema smisla izraditi potpuni slijed računa za pojedini lokalni JVD i pojedinu industriju budući da te jedinice rijetko mogu zadržati dobra ili imovinu u svoje vlastito ime, odnosno primati ili dijeliti dohodak.

2. Slijed računa u ERP-u

- 1.40. Kako se ERP-i temelje na konceptu industrije, slijed računa u skladu s ESA 95 mora biti ograničen na prve račune među tekućim računima:
 - račun proizvodnje i
 - račun stvaranja dohotkačije izravnavajuće stavke predstavljaju dodanu vrijednost, odnosno poslovni višak (usp. tablice 1. i 2. dolje).
- 1.41. Međutim, uzimajući u obzir specifične značajke poljoprivrede, smatra se da bi trebalo biti moguće izraditi i druge račune, barem djelomično, u mjeri u kojoj se relevantni tijekovi mogu jasno rasporediti na te račune. Radi se o sljedećim računima (usp. tablice 3. i 4. dolje):
 - račun poduzetničkog dohotka (jedan od tekućih računa) i
 - račun kapitala (jedan od računa akumulacije).
- 1.42. Razmatra se mogućnost proširivanja ovog slijeda računa tako da se određene stavke (tijekovi) na računu „ostale promjene u stanju imovine” uključe u račune akumulacije (tj. određene pozicije unutar računa „ostale promjene u obujmu imovine” i računa revalorizacije) i bilanca.
- 1.43. Na temelju tablica i strukture računa unutar ESA 95, slijed računa u ERP-u može se opisati na način kako je prikazano u tablicama 1. do 4.

A. Tekući računi

Tablica 1.: Račun proizvodnje

Uporabe			Izvori		
P.2	Intermedijarna potrošnja	50	P.1	Output	100
B.1b	Bruto dodana vrijednost	50			
K.1	Potrošnja fiksnog kapitala	10			
B.1n	Neto dodana vrijednost	40			

Tablica 2.: Račun stvaranja dohotka

Uporabe			Izvori		
D.1	Naknada zaposlenima	10	B.1n	Neto dodana vrijednost	40
D.29	Ostali porezi na proizvodnju	5			
D.39	Ostale subvencije na proizvodnju	-10			
B.2n/B.3n	Neto poslovni višak/neto mješoviti prihod	35			

Tablica 3.: Račun poduzetničkog dohotka

Uporabe			Izvori		
D.4	Dohodak od imovine	10	B.2n/B.3n	Neto poslovni višak/neto mješoviti prihod	35
D.41	Kamata	5			
D.45	Najamnina/zakupnina	5	D.4	Dohodak od imovine	1
			D.41	Kamata	1
			D.42	Raspodijeljeni dohodak korporacija	
			D.43	Reinvestirana dobit od izravnih stranih ulaganja	
			D.44	Dohodak od imovine koji pripada imateljima polica osiguranja	
			D.45	Zakupnine za zemljište i podzemna nalazišta	
B.4n	Neto poduzetnički dohodak	26			

B. Računi akumulacije

Tablica 4.: Račun kapitala

Promjene imovine		Promjene obveza i neto vrijednosti	
B.10.1	Promjene neto vrijednosti kao rezultat štednje i kapitalnih transfera	B.8n	Štednja, neto
		D.9	Kapitalni transferi, potraživanja
			10
		D.92	Investicijske potpore
			5
		D.99	Ostali kapitalni transferi
			5
		D.9	Kapitalni transferi, dugovanja
		D.91	Porezi na kapital
		D.99	Ostali kapitalni transferi

<i>Promjene imovine</i>			<i>Promjene obveza i neto vrijednosti</i>	
P.51	Bruto investicije u fiksni kapital (BIFK)	100	B.10.1	<i>Promjene neto vrijednosti kao rezultat štednje i kapitalnih transfera</i>
P.511	Nabave umanjene za prodaje dugotrajne materijalne imovine,	85		
P.511a	BIFK u nasade	10		
P.511b	BIFK u stoku	15		
P.511c	BIFK u strojeve i opremu	20		
P.511d	BIFK u prijevozna sredstva	20		
P.511e	BIFK u gospodarske zgrade	20		
P.511f	BIFK u ostale radove, osim poboljšanja zemljišta (ostale zgrade, objekti itd.)			
P.512	Nabave umanjene za prodaje dugotrajne nematerijalne imovine (softver itd.)	10		
P.513	Povećanje vrijednosti neproizvedene nefinancijske imovine	5		
P.513a	Veća poboljšanja zemljišta	4		
P.513b	Troškovi prijenosa prava vlasništva nad zemljištem i prava proizvodnje	1		
K.1	Potrošnja fiksnog kapitala	10		
P.52	Promjene u stanju zaliha	5		
P.53	<i>Nabave dragocjenosti umanjene za prodaje</i>			
K.2	<i>Nabave neproizvedene nefinancijske imovine umanjene za prodaje</i>			
K.21	<i>Nabave zemljišta i druge materijalne neproizvedene imovine umanjene za prodaje</i>			
K.22	<i>Nabave nematerijalne neproizvedene imovine (prava proizvodnje itd.), umanjene za prodaje</i>			
B.9	<i>Neto krediti (+)/Neto zaduženja (-)</i>			

1.44. Valja imati na umu da su transakcije i zalihe robe navedene kurzivom u tablicama 3. i 4. stavke koje:

- nisu relevantne za ERP zbog toga što se koristi koncept industrije, a slijed računa nije potpun. Pozicije o kojima se radi su pozicije D.42 Raspodijeljeni dohodak korporacija, D.43 Reinvestirana dobit od izravnih stranih ulaganja, D.44 Dohodak od imovine koji pripada imateljima polica osiguranja i D.45 Najamnina/zakupnina u stupcu Izvori u tablici 3. te pozicije B.8n Neto štednja, B.10.1 Promjene u neto vrijednosti kao rezultat štednje i kapitalnih transfera te B.9 Neto krediti (+)/Neto zaduženja (-) u tablici 4. ili
- nisu zabilježene, bilo zbog nedostatka pouzdanih informacija ili zbog toga što trenutačno nisu od posebnog značaja za potrebe izrade ERP-a. Pozicije o kojima se radi su D.9 Kapitalni transferi, dugovanja, D.91 Porezi na kapital i D.99 Ostali kapitalni transferi, P.53 Nabave dragocjenosti umanjene za prodaje, K.2 Nabave neproizvedene nefinancijske imovine umanjene za prodaje, K.21 Nabave zemljišta i ostale materijalne neproizvedene imovine umanjene za prodaje te K.22 Nabave nematerijalne neproizvedene imovine (prava proizvodnje itd.) umanjene za prodaje u tablici 4. Neke od tih stavki (tj. D.91, K.2, K.21 i K.22) mogu se naknadno bilježiti u ERP.

- 1.45. Na računu proizvodnje bilježe se transakcije koje se odnose na proces proizvodnje. On obuhvaća output u stupcu „Izvori” i intermedijarnu potrošnju u stupcu „Uporabe”. Dodana vrijednost, tj. izravnavajuća stavka, može se izračunati prije ili nakon potrošnje fiksnog kapitala (bruto ili neto dodana vrijednost). Kako se vrijednost outputa obračunava po bazičnim cijenama, a vrijednost intermedijarne potrošnje po nabavnim cijenama, dodana vrijednost uključuje subvencije umanjene za poreze na proizvode.
- 1.46. Račun stvaranja dohotka odnosi se na stvaranje dohotka kao rezultat proizvodnog procesa i njegove raspodjele na „rad” kao čimbenik proizvodnje i opću upravu (u obliku poreza i subvencija). Poslovni višak, tj. izravnavajuća stavka predstavlja dohodak koji jedinice stvaraju koristeći svoju proizvodnu imovinu. U slučaju neinkorporiranih poduzeća u sektoru kućanstava, izravnavajuća stavka ovog računa implicitno sadržava element koji odgovara naknadi za rad koji su obavili vlasnik ili članovi njegove obitelji, a koji se ne može razlikovati od dobiti koju on ostvari kao poduzetnik. To se naziva „mješovitim dohotkom” (ESA 95, 8.19.).
- 1.47. Račun poduzetničkog dohotka omogućuje mjerenje dohotka koji je sličan konceptu tekuće dobiti prije raspodjele i poreza na dohodak, koji se obično koristi u poslovnom računovodstvu.
- 1.48. Kapitalni račun omogućuje da se utvrdi do koje su mjere nabave nefinancijske imovine, umanjene za prodaje, financirane iz štednje i kapitalnih transfera. On pokazuje razinu kreditiranja ili zaduživanja. Nije moguće izraditi potpun kapitalni račun u poljoprivredi jer, iako se određeni tijekovi mogu jasno pripisati toj industriji, ostale stavke (neto štednja, saldo slijeda tekućih računa) nije moguće izračunati na razini industrije. Međutim, bilježenjem što je moguće većeg broja promjena vrijednosti nefinancijske imovine u industriji (kao rezultat nabave, prodaje i potrošnje fiksnog kapitala) i kapitalnih transfera primljenih u okviru industrije, dobivaju se vrijedne informacije o situaciji u industriji i njenoj bilanci (pored informacija o dohotku stvorenom tijekom proizvodnog procesa).

E. IZVORI PODATAKA I METODE IZRAČUNA ZA POTREBE IZRADE ERP-A

- 1.49. Jedna od glavnih značajki ERP-a je primjena formule „količina × cijena” kod mjerenja outputa velike većine proizvoda. Ovakav je pristup bio uvjetovan uglavnom teškoćama u izradi poljoprivrednih računa na temelju reprezentativnih uzoraka poslovnih računa.
- 1.50. Vrednovanje outputa poljoprivrednih kultura obično se može temeljiti na izvorima, tj. procjeni proizvedenih (ubranih) količina koja se zasniva na procjenama površina pod dotičnim poljoprivrednim kulturama i prinosa, ili na uporabi, tj. procjenama kupljenih količina poljoprivrednih proizvoda od strane korisničkih grana gospodarstva, procjeni izvoza umanjenog za uvoz, čemu valja pridodati određene količine koje se koriste za intermedijarnu potrošnju u poljoprivrednoj industriji, promjene u zalihama proizvođača i uporabu za vlastite potrebe (pri čemu većina za vlastitu finalnu potrošnju). Potonji pristup može se pokazati vrlo primjerenim u slučajevima kada je kupce tih poljoprivrednih proizvoda lako identificirati, a ostale četiri sastavnice uporabe su ograničene (npr. proizvodi koji iziskuju prethodnu obradu prije nego što se mogu upotrijebiti, kao što su šećerna repa, duhan itd.). Bez obzira na to, kao potvrda konzistentnosti i pouzdanosti podataka, potrebno je izraditi materijalnu bilancu (proizvodnje i potrošnje).
- 1.51. Statistički podaci o klanju, izvozu/uvozu živih životinja te o veličini stada, predstavljaju osnovne izvore podataka za mjerenje outputa životinja. Output životinjskih proizvoda (uglavnom mlijeka) općenito se procjenjuje na temelju podataka o njihovoj prodaji korisničkim granama gospodarstva (mljekarama, poduzećima za pakiranje) zbog specifičnih namjena za koje se koriste.
- 1.52. Detaljniji opis metoda izračuna dan je u poglavlju II.
- 1.53. Većina intermedijarnih proizvoda u biti se može koristiti samo u poljoprivredi (sjeme i sadni materijal, gnojiva, pesticidi itd.). U tom slučaju, količina kupljene robe u poljoprivredi temelji se na podacima o prodaji onih grana gospodarstva koje su dobavljači tih intermedijarnih proizvoda (po uključivanju vanjske trgovine).

- 1.54. Međutim, primjena ovog pravila nosi sa sobom i određene rizike. U stvarnosti, razina prodaje koju ostvare proizvođači proizvoda koji se uglavnom koriste u poljoprivredi u obliku intermedijarnih proizvoda ne odgovara nužno količini kupljenih proizvoda iste vrste od strane poljoprivrednog sektora jer se gnojiva, pesticidi itd. mogu kupovati i u druge svrhe (zalihe komercijalnih jedinica, potrošnja drugih jedinica, kao što su javni parkovi, kućanstva itd.).

F. KLASIFIKACIJA

1. **Općenito**

- 1.55. ERP-i čine sastavni dio Europskog sustava nacionalnih računa i, shodno tome, za njihovu izradu koristi se Eurostatova opća klasifikacija ekonomskih djelatnosti, NACE Rev. 1. NACE Rev. 1 predstavlja nomenklaturu djelatnosti na četiri razine, koja je sastavljena 1990. Radi se zapravo o reviziji opće industrijske klasifikacije ekonomskih djelatnosti na području Europskih zajednica, tj. NACE, koju je Eurostat prvi put objavio 1970.

- 1.56. NACE Rev. 1 predstavlja detaljniju verziju ISIC Rev. 3 ⁽¹⁾, prilagođenu specifičnim europskim okolnostima. NACE Rev. 1 također je izravno povezana sa statističkom klasifikacijom proizvoda po djelatnostima (CPA) na području Europske ekonomske zajednice, koja se pak temelji na središnjoj klasifikaciji proizvoda UN-a (CPC).

- 1.57. NACE Rev. 1 je klasifikacija djelatnosti koja se koristi za definiranje industrija u nacionalnim računima. Temelji se na sustavu označavanja koji ima četiri razine, a opisan je u nastavku:

- preliminarna razina, koja sadrži nazive definirane abecednom oznakom i označava „područja”,
- međurazina, koja sadrži nazive definirane abecednom oznakom od dva slova i označava „potpodručja”,
- druga razina, koja sadrži nazive definirane dvoznamenkastom brojčanom oznakom i označava „odjeljke”,
- treća razina, koja sadrži nazive definirane troznamenkastom brojčanom oznakom i označava „skupine”,
- četvrta razina, koja sadrži nazive definirane četveroznamenkastom brojčanom oznakom i označava „razrede”.

- 1.58. Svaka razina unutar klasifikacije gospodarskih djelatnosti obično se može definirati na temelju svojih karakterističnih dobara ili usluga. Tako se CPA koristi kako bi se detaljno opisale različite gospodarske djelatnosti u poljoprivrednoj industriji uz dodatnu dvoznamenkastu diferencijaciju kojom se postiže detaljnija definicija naziva.

- 1.59. Industrija odgovara skupini lokalnih JVD-a koji se bave istom ili sličnom gospodarskom djelatnošću. Na najdetaljnijoj razini klasifikacije, industrija obuhvaća sve lokalne JVD-e u istom razredu (četveroznamenkasta oznaka) NACE Rev. 1, a koje se stoga bave istom djelatnošću kao što je definirano u ovoj nomenklaturi (ESA 95, 2.108.). Prema tome, definicija područja poljoprivredne industrije zahtijeva precizno navođenje:

- njenih karakterističnih djelatnosti,
- karakterističnih jedinica ERP-a.

2. **Definicija karakterističnih djelatnosti u poljoprivredi**

- 1.60. Poljoprivredna industrija, kako je opisana u ERP-u, odgovara odjeljku 01 u NACE Rev. 1.

- 1.61. ERP-i predstavljaju prateći račun u kontekstu nacionalnih računa, čiji se osnovni koncepti, načela i pravila temelje na ESA 95. Međutim, ovaj sustav daje samo opći okvir za gospodarstvo u cjelini te ga je potrebno

⁽¹⁾ ISIC Rev. 3: Međunarodna standardna industrijska klasifikacija UN-a koja obuhvaća sve ekonomske aktivnosti.

prilagoditi specifičnim potrebama poljoprivrede. Ovi konkretni zahtjevi proizlaze uglavnom iz specifičnih namjena ERP-a, raspoloživosti izvora podataka i posebnog karaktera poljoprivrednih jedinica i njihovih gospodarskih djelatnosti. Specifična priroda pratećih računa zahtijeva sastavljanje popisa karakterističnih poljoprivrednih djelatnosti unutar ERP-a, koja se, naravno, mora temeljiti na NACE Rev. 1.

- 1.62. Za potrebe izrade nacionalnih računa poljoprivredna industrija definira se kao skup svih jedinica koje se bave, isključivo ili zajedno s drugim sporednim gospodarskim djelatnostima, djelatnostima koje spadaju u odjeljak 01 unutar NACE Rev. 1 „Poljoprivreda, lov i povezane uslužne djelatnosti”. Odjeljak 01 obuhvaća ⁽¹⁾:
- skupina 01.1: Uzgoj usjeva, vrtnog i ukrasnog bilja;
 - skupina 01.2: Uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja;
 - skupina 01.3: Uzgoj usjeva i uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja (mješovita proizvodnja);
 - skupina 01.4: Uslužne djelatnosti u biljnoj proizvodnji i stočarstvu, osim veterinarskih djelatnosti;
 - skupina 01.5: Lov, stupačarenje i razmnožavanje divljači, uključujući usluge povezane s njima.
- 1.63. Popis karakterističnih poljoprivrednih djelatnosti unutar ERP-a podudara se s gore navedenih pet skupina djelatnosti (01.1 do 01.5), ali uz sljedeće razlike:
- uključena je proizvodnja vina i maslinova ulja (koristeći isključivo grožđe i masline uzgojene na istom poljoprivrednom gospodarstvu), biljnih materijala za pletarstvo, uzgoj božićnih drvca, voćaka, vinove loze i ukrasnih stabala u rasadnicima (što spada u odjeljak 02., Šumarstvo),
 - isključene su djelatnosti koje se odnose na proizvodnju sjemena, a koje prethode ili slijede fazu umnožavanja sjemena, i određene djelatnosti koje se u NACE Rev. 1 smatraju poljoprivrednim uslugama (tj. upravljanje sustavima za navodnjavanje, projektiranje, sadnju i održavanje vrtova, parkova i zelenih površina za sportske terene i slično, orezivanje stabala i podrezivanje živice; ovdje se uzima u obzir samo ugovorni posao u poljoprivredi).

3. Definicija karakterističnih jedinica u poljoprivredi

- 1.64. Potrebno je uključiti sve jedinice koje obavljaju karakteristične djelatnosti u poljoprivrednoj industriji unutar ERP-a. Te jedinice obavljaju djelatnosti obuhvaćene u sljedećim skupinama u NACE Rev. 1:
- skupina 01.1: Uzgoj usjeva, povrtnog i ukrasnog bilja
 - proizvodnja sjemena: samo jedinice koje se bave umnožavanjem sjemena,
 - proizvodnja vina (maslinova ulja): samo one jedinice koje se bave ovom vrstom proizvodnje iz grožđa (maslina) koje su uzgojile iste te jedinice i skupine proizvođača (tj. zadruga) ⁽²⁾,
 - skupina 01.2: Uzgoj stoke,
 - skupina 01.3: Uzgoj usjeva i uzgoj stoke (mješovita poljoprivredna proizvodnja),
 - skupina 01.4: Uslužne djelatnosti u biljnoj proizvodnji i stočarstvu, isključujući veterinarske djelatnosti
 - isključujući jedinice koje obavljaju uslužne djelatnosti u poljoprivredi osim ugovornih poslova (tj. jedinice koje upravljaju sustavima za navodnjavanje ili pružaju usluge u vezi s projektiranjem, sadnjom i održavanjem vrtova, parkova i zelenih površina za sportske terene i slično te orezivanje stabala i podrezivanje živice),
 - skupina 01.5: Lov, stupačarenje i razmnožavanje divljači, uključujući usluge povezane s njima.

⁽¹⁾ Vidjeti također poglavlje 4. „Explanatory notes” („Napomene za pojašnjenje”) u: Eurostat: NACE Rev. 1, *Statistical classification of economic activities in the European Community*, Theme 2, Series E, Luxembourg, 1996. (Statistička klasifikacija ekonomskih aktivnosti u Europskoj zajednici, Tema 2, Serija E, Luxembourg, 1996).

⁽²⁾ Stoga se razlikuju tri vrste jedinica koje proizvode vino: prehrambena poduzeća, udruženja proizvođača i poljoprivredni posjedi.

- 1.65. Popis iz točke 1.64. treba proširiti kako bi obuhvatio jedinice koje se bave proizvodnjom božićnih drvca, voćaka, vinove loze i ukrasnih stabala u rasadnicima te proizvodne jedinice koje se bave uzgojem biljaka za pletarstvo.
- 1.66. Iz ovog se popisa može vidjeti da su, osim poljoprivrednih gospodarstava, karakteristične jedinice u poljoprivredi: udruženja proizvođača vina i maslinova ulja, kao i specijalizirane jedinice koje obavljaju ugovorne poslove u poljoprivredi (usp. 1.20 i 1.21). Valja upamtiti da jedinice za koje poljoprivredna djelatnost predstavlja samo aktivnost u slobodno vrijeme nisu uključene među karakteristične jedinice u poljoprivredi (usp. 1.24).
- 4. Napomene u vezi s različitim stavkama**
- (a) Skupina 01.1: Uzgoj usjeva, vrtnog i ukrasnog bilja
- 1.67. Skupina 01.1. „Usjevi” predstavlja sustavnu podjelu koja omogućuje klasifikaciju svih djelatnosti biljne proizvodnje u zemljama članicama EU-a, kao i djelatnosti ubiranja ljetine ili plodova (biljaka ili divljeg voća).
- 1.68. Da bi bila zabilježena, proizvodnja krmnog bilja mora biti dio gospodarske djelatnosti.
- 1.69. Za razliku od NACE Rev. 1, gdje je proizvodnja stabala u rasadnicima svrstana u šumarstvo, ova djelatnost tretira se kao poljoprivredna djelatnost pod uvjetom da se odnosi na proizvodnju mladih stabala i grmova plodonosnog bilja, vinove loze i ukrasnog grmlja, dok se proizvodnja sadnica šumskog bilja tretira kao djelatnost u šumarstvu ako su sadnice namijenjene proizvodnji šumskog drveća ⁽¹⁾. Uzgoj božićnih drvca također se tretira kao poljoprivredna djelatnost ako se stabla uzgajaju u rasadnicima za specifičnu ukrasnu namjenu, međutim, ako su, na primjer, božićna drvca rezultat podrezivanja ili prorjeđivanja šumskih stabala, onda se to smatra šumarskom proizvodnjom.
- 1.70. U nomenklaturi ERP-a sjeme poljoprivrednog bilja nalazi se na poziciji „Sjemenski materijal”, s izuzetkom sjemena žitarica (uključujući rižu), uljarica, proteinskih usjeva i krumpira, koji su razvrstani u okviru pojedinih sorti žitarica i uljarica te proteinskih usjeva i krumpira ⁽²⁾. Proizvodnja sjemenskog materijala zapravo pokriva nekoliko vrsta proizvodne djelatnosti: ispitivanje (tj. proizvodnja sjemena koje prethodi prvoj generaciji), umnožavanje (koje obavljaju poljoprivredna gospodarstva na temelju ugovora) i certifikacija (tj. klasificiranje i pakiranje od strane specijaliziranih proizvodnih jedinica). Samo se umnožavanje sjemena smatra karakterističnom poljoprivrednom djelatnošću jer se ispitivanje i certifikacija obavljaju na institutima za ispitivanje i proizvodnju i nisu dio tradicionalne poljoprivredne djelatnosti (tj. iskorištavanja prirodnih resursa s ciljem uzgoja biljaka i životinja). Kao rezultat toga, proizvodnja sjemena iskazana u ERP-u odnosi se samo na umnožavanje sjemena. Intermedijarna potrošnja sjemena odnosi se na i. sjeme prve generacije kupljeno s ciljem umnožavanja i ii. certificirano sjeme koje su kupili poljoprivredni proizvođači s ciljem biljne proizvodnje.
- 1.71. Proizvodnja mošta od grožđa, vina i maslinova ulja: CPA tretira vino i maslinovo ulje kao prehrambene proizvode. NACE Rev. 1 klasificira proizvodnju vina i maslinova ulja unutar potpodručja DA „Poljoprivredno-prehrambena industrija” (Razredi 15.93 „Proizvodnja vina” i 15.41 „Proizvodnja sirovih ulja i masnoća”). Samo je uzgoj grožđa i maslina svrstan unutar poljoprivrede (Razred 01.13 „Uzgoj voća, orašastog voća i sl., kultura za pripremanje napitaka i začina”). Međutim, prema konvenciji prihvaćenoj u NACE Rev. 1, kada se vino (maslinovo ulje) proizvodi od grožđa (maslina) koje je uzgojila ista jedinica za proizvodnju, ta djelatnost onda spada u poljoprivredu (Razred 01.13). Zahvaljujući ovoj konvenciji nije potrebno činiti razliku između jedinice koja uzgaja grožđe i jedinice koja proizvodi vino. Kao rezultat toga, svo vino (maslinovo ulje) proizvedeno od grožđa (maslina) uzgojenog na istom poljoprivrednom gospodarstvu čini dio karakteristične poljoprivredne djelatnosti.

⁽¹⁾ Postoje određena razmimoilaženja između NACE definicija na pojedinim jezicima. Prema njemačkom i engleskom tekstu NACE-a, samo upravljanje rasadnicima šumskih stabala spada u NACE 02.01 (šumarstvo i korištenje šumskih resursa). Stoga uključivanje rasadnika voćaka, vinove loze i ukrasnih stabala u poljoprivrednu granu ne bi predstavljalo odstupanje od NACE-a.

⁽²⁾ Razlog ovog odstupanja od općenitog pravila leži u činjenici da se u ovim konkretnim slučajevima velik dio sjemenskog materijala dobiva iz normalnog uroda određene žitarice, uljarice, proteinskog usjeva ili krumpira, dok se u drugim slučajevima ono proizvodi na specijaliziranim gospodarstvima.

- 1.72. Proizvodnja vina od strane jedinica koje su usko povezane s poljoprivrednim gospodarstvima također se tretira kao karakteristična poljoprivredna djelatnost pri izradi ERP-a. Jedinice usko povezane s poljoprivrednim gospodarstvima obuhvaćaju skupine proizvođača (npr. vinogradarske zadruge). Njihovo uključivanje u poljoprivrednu industriju nameće se kao posljedica prirode tih organizacija koje, povijesno gledajući, predstavljaju „produžetak” poljoprivrednih gospodarstava (radi zajedničke proizvodnje i plasmana proizvoda) i obično su u njihovom vlasništvu. Nasuprot tomu, proizvodnja vina (maslinova ulja) od strane poljoprivredno-prehrambenih poduzeća isključena je iz ERP-a (jer je ona po svojoj prirodi industrijska).
- 1.73. Proizvodnja mošta od grožđa nalazi se, zajedno s proizvodnjom vina, na popisu karakterističnih poljoprivrednih djelatnosti jer se mošt od grožđa može prodati ili izvesti u sirovu stanju ili dodati zalihama prije prodaje ili izvoza, bilo radi potrošnje ili radi prerade u vino u kasnijem izvještajnom razdoblju.
- 1.74. Budući da vino, maslinovo ulje i mošt od grožđa (potonji samo u slučaju ako nije prerađen u vino tijekom izvještajnog razdoblja) nastaju u procesu poljoprivredne proizvodnje kroz preradu grožđa i maslina uzgojenih od iste jedinice, niti grožđe uzgojeno za proizvodnju mošta i vina, niti masline namijenjene proizvodnji maslinova ulja (tj. bazični proizvodi) ne bi trebali biti uključeni u output. Oni se tretiraju kao unutarjedinčna potrošnja koja se ne mjeri kao output industrije (usp. 2.052.). Mošt od grožđa koji nije prerađen u vino tijekom izvještajnog razdoblja trebao bi biti uključen u output tog razdoblja. Tijekom razdoblja vinifikacije trebao bi biti bilježen kao intermedijarna potrošnja (potrošnja unutar industrije) kao protustavka odgovarajućem smanjenju zaliha. Vino nastalo kao rezultat prerade mošta trebalo bi bilježiti kao sastavnicu outputa.
- 1.75. Nasadi (npr. vinogradi, voćnjaci) predstavljaju fiksna kapitalna dobra, a njihovo podizanje mora se bilježiti kao output. Podizanje nasada za vlastiti račun predstavlja „fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastiti račun”. Kada nasade podižu specijalizirane jedinice na ugovornoj osnovi, odgovarajuća vrijednost smatra se „prodajom”.
- (b) Skupina 01.2: Uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja
- 1.76. Kao i djelatnosti uzgoja poljoprivrednih kultura (usp. 1.67.), ova skupina predstavlja sustavnu podjelu sve stoke, kao i svih proizvoda životinjskog podrijetla proizvedenih na području zemalja članica EU-a.
- 1.77. U okviru CPA, jaja za nasad klasificirana su zajedno s jajima u jednu potkategoriju. Međutim, ona se obično tretiraju u ERP-u kao output poluproizvoda peradarske proizvodnje⁽¹⁾.
- 1.78. Konjogojstvo je karakteristična djelatnost u okviru ERP-a bez obzira na to koja je konačna namjena životinje (uzgoj, proizvodnja mesa ili parenje). Međutim, valja napomenuti da se vođenje staja za trkaće konje i škole jahanja ne smatraju karakterističnom poljoprivrednom djelatnošću (one su rekreacijska, kulturna i sportska djelatnost: odjeljak 92) (usp. 2.210.). Zbog toga dohodak koji poljoprivrednici ostvare iz takvih djelatnosti mora biti isključen iz ERP-a. Osim toga, držanje trkaćih ili jahaćih konja koji nisu dio procesa poljoprivredne proizvodnje isključeno je iz ERP-a. Sličan se tretman primjenjuje na bikove koji se uzgajaju za borbe s bikovima.
- 1.79. Nusproizvodi⁽²⁾ koji nastaju automatski proizvodnjom određenih poljoprivrednih proizvoda ne bilježe se na ekonomskim računima na istoj poziciji kao i sam taj proizvod. Oni se pojavljuju odvojeno na kraju svake skupine proizvodnih djelatnosti, podijeljeni prema vrstama. U biljnoj proizvodnji primjeri su slama, listovi repe, listovi kupusa, mahune graška i graha itd.; kod vinifikacije to su talog i vinski kamen; kod proizvodnje maslinova ulja, to je otpad, kao na primjer uljane pogače; u slučaju stočarske proizvodnje, to su koža, dlaka i krzno mrtve divljači te vosak, gnoj i gnojovka. Općenito govoreći, nijedan od ovih proizvoda nije osnovni cilj

⁽¹⁾ Razlog ovog odstupanja leži u činjenici da je u praksi proces proizvodnje jaja za nasad i konzumnih jaja potpuno različit i ne postoji jedinstveni output „jaja” za koji bi se namjena mogla odrediti nakon proizvodnje. Od početka procesa proizvodnje jaja u nasadu namijenjena su proizvodnji peradi. Ona se zbog toga u ERP-u obrađuje na isti način kao i prasad koja se smatraju outputom poluproizvoda u proizvodnji svinja.

⁽²⁾ Nusproizvod je proizvod koji je u tehničkom smislu povezan s proizvodnjom ostalih proizvoda. Može biti isključiv kada je povezan s ostalim proizvodima unutar iste skupine, ali je njegova proizvodnja svojstvena samo za tu skupinu, odnosno uobičajen kad je povezan s ostalim proizvodima ali njegova proizvodnja nije tipična za samo jednu skupinu.

proizvodnje, što objašnjava činjenicu da su statistički podaci o njima vrlo rijetko pouzdani. U poljoprivredi ti se proizvodi uglavnom koriste kao hrana za životinje ili sredstva za poboljšanje tla. Ponekad se, međutim, ti nusproizvodi prodaju drugim sektorima gospodarstva, a u tom bi slučaju vrijednost outputa trebala biti iskazana u ERP-u.

(c) Skupina 01.4: Uslužne djelatnosti u biljnoj proizvodnji i stočarstvu, isključujući veterinarske djelatnosti

1.80. Djelatnosti u skupini 01.4 mogu se podijeliti u dvije kategorije:

— poljoprivredne usluge u obliku ugovornog posla u fazi proizvodnje (tj. poljoprivredni ugovorni posao),

— „ostale” poljoprivredne usluge (upravljanje sustavima za navodnjavanje; projektiranje, sadnja i održavanje vrtova, parkova i zelenih površina za sportske terene i sl.; orezivanje stabala i podrezivanje živice itd.).

1.81. Uslužne poljoprivredne djelatnosti u drugoj kategoriji ne tretiraju se kao karakteristične djelatnosti za potrebe izrade ERP-a (iako se bilježe na poljoprivrednim računima u okviru nacionalnih računa) jer se ne radi o tradicionalnim ili tipičnim poljoprivrednim djelatnostima. Međutim, moguće ih je bilježiti kao nerazdvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti (u smislu ERP-a). Tradicionalni pristup, prema kojem se poljoprivreda definira kao obradivanje tla, uključuje, u širem smislu, sve radove čija je svrha uporaba i iskorištavanje prirodnih resursa za biljnu i stočarsku proizvodnju od koristi za čovjeka. Usprkos njihovoj sve većoj ekonomskoj važnosti, smatralo se da bi uzimanje u obzir usluga koje se odnose na prirodni okoliš dovelo do neprihvatljivog širenja gore opisanog tradicionalnog pristupa.

Ugovorni posao u poljoprivredi

1.82. U sklopu procesa ekonomske specijalizacije poljoprivredna gospodarstva i poljoprivredna kućanstva odavno su prestali obavljati određene funkcije koje su preuzele specijalizirane struke sa svojim vlastitim proizvodnim jedinicama, a čiji je broj u porastu. Ova podjela funkcija uglavnom se odnosi na preradu poljoprivrednih proizvoda (klanje životinja i prerada mesa, mljevenje žitarica, proizvodnja kruha, maslaca i sira te dorada sjemena u novim sektorima) i, u kasnijoj fazi, određene tržišne transakcije. To je naročito izraženo u kontekstu većih strukturnih promjena koje utječu na poljoprivredu, sve veće uporabe velikih strojeva i poljoprivrednih djelatnosti koje daju izravan doprinos biljnoj proizvodnji i stočarstvu, a čije se obavljanje sve više povjerava specijaliziranim jedinicama.

1.83. Među ovim djelatnostima značajne su gnojidba, kalcifikacija, oranje, sisanje, plijevljenje korova, suzbijanje štetnika, zaštita bilja, košenje trave za sijeno, vršidba i šišanje ovaca.

1.84. Karakteristična osobina svih ovih djelatnosti jest da su one općenito potrebne kao dio procesa proizvodnje poljoprivrednih proizvoda i da su povezane s proizvodnjom tih proizvoda.

1.85. Djelatnosti koje nisu izravno povezane s proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda, tj. koje se ne obavljaju u fazi poljoprivredne proizvodnje (prijevoz za treće osobe i isporuka mlijeka mljekarama primjeri su nepoljoprivredne djelatnosti koja predstavlja dio neke druge djelatnosti) ne bi se trebale iskazivati u ERP-u (osim ako se radi o djelatnostima koje su neodvojive od osnovne poljoprivredne djelatnosti; usp. 1.12.).

1.86. Valja imati na umu da se ova klasifikacija primjenjuje samo ako se te djelatnosti obavljaju isključivo za račun specijaliziranih jedinica. Ako, s druge strane, poljoprivrednik unajmi strojeve bez osoba koje bi njima upravljale, odnosno samo s nekim od osoba koje su potrebne da bi njima upravljale, pri čemu poljoprivrednik nastavlja obavljati djelatnost kao takvu, ali uz pomoć strojeva, ova djelatnost spada u odjeljak 71 NACE Rev. 1. Ovakva se situacija javlja uglavnom kod jednostavnih strojeva koji iziskuju relativno malo popravaka, i to uglavnom u vršnim razdobljima, kada vlada najveća potražnja za strojevima (usp. 1.23.).

1.87. Ugovorni posao koji se obavlja u fazi poljoprivredne proizvodnje uglavnom obuhvaća uporabu skupih strojeva i opreme. Taj posao mogu obavljati:

(a) specijalizirani izvođači za koje su to osnovne djelatnosti (izvođači u punom smislu);

(b) poljoprivredna gospodarstva.

Ugovorni posao koji obavljaju nositelji/upravitelji obično se javlja u sljedećim oblicima:

- što se tiče dopunskog prihoda poljoprivrednika, najfleksibilniji oblik je povremeno pružanje pomoći susjedima. Ova kategorija uključuje također osiguravanje smještaja za stoku i, uglavnom kod svinja i peradi, uzgoj uz naknadu (naročito tov). Smještaj se može pružati za stoku u vlasništvu nekog drugog poljoprivrednika, odnosno stoka može biti vlasništvo nekog industrijskog poduzeća, obično dobavljača (npr. proizvođač i/ili trgovac krmnim biljem) ili kupca (npr. klaonica),
 - u obliku manje-više samostalnog strojnog parka koji predstavlja sustavni oblik uzajamne pomoći među susjedima. Visoka cijena strojeva i niska stopa njihove iskorištenosti na jednom poljoprivrednom gospodarstvu navodi one koji imaju takve strojeve da stvore strojni park koji stoji na raspolaganju ostalim poljoprivrednim gospodarstvima zajedno s potrebnim osobljem. U sve većoj mjeri poljoprivrednici stvaraju svoj glavni poljoprivredni dohodak iz ugovornih poslova za račun osoba kojima je poljoprivreda samo sporedna djelatnost, odnosno koji su u nekim slučajevima samo vlasnici zemljišta,
 - zadruge specijalizirane za najam poljoprivrednih strojeva i opreme⁽¹⁾. Radi se o velikim zadrugama koje zapošljavaju radnike; predstavljaju specijalizirane izvođače;
- (c) poduzeća uključena u kasniju fazu proizvodnje koja ubiru voće ili povrće, a zatim ga sama prerađuju (npr. tvornice za konzerviranje graška na temelju ugovora);
- (d) poduzeća uključena u prethodnu fazu proizvodnje. Ona obuhvaćaju trgovce poljoprivrednim strojevima koji obavljaju ugovorni posao. Iako se drugi slučajevi, sa stajališta ERP-a, mogu činiti vrlo nevjerojatnima, teoretski je moguće da proizvođač pesticida sam primjenjuje proizvod. Međutim, ako se to čini uz primjenu najsvremenijih tehnika, ne mora se nužno raditi o ugovornom poslu u fazi poljoprivredne proizvodnje, a naročito ne ako taj posao nije redovita djelatnost poljoprivrednika (npr. prskanje štetnika iz zraka).

- 1.88. U slučajevima kada je potrebno odlučiti da li se neka djelatnost treba tretirati kao ugovorni posao (tj. posao koji bi u kontekstu procesa poljoprivredne proizvodnje normalno obavljala sama poljoprivredna gospodarstva), valja imati na umu da nije bitna samo priroda djelatnosti, već i specifičan kontekst u kojem se ona obavlja, tj. važan je „proces poljoprivredne proizvodnje”.
- 1.89. Stočarska proizvodnja koja se obavlja na poljoprivrednim gospodarstvima uz nagradu (osiguravanje zemljišta za stoku) smatra se ugovornim poslom u poljoprivredi budući da je dio procesa poljoprivredne proizvodnje. Ova stavka, međutim, ne obuhvaća privatni uzgoj i brigu o jahaćim konjima budući da te djelatnosti ne predstavljaju proizvodnju dobara, već se radi o stvarnim uslugama u smislu ESA 95 (područje O NACE Rev. 1). Po istom načelu, poslovi u vezi s podizanjem i održavanjem parkova, vrtova, golf igrališta i nasada uz cestu ne smiju se tretirati kao proces poljoprivredne proizvodnje.
- 1.90. Vrsta naknade koja se isplaćuje osobama koje obavljaju ugovorni posao nije važna. To ni u kom slučaju ne mora biti fiksna naknada (tj. plaća u strogom smislu te riječi); naknada može biti i u obliku sudjelovanja u dobiti ili u mješovitom obliku (na primjer, stočar koji se bavi tovom teladi dobiva naknadu u fiksnom iznosu za svaku životinju i udio u neto dobiti). Naknada može također biti u obliku određenog udjela u outputu.
- 1.91. Bez obzira na to, posao moraju uvijek obavljati neovisna poduzeća; posao koji obavljaju plaćeni radnici na poljoprivrednom gospodarstvu ne spada u ovu kategoriju. Sa stajališta poljoprivrednog gospodarstva, naknada za takav rad (na primjer, rad koji obavlja plaćeni pastir) smatra se troškom plaće i pojavljuje se na poziciji „naknade zaposlenima”. Nasuprot tomu, posao koji je obavilo poduzeće koje je na temelju ugovora obavilo mužnju za druga poljoprivredna gospodarstva bilježi se u ERP-u i kao output (prodaja usluga), sa stajališta izvođača, i kao intermedijarna potrošnja (kupnja usluga), sa stajališta poljoprivrednoga gospodarstva.

⁽¹⁾ Oprema i strojevi pripadaju zadrugama, za razliku od strojnih parkova kod kojih su oni obično u vlasništvu pojedinih poljoprivrednih gospodarstava.

(d) Skupina 01.5: Lov, stupačarenje i razmnožavanje divljači, uključujući usluge povezane s njima

- 1.92. Ova skupina djelatnosti obuhvaća sljedeće djelatnosti: i. lov i stupačarenje životinja za hranu, zbog njihova krzna ili kože, za potrebe istraživanja, držanja u zoološkim vrtovima ili kao kućnih ljubimaca; ii. proizvodnju krznarija, koža gmazova ili ptica kao rezultat lova ili stupačarenja; iii. obnavljanje fonda divljači; iv. usluge s ciljem promoviranja lova i stupačarenja u komercijalne svrhe. Valja napomenuti da proizvodnja kože iz klaonica i lov koji se obavlja kao sportska djelatnost nisu uključeni u karakteristične poljoprivredne industrije. Osim toga, skupina „lov” ne uključuje uzgoj divljači na poljoprivrednim gospodarstvima, što bi trebalo bilježiti kao dio razreda „Uzgoj drugih živih životinja”.

5. Razlika između poljoprivredne industrije za potrebe izrade ERP-a i poljoprivredne grane u kontekstu nacionalnih računa

- 1.93. Poljoprivredna industrija, kako je definirana u točkama 1.62 do 1.66 za potrebe izrade ERP-a, razlikuje se u nekim aspektima od definicije grane za potrebe izrade nacionalnih računa. Razlike se odnose kako na definiciju karakterističnih djelatnosti, tako i na definiciju karakterističnih jedinica. Mogu se sažeti na sljedeći način:

Poljoprivredna industrija za potrebe ERP-a = poljoprivredna grana za potrebe nacionalnih računa

- + jedinice koje se bave proizvodnjom vina i maslinova ulja (udruženja proizvođača, zadruge itd.)
- + proizvodne jedinice koje se bave proizvodnjom materijala za pletarstvo
- + proizvodne jedinice koje se bave uzgojem božićnih drvca, voćaka, vinove loze i ukrasnog drveća u rasadnicima
- jedinice koje se bave proizvodnjom sjemena (za istraživanja ili certifikaciju)
- proizvodne jedinice koje se bave pružanjem srodnih poljoprivrednih usluga osim poljoprivrednog ugovornog posla (tj. upravljanje sustavima za navodnjavanje, planiranje, sadnju i održavanje vrtova, parkova i zelenih površina na sportske terene i slično; orezivanje drveća i podrezivanje živica)
- jedinice za koje poljoprivredna djelatnost predstavlja samo aktivnost u slobodno vrijeme

II. TRANSAKCIJE PROIZVODIMA

- 2.001. Transakcije proizvodima prikazuju račun o podrijetlu i uporabi proizvoda. Proizvodi su robe i usluge nastali unutar granica proizvodnje. Glavne kategorije transakcija proizvodima definirane u ESA 95 su: output, intermedijarna potrošnja, izdaci za finalnu potrošnju, stvarna finalna potrošnja, bruto investicije u fiksni kapital, izvoz roba i usluga te uvoz roba i usluga.

- 2.002. Kako je navedeno u točkama 1.40. i 1.41., kod izrade ERP-a uzimaju se u obzir samo output, intermedijarna potrošnja i bruto investicije u fiksni kapital. Output se bilježi kao izvor, a intermedijarna potrošnja kao uporaba na računu proizvodnje. Bruto investicije u fiksni kapital bilježe se kao uporaba (promjena u imovini) na kapitalnom računu.

A. OPĆA PRAVILA

1. Izvještajno razdoblje

- 2.003. Za potrebe izrade ERP-a izvještajnim razdobljem smatra se kalendarska godina.

2. Jedinice

(a) Količine

- 2.004. Količine treba općenito iskazati u 1 000 t (10 000 hl za mošt od grožđa i vino) s jednim decimalnim mjestom. Za životinje se koristi živa vaga.

(b) Cijene

- 2.005. Cijene u ERP-u trebaju biti iskazane po toni (po hl za vino i mošt od grožđa).
- 2.006. Cijene u ERP-u trebaju biti iskazane ili kao najbliži cijeli broj ili u točnom iznosu s jednim ili dva decimalna mjesta, ovisno o statističkoj pouzdanosti raspoloživih podataka o cijenama.

(c) Vrijednosti

- 2.007. Vrijednosti trebaju biti iskazane u milijunima jedinica nacionalne valute.

3. Vrijeme bilježenja

- 2.008. ESA 95 (1.57.) bilježi tijekom (naročito transakcije proizvodima i transakcije raspodjele) po obračunskom načelu, drugim riječima, u trenutku kada ekonomska vrijednost, dugovanje ili potraživanje nastaje, odnosno kada je transformirano, stornirano ili prestane postojati, a ne u trenutku kada je zapravo obavljeno plaćanje.

(a) Output

- 2.009. Vrijednost outputa se obračunava i bilježi u trenutku njegova nastanka. Stoga se mora zabilježiti u trenutku kad je proizveden, a ne kad ga je kupac platio.
- 2.010. U okviru ESA 95, proizvodnja se smatra kontinuiranim procesom u kojem se roba i usluge pretvaraju u drugu robu i usluge. Ovisno o proizvodima, ovaj se proces može odvijati tijekom različitih razdoblja, a ta razdoblja mogu biti duža od računovodstvenog razdoblja. Kao rezultat ovakve karakterizacije proizvodnje i primjene obračunskog načela, output se bilježi kao nedovršena proizvodnja. Prema tomu, sukladno ESA 95 (3.58.), output poljoprivrednih proizvoda valja bilježiti kao da se kontinuirano proizvodi tijekom cijelog razdoblja proizvodnje (a ne jednostavno u trenutku skupljanja uroda, odnosno klanja životinja). Uzgoj usjeva, ribljev fonda ili životinja namijenjenih ljudskoj potrošnji treba tretirati kao zalihe nedovršene proizvodnje tijekom procesa proizvodnje, odnosno pretvoriti u zalihe gotovih proizvoda u trenutku kad je proces dovršen.
- 2.011. Bilježenje outputa kao nedovršene proizvodnje poželjno je i potrebno za ekonomsku analizu kada se proces proizvodnje odvija tijekom razdoblja koje je duže od računovodstvenog razdoblja. To omogućuje konzistentnost između bilježenja troškova i outputa kako bi se dobili vjerodostojni podaci o dodanoj vrijednosti. Budući da se ERP-i temelje na kalendarskoj godini, može se pretpostaviti da se bilježenje u vidu nedovršene proizvodnje odnosi samo na one proizvode čiji proces proizvodnje nije završen na kraju kalendarske godine (ali također i u slučajevima kada se opća razina cijena brzo mijenja tijekom računovodstvenog razdoblja) ⁽¹⁾.
- 2.012. Međutim, kod poljoprivrednih proizvoda čiji je proizvodni ciklus kraći od računovodstvenog razdoblja bilo bi nepotrebno bilježiti output kao nedovršenu proizvodnju. Bilježenje outputa u fazi gotovog proizvoda, tj. ubiranja ljetine ili plodova (za biljnu proizvodnju) u stvari osigurava odgovarajuću razinu konzistencije između outputa i proizvodnih troškova. Ovakva je situacija s većinom outputa poljoprivrednih proizvoda čiji je proizvodni ciklus kraći od godine dana. Također nije potrebno bilježiti kao nedovršenu proizvodnju uzgoj poljoprivrednih kultura čiji je proizvodni ciklus kratak, ali prelazi u drugu kalendarsku godinu (usp. 2.172.). U ovim slučajevima, uzgoj usjeva ne smatra se zalihamo nedovršene proizvodnje.

⁽¹⁾ Usp. 6.72 do 6.79 i 6.94 do 6.100 SNA.

- 2.013. U praksi, metoda bilježenja proizvoda u vidu nedovršene proizvodnje odnosi se samo na proizvode koji imaju dug proizvodni ciklus. Ti proizvodi obuhvaćaju naročito stoku, poljoprivredne proizvode kao što su vino (čije starenje čini sastavni dio procesa proizvodnje) i nasade. Uobičajeno kretanje cijena u Europskoj uniji zapravo je relativno stabilno, pa stoga ne bi trebalo biti razlog za bilježenje određenih proizvoda u vidu nedovršene proizvodnje (iako se to može dogoditi u izuzetnim slučajevima, usp. 2.172.).
- 2.014. Kada su proizvodi s dugim ciklusom proizvodnje, a koji su bili bilježeni kao nedovršena proizvodnja, ubrani (poljoprivredne kulture) ili zaklani (životinje), proizvodni proces je dovršen, a nedovršena proizvodnja pretvara se u zalihe gotovih proizvoda spremnih za prodaju ili uporabu u neke druge svrhe. Vrijednost koju svake godine tijekom proizvodnog procesa treba bilježiti kao output u okviru nedovršene proizvodnje može se izračunati tako da se vrijednost gotovog proizvoda raspodjeli po razdobljima razmjerno troškovima koji su nastali tijekom svakog razdoblja (SNA 93, 6.96.).
- 2.015. Životinje: uzgoj životinja obično zahtijeva određeno vrijeme koje se vjerojatno proteže kroz nekoliko računovodstvenih razdoblja prije nego što je proces dovršen. Od trenutka rođenja moguće je, a i poželjno, zabilježiti stavku za svaku fazu uzgoja, tj. za svaku starosnu skupinu pojedinih životinja (međutim, dio uzgoja koji prethodi rođenju ne može se bilježiti jer on ne može biti izoliran od usluga korištenih u uzgoju roditeljske životinje).
- 2.016. Proizvodni proces kod životinja za vuču formalno je dovršen u trenutku njihova rođenja; od tog trenutka, one se bilježe kao kapitalna imovina. Naravno, životinje tada još nisu spremne za uporabu kojoj su namijenjene, ali razlike među pojedinim vrstama takve su da bi odabir bilo koje određene starosne dobi za sve slučajeve bio potpuno proizvoljan. Trenutak rođenja odabran je iz praktičnih razloga, posebno stoga što je u toj fazi već određena kasnija uporaba životinja.
- 2.017. To nije uvijek slučaj s govedima, svinjama, ovcama i ostalom stokom koja se može uzgajati radi rasploda ili klanja. Kada je moguće razlikovati mlade životinje s obzirom na njihovu uporabu u budućnosti, životinje koje se namjeravaju koristiti kao čimbenici proizvodnje trebaju biti bilježene kao bruto investicije u fiksni kapital od samog njihova rođenja (bruto investicije u fiksni kapital za vlastiti račun, tj. smatraju se nedovršenom proizvodnjom, a njihov prirast bilježi se kao output, usp. ESA 95, 3.112.). Inače, životinje se uključuju u zalihe nedovršene proizvodnje dok ne odrastu i počnu se koristiti kao faktori proizvodnje (npr. mliječne krave, životinje za rasplod ili drugu korisnu namjenu, kao što je proizvodnja vune). Tada se bilježe kao fiksni kapital. Životinje koje su uklonjene iz uzgojnih stada prije klanja također je potrebno bilježiti kao zalihe, a ne kapitalnu imovinu.
- 2.018. Proizvodnja pilića tretira se na poseban način ako traje tijekom dvaju izvještajnih razdoblja. Jaja iz kojih se u inkubatoru izliježu pilići na kraju razdoblja smatraju se outputom pilića i bilježe se u ERP-u kao output peradi (kao nedovršena proizvodnja) (usp. 2.048.).
- 2.019. Vino: output treba bilježiti kao nedovršenu proizvodnju jer njegovo starenje predstavlja dio procesa proizvodnje i može potrajati tijekom nekoliko računovodstvenih razdoblja. Slično tomu, fermentirajući mošt od grožđa koji, iako više nije sirovi mošt još nije vino, tretira se na kraju računovodstvenog razdoblja na isti način kao i jaja na nasadu u inkubatorima, te se iskazuje u ERP-u kao vino u vidu nedovršene proizvodnje.
- 2.020. Imovina uzgojena u nasadima: roba namijenjena bruto investicijama u fiksni kapital za vlastiti račun (osim stoke), kao što su nasadi koji donose višekratni urod, treba bilježiti kao bruto investicije u fiksni kapital u trenutku proizvodnje imovine o kojoj se radi.
- (b) Intermedijarna potrošnja
- 2.021. Robu i usluge treba bilježiti u trenutku njihova ulaska u proizvodni proces, tj. u trenutku kad su stvarno potrošeni, a ne kad su kupljeni ili uskladišteni.
- 2.022. Potrošnja robe tijekom određenog izvještajnog razdoblja u praksi odgovara kupnjama ili stjecanjima robe uvećano za zalihe na početku razdoblja, a umanjeno za stanje zaliha na kraju razdoblja ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Usp. 2.029. do 2.031. u kojima se definira vrijeme bilježenja zaliha.

2.023. Usluge se bilježe u trenutku kupnje. Budući da usluge nije moguće uskladištiti, trenutak kupnje je ujedno i trenutak potrošnje.

2.024. Sljedeće usluge predstavljaju izuzetak od pravila:

— usluge povezane s kupnjom roba, kao što su trgovačke i prijevoznike usluge, bilježe se kao intermedijarna potrošnja u trenutku kad je dotična roba potrošena (usp. 2.111.),

— usluge koje se smatraju trajnima, kao što su osiguravajuće usluge. One se bilježe na kraju izvještajnog razdoblja proporcionalno preostalom dijelu plaćanja za dotičnu godinu, odnosno dio godine. U skladu s tim, zabilježeni iznosi ne moraju nužno odgovarati iznosima plaćenih premija tijekom dotičnog razdoblja.

(c) Bruto investicije u fiksni kapital

2.025. Bruto investicije u fiksni kapital bilježe se u trenutku prijenosa prava vlasništva nad predmetnom dugotrajnom imovinom na jedinicu koja je namjerava koristiti u proizvodne svrhe. Međutim, postoje dvije iznimke od ovog načela: prvo, imovina kupljena kroz financijski leasing bilježi se kao da je korisnik postao vlasnik u trenutku kad mu je imovina stavljena na raspolaganje (usp. 2.122.). Drugo, investicije u fiksni kapital za vlastiti račun bilježe se u trenutku proizvodnje dotične imovine (s izuzetkom goveda, svinja, ovaca i druge stoke čija uporaba u budućnosti ne može biti jasno definirana budući da te životinje čine dio zaliha nedovršene proizvodnje, usp. 2.017.).

2.026. Sukladno tomu, u slučaju podizanja voćnjaka i vinograda (fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastiti račun), ako sav potreban posao nije obavljen do kraja računovodstvenog razdoblja, vrijednost materijala utrošenih i usluga pruženih tijekom izvještajne godine bilježi se kao bruto investicije u fiksni kapital na kraju razdoblja.

2.027. Kupnje i prodaje zemljišta, kao i s time povezani troškovi, bilježe se u trenutku prijenosa prava vlasništva. Međutim, neto vrijednost kupljenog zemljišta nije uključena u bruto investicije u fiksni kapital jer zemljište spada u neproizvedenu imovinu. Neto vrijednost kupljenog zemljišta (kao i ostale neproizvedene materijalne imovine) bilježi se na kapitalnom računu (račun nabave nefinancijske imovine).

(d) Promjene u stanju zaliha

2.028. Promjene u stanju zaliha predstavljaju razliku između robe koja ulazi i robe koja je povučena iz zaliha tijekom izvještajnog razdoblja.

2.029. Roba koja ulazi u zalihe je roba namijenjena kasnijoj potrošnji tijekom proizvodnog procesa (zalihe inputa), u kojem slučaju se ona bilježi u trenutku prijenosa prava vlasništva, ili se radi o robi proizvedenoj u samoj industriji u svrhu njene uporabe u budućnosti, npr. prodajom ili prijenosom u fiksni kapital jedinice (zalihe outputa), u kojem slučaju se ona bilježi kao zalihe u trenutku dovršetka proizvodnje.

2.030. U slučaju nedovršenih proizvoda proizvedenih u samoj industriji (koji se bilježe kao nedovršena proizvodnja), vrijednost materijala utrošenih i usluga pruženih tijekom izvještajnog razdoblja također se bilježi kao zalihe na kraju tog razdoblja (s izuzetkom rastućih kultura s kratkim proizvodnim ciklusom, usp. 2.012.; kao rezultat toga, dio materijala utrošenih i usluga pruženih tijekom izvještajnog razdoblja bit će potrošeni bez odgovarajućeg povećanja vrijednosti zaliha).

2.031. Roba povučena iz zaliha predstavlja, u slučaju zaliha inputa, robu koja je ušla u proizvodni proces ili, u slučaju zaliha outputa, robu koja napušta industriju da bi bila prodana ili da bi poslužila nekoj drugoj namjeni. U prvom slučaju, vrijednost robe odbija se od vrijednosti zaliha industrije u trenutku njene stvarne intermedijarne potrošnje u proizvodnom procesu; u drugom slučaju, vrijednost robe odbija se od vrijednosti zaliha u trenutku njene prodaje ili druge uporabe.

B. OUTPUT

(usp. ESA 95, 3.07 do 3.58)

1. **Opće napomene o konceptima outputa u ESA 95 i ERP**

- 2.032. U ESA 95 pojam „proizvodnja” označava proces, a pojam „output” označava robe i usluge koje su rezultat tog procesa; važno je imati na umu ovu razliku. Prema ESA 95 (3.14.), output obuhvaća sve proizvode proizvedene tijekom računovodstvenog razdoblja.
- 2.033. U skladu s ESA 95, output uključuje također i. robu i usluge koje jedan lokalni JVD isporuči drugom lokalnom JVD-u unutar iste institucionalne jedinice, ii. robu koju je proizveo jedan lokalni JVD, a koja se još uvijek nalazi na zalihama na kraju onog računovodstvenog razdoblja u kojem je proizvedena, bez obzira za koju je naknadnu uporabu namijenjena. Međutim, roba ili usluge koje isti lokalni JVD proizvede i potroši tijekom istog računovodstvenog razdoblja ne bilježe se odvojeno. Stoga se one ne bilježe ni kao output, ni kao intermedijarna potrošnja jedinice.
- 2.034. Pojam outputa koji se koristi u ERP-u, a koji je povezan s pojmom „ukupnog outputa”, temelji se na prilagodbi ESA 95 budući da se neke poljoprivredne robe i usluge proizvedene i potrošene tijekom istog računovodstvenog razdoblja u okviru iste poljoprivredne jedinice bilježe kao output cjelokupne poljoprivredne djelatnosti. Kriteriji za određivanje roba i usluga u svrhu uključivanja u output poljoprivredne industrije navedeni su u točki 2.055. Razliku između ESA 95 i metode koja se koristi pri izradi ERP-a predstavljaju ovi elementi potrošnje unutar jedinice čija se vrijednost uključuje i u output i u intermedijarnu potrošnju. Uslijed toga, dodana vrijednost ostaje identična bez obzira na to koja se metoda koristi.
- 2.035. Kao što je spomenuto u točki 1.34., ova modifikacija ESA pravila temelji se na specifičnoj prirodi poljoprivredne djelatnosti i poljoprivrednog gospodarstva (kao lokalnog JVD-a). Osim toga, ona omogućuje:
- bolju ekonomsku analizu računa u poljoprivredi, a posebno definiranje tehničkih koeficijenata i stopa dodane vrijednosti (tj. omjera outputa i intermedijarne potrošnje),
 - bolju usporedbu tehničkih koeficijenata i stopa dodane vrijednosti između podgrana gospodarske djelatnosti i država. U stvarnosti, output potrošen u okviru jedinice uglavnom je ograničen na nekoliko specifičnih proizvoda (kao što su žitarice, proteinski proizvodi i uljarice, krmno bilje i mlijeko za hranidbu stoke), a stope potrošnje unutar jedinice značajno variraju ovisno o gospodarskoj grani i državi,
 - veću konzistenciju između računa proizvodnje, računa stvaranja dohotka i računa poduzetničkog dohotka; neophodna konzistencija između transakcija koje uključuju proizvode (output, intermedijarna potrošnja itd.) i transakcija raspodjele (plaće i nadnice radnika, subvencije, porezi, najamnine/zakupnine, kamata itd.) povećana je nakon reforme zajedničke poljoprivredne politike 1992. jer subvencije (od kojih se neke odnose na proizvode namijenjene potrošnji unutar određene gospodarske grane) trenutačno igraju važnu ulogu u stvaranju i povećanju dohotka od poljoprivrede.
- 2.036. Iako nije predloženo u ESA 95, pravilo koje se primjenjuje u izradi ERP-a predviđeno je u SNA (usp. SNA 93, Prilog I. 15) zbog posebnih značajki poljoprivrede, kao i u metodološkom priručniku FAO-a ⁽¹⁾. Napokon, ono omogućava da se u velikoj mjeri smanji razlika između mjerenja outputa koja proizlazi iz izbora bazične jedinice (lokalni JVD ili jedinica homogene proizvodnje).

⁽¹⁾ FAO (1996.) Sustav ekonomskih računa za prehrambenu industriju i poljoprivredu, Ujedinjeni narodi, Rim.

2. Output poljoprivredne industrije: količine

2.037. Kod izrade ERP-a output se postupno dijeli prema količini.

Shematski prikaz izvora i uporaba poljoprivrednih proizvoda

Bruto output (1q)						
Gubici (2q)	Iskoristivi output (3q)					Početne zalihe (PZ) (4q)
	Ukupni raspoloživi izvori (5q)					
Unutar-jedinična potrošnja (6q)	Obrada od strane proizvođača (7q)	Vlastita finalna potrošnja (8q)	Ukupna prodaja (9q)	S (*) (10q)	Konačne zalihe (KZ) (11q)	
					KZ – PZ (**) (12q)	

(*) S = fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastiti račun

(**) KZ – PZ = promjena u stanju zaliha. U gornjem grafičkom prikazu pretpostavlja se da su konačne zalihe veće nego početne zalihe.

2.038. Polazna točka za ovaj postupni izračun je:

- bruto output (1q) ili
- iskoristivi output (3q),

ovisno o tomu uključuju li izvještajni podaci o urodu gubitke na polju, prilikom žetve/berbe i na poljoprivrednom gospodarstvu ili ne.

(a) Bruto output

Bruto output: (1q)

2.039. Ovo je polazna točka za zemlje čiji službeni statistički podaci o urodu uključuju gubitke. U skladu s konceptom industrije, potrebno je mjeriti sve proizvode poljoprivrednih djelatnosti koje obavljaju poljoprivredne jedinice u okviru industrije (kao što je navedeno u točkama 1.62. i 1.63.). Sukladno konvenciji prihvaćenoj u točki 1.31. (da ne postoji output sporednih poljoprivrednih djelatnosti koje obavljaju nepoljoprivredne jedinice jer se smatra da su sve poljoprivredne djelatnosti odvojive i stoga predstavljaju glavnu djelatnost svog vlastitog lokalnog JVD-a), treba bilježiti sav poljoprivredni output osim onog koji su proizvele jedinice za koje poljoprivredna djelatnost predstavlja samo aktivnost u slobodno vrijeme (usp. 1.24.).

(b) Gubici

Gubici: (2q)

2.040. Ova se stavka odnosi na uzastopne gubitke robe na zalihi (usp. 2.041.). Ovi gubici uključuju gubitke na polju, tijekom žetve/berbe i druge gubitke na poljoprivrednim gospodarstvima (zbog kvarljive prirode proizvoda, vremenskih utjecaja, kao što su mraz, suša itd.). Gubici do kojih dolazi u različitim fazama prodaje, tj. prilikom prijevoza s poljoprivrednog gospodarstva, tijekom skladištenja kod trgovaca i tijekom obrade ili prerade proizvoda u prerađivačkoj industriji, ne bi trebali biti uključeni u ovu stavku. Nasuprot tomu, proizvodi koje proizvođači ponude na prodaju, ali oni ostaju neprodani i zbog toga se pokvare (naročito voće i povrće), također trebaju biti uključeni u ovu stavku.

Vrste gubitaka

2.041. U skladu s ESA 95, postoje tri vrste gubitaka koje proizvođači mogu pretrpjeti: uzastopni gubici zaliha (ESA 95, 3.117. i 3.118.), izvanredni gubici zaliha (ESA 95, 6.25.e) i gubici kao posljedica prirodnih nepogoda (ESA 95, 6.22. i 6.23.b).

Bilježenje gore navedenih triju vrsta gubitaka

- 2.042. Kod bilježenja gubitaka robe na zalihama potrebno je razlikovati uzastopne gubitke, s jedne strane, od izvanrednih gubitaka i gubitaka zbog prirodnih nepogoda, s druge strane. Međutim, bilježenje gubitaka ovisi također i o metodi izračuna količine outputa i vrsti osnovnih statističkih podataka svake zemlje.
- 2.043. Kada se količina outputa izračunava na temelju podataka o početnim i konačnim zalihama, prodaji i eventualno drugim uporabama (kao što su fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastiti račun), iznos uzastopnih gubitaka već je odbijen od promjena u stanju zaliha, pa bi njihovo ponovno bilježenje na stavci „gubici” predstavljalo dvostruko bilježenje. Nasuprot tomu, kada se izračun količine outputa ne temelji na podacima o zalihama, već na utemeljenim izračunima kao što su stvarni podaci o rođenju, uzastopni gubici tijekom proizvodnje u izvještajnom razdoblju trebaju se bilježiti, kao i gubici na životinjama uvezenima radi uzgoja ili tova, odnosno rođenim tijekom prethodnih razdoblja.
- 2.044. Izvanredni gubici robe na zalihama te gubici zbog prirodnih nepogoda moraju se bilježiti na računima akumulacije, odnosno na računu „ostale promjene u obujmu imovine”. Output stoga obuhvaća punu vrijednost tih gubitaka.
- 2.045. Gubici (bez obzira radi li se o uzastopnim, izvanrednim ili gubicima zbog prirodne nepogode) dugotrajne imovine (kao što su mliječne krave, životinje za rasplod itd.) trebaju se bilježiti na računu „ostale promjene u obujmu imovine”. Oni nemaju utjecaja na vrijednost outputa. Valja naglasiti da se gubici koji pogađaju nasade koji su već u fazi davanja plodova moraju bilježiti ili kao „potrošnja fiksnog kapitala” ili kao „ostale promjene u obujmu imovine”, ovisno o vrsti gubitaka.

(c) Iskoristivi output

Iskoristivi output: $(3q) = (1q) \text{ minus } (2q) = \text{bruto output umanjen za gubitke (kod proizvođača)}$

- 2.046. Ovo je prva stavka koju trebaju knjižiti zemlje čija izvještajna statistika o urodu ne obuhvaća gubitke. Ona predstavlja raspoloživu proizvodnju izvještajnog razdoblja koja će biti ili prodana, iskorištena kao sredstvo proizvodnje, prerađena od samog proizvođača, potrošena u njegovom kućanstvu, uskladištena ili, eventualno, upotrijebljena kao fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastiti račun.

(d) Početne zalihe

Početne zalihe: $(4q)$

- 2.047. One predstavljaju zalihe vlastitih gotovih proizvoda ili poluproizvoda na poljoprivrednim gospodarstvima (tj. u vlasništvu proizvođača) na početku izvještajne godine. Zalihe u različitim fazama prodaje, kao i interventne zalihe, stoga ne bi trebalo bilježiti na ovom mjestu (usp. 2.201. i točke koje slijede u vezi s tretmanom stoke).
- 2.048. Početne zalihe „peradi” trebaju također obuhvatiti jaja na nasadima u inkubatorima na početku izvještajnog razdoblja jer se ona smatraju poluproizvodima od peradi (usp. 2.018.).

(e) Ukupni raspoloživi izvori

Ukupni raspoloživi izvori: $(5q) = \text{iskoristivi output plus početne zalihe } (3q \text{ plus } 4q)$

(f) Potrošnja unutar jedinice

Potrošnja unutar jedinice: $(6q)$

- 2.049. Na poziciji potrošnje unutar jedinice bilježe se proizvodi proizvedeni u okviru poljoprivredne jedinice (lokalni JVD) i iskorišteni od te iste jedinice kao input u proizvodnom procesu tijekom istog računovodstvenog razdoblja.
- 2.050. Svi poljoprivredni proizvodi (s izuzetkom stoke; usp. 2.067. i 2.208.) koje jedna poljoprivredna jedinica proda drugim proizvodnim poljoprivrednim jedinicama moraju se bilježiti kao prodaja, a potom kao intermedijarna potrošnja. Ova stavka obuhvaća proizvode podvrgnute obradi i preradi te njihove nusproizvode (npr. povrat obranog mlijeka, mekinja, uljanih pogača, pulpu i glave šećerne repe, kao i povrat sjemena nakon obrade).

Klasifikacija potrošnje unutar jedinice

- 2.051. Potrošnju unutar jedinice moguće je podijeliti s obzirom na uporabu dotičnih proizvoda:
- 2.052. Proizvodi potrošeni unutar industrije u sklopu iste poljoprivredne djelatnosti (tj. istog razreda djelatnosti na četveroznamenkastoj razini NACE Rev. 1):
- sjeme (žitarica, povrća, cvijeća itd.) koji se ponovno koristi za istu kulturu;
 - grožđe za vino i mošt od grožđa: korišteni u proizvodnji vina;
 - masline: korištene u proizvodnji maslinova ulja;
 - mlijeko: korišteno kao stočna hrana.
- 2.053. Proizvodi potrošeni unutar industrije u sklopu neke druge poljoprivredne djelatnosti (tj. nekog drugog razreda djelatnosti na četveroznamenkastoj razini NACE Rev. 1).

Ovdje se radi uglavnom o poljoprivrednim proizvodima koji se koriste kao stočna hrana, ali i o životinjskim nusproizvodima koji se koriste u proizvodnom procesu neke druge djelatnosti (gnoj i gnojovka koji se koriste kao elementi gnojidbe u biljnoj proizvodnji). Poljoprivredni proizvodi koji se koriste kao stočna hrana mogu se klasificirati s obzirom na stupanj do kojeg se obično plasiraju na tržište (koji se procjenjuje općenito):

- obično utrživi proizvodi koji se koriste kao stočna hrana: žitarice (pšenica, raž, ječam, zob, kukuruz, sirak, riža i ostala zrna žitarica); proteinski usjevi; krumpir; uljarice (sjeme uljane repice, sjeme suncokreta, soja i druge uljarice),
- obično neutrživi proizvodi koji se koriste kao stočna hrana:
 - jednogodišnji proizvodi: korjenasto bilje (šećerna repa, stočna repa, stočna koraba, stočna repa, stočna mrkva, lisnati kelj i ostalo korjenasto bilje); stočni kukuruz i ostalo zeleno krmno bilje (svježe, sušeno ili konzervirano),
 - višegodišnji stočni proizvodi: trajni i privremeni proizvodi za stočnu hranu koji su rezultat ekonomske djelatnosti (svježi, sušeni ili konzervirani),
 - nusproizvodi koji služe kao stočna hrana (slama, pljeva, lišće i površinski dijelovi biljaka te ostali nusproizvodi koji služe kao stočna hrana).

Definicija potrošnje unutar jedinice koja treba biti uključena u output industrije

- 2.054. Poljoprivredni proizvodi koji su predmet potrošnje unutar jedinice ne uzimaju se u obzir kod mjerenja outputa industrije ako ne zadovoljavaju određene kriterije. Određivanjem restriktivnih kriterija za bilježenje potrošnje unutar jedinice zadovoljena su dva uvjeta: prvo, metodološki uvjet jer je, nakon odstupanja od slova ESA pravila, postojala potreba da se slijedi duh tog pravila (time što se uključuju dvije odvojene djelatnosti); drugo, praktični uvjet, budući da su kriteriji koje je trebalo definirati morali poslužiti kao precizan i usporediv okvir za definiranje onog dijela potrošnje unutar jedinice koji mora biti bilježen kako bi ta metoda mjerenja outputa bila izvediva.
- 2.055. Radi se o sljedećim kriterijima:
1. Dvije djelatnosti koje se obavljaju trebaju biti navedene u različitim četveroznamenkastim razinama NACE Rev. 1 (odjeljak 01: Poljoprivreda, lov i povezane uslužne djelatnosti). Primjena ovog kriterija stoga isključuje, na primjer, vrednovanje mlijeka koje se koristi kao stočna hrana i sjemena koje je proizvedeno i koristi se na istom poljoprivrednom gospodarstvu za biljnu proizvodnju (tijekom istog obračunskog razdoblja).
 2. Poljoprivredni proizvod treba imati znatnu ekonomsku vrijednost za značajan broj poljoprivrednika.
 3. Podaci o cijenama i količinama moraju biti dostupni bez većih poteškoća. Ovaj je kriterij teško zadovoljiti kod nekih proizvoda koji nisu namijenjeni prodaji.

- 2.056. U skladu s definicijom kriterija odabira proizvoda namijenjenih potrošnji unutar jedinice koji se uključuju u mjerenje outputa (usp. 2.055.), samo oni poljoprivredni proizvodi koji se koriste za hranidbu životinja (bez obzira na to jesu li namijenjeni prodaji ili ne) moraju se bilježiti kao poljoprivredni output industrije.
- 2.057. Kada se ovi proizvodi bilježe kao output industrije, moraju se također bilježiti i kao intermedijarna potrošnja čime se poštuje načelo da se u obzir uzmu ukupne količine proizvedene, a potom iskorištene za drugu proizvodnu djelatnost tijekom izvještajne godine (usp. 2.055.). Ako prijelaz iz outputa u intermedijarnu potrošnju traje duže od dotične izvještajne godine, tada se odgovarajuće količine outputa trebaju bilježiti kao „konačne zalihe” dotičnog proizvoda tijekom izvještajne godine.
- 2.058. Nusproizvodi životinjskog podrijetla isključeni su iz potrošnje unutar jedinice zbog praktičnih poteškoća jer podaci o njihovim količinama i, posebno, cijenama nisu na raspolaganju
- (g) Prerada od strane proizvođača
- Prerada od strane proizvođača: (7q)
- 2.059. Na poziciji prerada od strane proizvođača bilježe se količine proizvedene s ciljem daljnje prerade od strane poljoprivrednih proizvođača (npr. mlijeko prerađeno u maslac ili sir, jabuke prerađene u mošt od jabuka ili jabučno vino), ali samo u okviru prerađivačkih djelatnosti koje je moguće odvojiti od glavne poljoprivredne djelatnosti (na temelju računovodstvenih dokumenata, usp. 1.26.). Treba bilježiti samo sirove proizvode (npr. sirovo mlijeko, jabuke), a ne prerađene proizvode koji su od njih proizvedeni (npr. maslac, mošt od jabuka i jabučno vino). Drugim riječima, posao ugrađen u preradu poljoprivrednih proizvoda ne uzima se u obzir na ovoj poziciji. Proizvodi koji su rezultat prerade od strane proizvođača bit će, naravno, iskazani kao output potpodručja „poljoprivreda” na nacionalnim računima (usp. 1.04. i 1.05.).
- 2.060. Kada ove prerađivačke djelatnosti predstavljaju neodvojive nepoljoprivredne djelatnosti, proizvod tih prerađivačkih djelatnosti bilježi se kao vrijednost outputa poljoprivredne industrije (usp. 1.25.). Osnovni poljoprivredni proizvodi iskorišteni u obliku intermedijarne potrošnje tijekom prerađivačkih djelatnosti ne bilježe se niti kao output, niti kao intermedijarna potrošnja. Ovo pravilo proizlazi iz činjenice da ove dvije djelatnosti (proizvodnju poljoprivrednih proizvoda i preradu tih proizvoda) nije moguće razlikovati na temelju računovodstvenih evidencija. U skladu s tim, troškovi ovih dviju vrsta djelatnosti bilježe se zajedno, a output tih djelatnosti ocjenjuje se kao output prerađenih proizvoda.
- (h) Vlastita finalna potrošnja
- Vlastita finalna potrošnja: (8q)
- 2.061. Ova stavka obuhvaća:
- i. proizvode koje konzumiraju poljoprivredna kućanstva koja su ih proizvela;
- ii. proizvode koji potječu iz poljoprivredne jedinice (gospodarstva) i iskorišteni su za plaćanje u naturi u obliku isplate naknade radnicima na gospodarstvu ili su razmijenjeni za drugu robu.
- 2.062. Poljoprivredni proizvodi koje je prerađila poljoprivredna jedinica na način koji je moguće odvojiti (tj. čime je došlo do formiranja lokalnog nepoljoprivrednog JVD-a), a koje su potrošila poljoprivredna kućanstva, bilježe se kao output djelatnosti „proizvodnje prehrambenih proizvoda, pića i duhana” (potpodručje DA u NACE Rev. 1) kao vlastita finalna potrošnja. Nasuprot tomu, potrošnja od strane poljoprivrednih kućanstava poljoprivrednih proizvoda koji su prerađeni na način koji nije odvojiv (tj. output neodvojivih nepoljoprivrednih prerađivačkih djelatnosti), bilježi se kao vlastita finalna potrošnja ovih djelatnosti (usp. 2.080.) i uključuje se u output poljoprivredne industrije.
- 2.063. Pripisana najamna vrijednost stambene jedinice u kojoj živi vlasnik ne bilježi se ovdje, već u okviru grane „davanje u najam vlastitih nekretnina” (Razred 70.20 u NACE Rev. 1). Davanje u najam smještajnih kapaciteta smatra se nepoljoprivrednom djelatnošću koja se uvijek smatra odvojom od poljoprivredne djelatnosti.

(i) Prodaja

Prodaja: (9q)

- 2.064. Ova pozicija obuhvaća poljoprivredne proizvode koje su poljoprivredne jedinice prodale drugima (poljoprivrednim jedinicama ili jedinicama unutar drugih grana gospodarstva), uključujući prodaju skladišnim i interventnim centrima, s izuzetkom prodaje dugotrajne imovine. Dijeli se na prodaju izvan industrije na domaćem tržištu, prodaju drugim poljoprivrednim jedinicama na domaćem tržištu i prodaju na inozemnom tržištu.
- 2.065. Shodno tomu, kod određene poljoprivredne jedinice prodaja odgovara prometu ostvarenom kroz tržišni plasman outputa te jedinice. Valja napomenuti da se prodaja životinja klasificiranih kao dugotrajna imovina, a koje su izdvojene iz proizvodnog stada (izvoz ili klanje), ne bilježi. Životinje klasificirane kao dugotrajna imovina i izdvojene iz osnovnog stada prenose se u zalihe prije trenutka njihove prodaje, ali prodaja tih životinja (izvoz ili klanje) evidentira se na računima kao smanjenje zaliha, što se može vidjeti samo na kapitalnom računu. Odgovarajući output već je prethodno pripisan kao dio fiksnih kapitalnih dobara proizvedenih za vlastiti račun ⁽¹⁾ i nakon toga zabilježen na računu proizvodnje.
- 2.066. Stoka koja se smatra zalihama: prodaja stoke koja se smatra zalihama drugom poljoprivrednom gospodarstvu predstavlja prodaju u skladu s definicijom iz točke 2.064. Ovo knjiženje prodaje može se poravnati brisanjem sa zaliha ako je stoka bilježena kao zaliha na početku izvještajnog razdoblja (inače, bilježi se samo prodaja).
- 2.067. Kupnja stoke predstavlja unos zaliha ako proizvodi nisu ponovno prodani tijekom izvještajnog razdoblja. Međutim, kupljena stoka ne može se tretirati kao intermedijarna potrošnja jer, prema definiciji, roba namijenjena intermedijarnoj potrošnji mora nestati (ili barem biti podvrgnuta značajnoj promjeni) tijekom proizvodnog procesa. Ove se životinje smatraju nedovršenom proizvodnjom zbog toga što proces proizvodnje stoke nije u potpunosti završen (proces proizvodnje završava u trenutku klanja). Kupnje stoke zato se bilježe kao povećanje zaliha nedovršene proizvodnje (poluproizvoda) i kao „negativna” prodaja, a ne kao intermedijarna potrošnja. U slučaju trgovanja između rezidentnih poljoprivrednih gospodarstava, transakcije prodaje i kupnje međusobno se poništavaju (s izuzetkom troškova prijenosa prava vlasništva) ⁽²⁾. S obzirom na ovaj poseban tretman trgovine živim životinjama između poljoprivrednih jedinica, u slučaju „stoke i proizvoda životinjskog podrijetla” ne postoji intermedijarna potrošnja ⁽³⁾.
- 2.068. Stoka klasificirana kao dugotrajna imovina: trgovina stokom klasificiranom kao dugotrajna imovina između poljoprivrednih gospodarstava ne bilježi se kao prodaja u smislu u kojem je ona definirana u prethodnoj točki, već se bilježi kao trgovina dugotrajnom imovinom (koja se bilježi na kapitalnom računu kao bruto investicije u fiksni kapital u poljoprivredi). U slučaju trgovine među rezidentnim poljoprivrednim gospodarstvima, prodaje i odgovarajuće kupnje međusobno se poništavaju (s izuzetkom troškova prijenosa prava vlasništva).
- 2.069. Bilježenje uvoza živih životinja (koje nisu namijenjene neposrednom klanju): kao i u slučaju trgovine između rezidentnih poljoprivrednih gospodarstava, stoka koja se tretira kao zalihe (osim životinja namijenjenih neposrednom klanju) i koju su poljoprivredne jedinice uvezle tijekom izvještajnog razdoblja bilježi se kao stavka zalihe nedovršene proizvodnje i stoga se odbija od prodaje. S druge strane, stoka klasificirana kao dugotrajna imovina (kao što su životinje za rasplod) i uvezena kao takva ne smije se odbijati od prodaje.
- 2.070. Međutim, budući da je u praksi često teško razlikovati pojedine kategorije životinja na temelju raspoloživih izvora podataka EU-a (između životinja klasificiranih kao dugotrajna imovina i onih klasificiranih kao zalihe), cjelokupan uvoz smatra se uvozom životinja namijenjenih povećanju zaliha, a vrijednost svih uvezenih životinja (s izuzetkom onih koje su namijenjene neposrednom klanju) odbija se od vrijednosti prodaje. Ova metoda bilježenja jamči tretman vanjske trgovine živim životinjama sličan onom koji se primjenjuje kod izračuna bruto domaćeg proizvodnje u okviru statističkih podataka o stočarskoj proizvodnji.

⁽¹⁾ Za ove životinje output se računa kao zbroj fiksnih kapitalnih dobara proizvedenih za vlastite potrebe (= unosi imovine umanjeni za otuđenja) i prodaju (= otuđenja).

⁽²⁾ Kod obračunavanja vrijednosti trgovine, troškovi povezani s prijenosom prava vlasništva (trgovačke marže i troškovi prijevoza) uključuju se u vrijednost kupnje. U slučaju trgovanja između rezidentnih poljoprivrednih gospodarstava, prodaja i kupnja međusobno se poništavaju, s izuzetkom troškova prijenosa prava vlasništva koji se kod izračuna outputa obrađuju kao „negativna prodaja”.

⁽³⁾ Ista se obrada primjenjuje na ostale poljoprivredne proizvode koji imaju karakter zaliha.

- (j) Fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastite potrebe

Fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastite potrebe: (10q)

- 2.071. Ona uključuju samo:

- posao koji su obavile poljoprivredne jedinice (tj. rad, upotreba strojeva i ostalih sredstava proizvodnje, uključujući zalihe sadnica) radi podizanja, za vlastiti račun, nasada kao što su voćnjaci, vinogradi, nasadi jagodastog voća i polja hmelja. Općenito govoreći, posao za vlastiti račun na podizanju voćnjaka i vinograda itd. sastoji se od velikog broja pojedinačnih aktivnosti koje nije moguće zbrojiti u konkretne količine;
- životinje proizvedene u okviru poljoprivrednih jedinica i prenesene u njihov fiksni kapital (usp. 2.161.). To su životinje koje se uzgajaju radi osiguravanja redovitog outputa (uglavnom stoka za rasplod, stoka za mlijeko, životinje za vuču, ovce i druge životinje koje se uzgajaju radi vune; usp. 2.202.).

- (k) Konačne zalihe

Konačne zalihe: (11q)

- 2.072. To su zalihe gotovih proizvoda ili nedovršene proizvodnje na poljoprivrednim gospodarstvima u okviru industrije (tj. u vlasništvu proizvođača) na kraju izvještajne godine. Zalihe u različitim fazama tržišnog plasmana (naročito rezerve koje drže trgovci i prerađivačka poduzeća), kao ni interventne zalihe, ne treba navoditi ovdje.
- 2.073. Proizvode koji se samo privremeno nalaze na zalihama i utroše se u okviru industrije u nekom kasnijem razdoblju (npr. žitarice za stočnu hranu, sjeme i sadnice itd.) također treba bilježiti na ovoj poziciji jer krajnja uporaba proizvoda nije poznata u trenutku kad on ulazi na zalihe.

- (l) Ukupne uporabe

Ukupne uporabe: (12q) (ne uključujući potrošnju unutar jedinice) = (7q) + (8q) + (9q) + (10q) + (11q) = prerada od strane proizvođača plus vlastita finalna potrošnja plus prodaja plus fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastiti račun plus konačne zalihe.

- 2.074. Ova je stavka zbroj stupaca 7q do 11q.

- (m) Promjene u stanju zaliha

Promjene u stanju zaliha: (12q) = (11q) minus (4q) = povećanja zaliha (P) minus smanjenja zaliha (S)

- 2.075. Promjene u zalihama unutar industrije (isključujući zalihe u različitim fazama tržišnog plasmana) tijekom izvještajne godine mjere se tako da se izračuna razlika između unosa novih zaliha i smanjenja zaliha, odnosno razlika između konačnih i početnih zaliha. U potonjem slučaju ostale promjene u obujmu i dobit poljoprivrednog gospodarstva (umanjena za gubitke) moraju se odbiti kod izračuna vrijednosti (usp. 2.179 i dalje).

- (n) Output poljoprivrednih djelatnosti

Output poljoprivrednih djelatnosti = (6q, hrana za životinje) + (7q) + (8q) + (9q) + (10q) + (12q)

- 2.076. U skladu s konceptom outputa i pravilima za bilježenje potrošnje unutar jedinice (usp. 2.049. i dalje), prerade poljoprivrednih proizvoda (usp. 2.059. i 2.060.) te vlastite finalne potrošnje (usp. 2.061., 2.062., 2.063.), output poljoprivrednih djelatnosti može se prikazati kako slijedi:

Izvori	Uporabe	Poljoprivredni output poljoprivredne industrije
Bruto output	Prodaja (ukupna, isključujući trgovinu životinjama među poljoprivrednim gospodarstvima)	X
	Promjene u stanju zaliha (kod proizvođača)	X
– Gubici	Fiksna kapitalna dobra proizvedena za vlastiti račun (nasadi koji donose višegodišnji urod, životinje u produktivnoj dobi)	X
	Vlastita finalna potrošnja (poljoprivrednih proizvoda)	X
= Iskoristivi output	Prerada od strane proizvođača (poljoprivrednih proizvoda, odvojive djelatnosti)	X
	Potrošnja unutar jedinice — za istu djelatnost: (sjemenski materijal, mlijeko za stočnu hranidbu, grožđe za vino, masline za maslinovo ulje, jaja u nasadu)	
	— za odvojenu djelatnost: poljoprivredne kulture koje se koriste za stočnu hranu (žitarice, uljarice, krmno bilje, bilo da je namijenjeno prodaji ili ne, itd.)	X
	životinjski nusproizvodi koji se koriste u biljnoj proizvodnji (gnojovka i gnoj)	

2.077. U usporedbi s ranijim konceptom „konačnog outputa” na kojem su se nekada temeljili ERP-i, novi koncept za mjerenje outputa poljoprivredne industrije uključuje trgovinu poljoprivrednim proizvodima i uslugama između poljoprivrednih jedinica, kao i potrošnju unutar jedinice proizvoda namijenjenih stočnoj hrani (bez obzira na to jesu li namijenjeni prodaji ili nisu).

3. Output neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti

2.078. Razlikuju se dvije vrste „neodvojivih nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti” (usp. 1.29.):

— „prerada poljoprivrednih proizvoda”: ova skupina obuhvaća djelatnosti koje predstavljaju nastavak poljoprivredne djelatnosti, a u kojima se koriste poljoprivredni proizvodi. Prerada poljoprivrednih proizvoda tipična je djelatnost ove prve skupine,

— „ostale neodvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti”: ova skupina obuhvaća djelatnosti koje koriste poljoprivredno gospodarstvo i njegova sredstva za vlastitu poljoprivrednu proizvodnju. Ova je skupina manje ujednačena od prve.

2.079. Općenito govoreći, ove djelatnosti uključuju različite proizvode (robe i usluge) čije količine nije moguće zbrajati.

2.080. Proizvod ovih djelatnosti namijenjen je prodaji, razmjeni robe za robu, plaćanju u naturi, vlastitoj finalnoj potrošnji (usp. 2.062.) ili držanju na zalihama.

4. Output poljoprivredne industrije

2.081. U skladu s definicijom outputa poljoprivredne industrije (usp. 1.16.), output poljoprivredne industrije čini zbroj outputa poljoprivrednih proizvoda (usp. 2.076. do 2.077.), te roba i usluga proizvedenih u neodvojivim nepoljoprivrednim sporednim djelatnostima (usp. 2.078. do 2.080.).

5. Određivanje vrijednosti outputa

- 2.082. Output se vrednuje prema bazičnoj cijeni. Bazična cijena predstavlja cijenu koju proizvođači potražuju od kupaca za jedinicu neke robe ili usluge proizvedene kao output, umanjenu za iznos svih poreza koji se moraju platiti na tu jedinicu kao posljedica njene proizvodnje ili prodaje (tj. porezi na proizvode) te uvećanu za sve subvencije koje se isplaćuju na tu jedinicu kao posljedica njene proizvodnje ili prodaje (tj. subvencije na proizvode). Bazična cijena ne uključuje troškove prijevoznih usluga za koje proizvođač izdaje poseban račun. Međutim, ona uključuje sve prijevoznike marže koje proizvođač naplaćuje na istom računu, čak i ako su iskazane kao zasebna stavka na tom računu (usp. ESA 95, 3.48.).
- 2.083. Sastavnice outputa kao što su prodaja, plaćanja u naturi, povećanja zaliha i potrošnja unutar jedinice proizvoda, treba vrednovati prema bazičnoj cijeni. Slično tomu, vrijednost outputa za vlastitu finalnu uporabu (tj. fiksna kapitalna dobra za vlastiti račun i vlastitu finalnu potrošnju) treba vrednovati prema bazičnoj cijeni sličnih proizvoda koji se prodaju na tržištu. Nedovršena proizvodnja i povećanja zaliha nedovršene proizvodnje vrednuju se razmjerno tekućoj bazičnoj cijeni gotovog proizvoda. Ako se potonja mora odrediti unaprijed, izračun se treba temeljiti na stvarno nastalim troškovima uvećanim za iznos koji predstavlja očekivani poslovni višak ili mješoviti dohodak.
- 2.084. Kada se ERP utvrđuje prema „neto” sustavu bilježenja (usp. 3.033. i 3.035. do 3.043.), PDV fakturiran od proizvođača ne uključuje se u određivanje bazične cijene.
- 2.085. Cijena koju je postigao proizvođač odgovara proizvođačkoj cijeni (ne računajući fakturirani PDV), kako je ova definirana u SNA 93 (tj. cijena franko poljoprivredno gospodarstvo). Bazična cijena može se odrediti na temelju cijene proizvođača uvećane za subvencije, a umanjene za poreze (osim PDV-a) na proizvode. Kada problemi alociranja poreza ili subvencije na određeni proizvod otežavaju izračun bazične cijene, output je moguće izračunati izravno na temelju bazične cijene. U tom slučaju, output se izračunava izravno na temelju vrijednosti cijene proizvođača (isključujući fakturirani PDV), umanjene za vrijednost poreza na proizvode (osim PDV-a), a uvećane za vrijednost subvencija na proizvode.
- 2.086. U svrhu određivanja vrijednosti outputa prema bazičnoj cijeni nužno je razlikovati između poreza (osim PDV-a) na proizvode i subvencija na proizvode (usp. 3.027. i 3.053.), s jedne strane, te ostalih vrsta poreza i subvencija na proizvodnju (usp. 3.044. i 3.058.), s druge strane. Porezi i subvencije na proizvode ne bilježe se na računu stvaranja dohotka u industriji (ovaj račun uključuje samo ostale poreze na proizvodnju i ostale subvencije na proizvodnju, usp. 3.055.).
- 2.087. Cijena koju proizvođači dobiju za neki proizvod ne mora nužno uvijek biti ista; ona može varirati, između ostalog, i ovisno o vrsti isporuke. Na primjer, struktura u odnosu na kvalitetu proizvoda koje neposredno izvozi sam proizvođač može se razlikovati od strukture kvalitete proizvoda namijenjenih domaćoj potrošnji, odnosno prodanih ostalim poljoprivrednim jedinicama na domaćem tržištu. Shodno tomu, takvi će proizvodi imati i različitu cijenu. Valja napomenuti da se u slučaju kad proizvodna jedinica sama izvozi svoj output, mora uzeti u obzir primitak ili plaćanje novčane naknade za izvezeno proizvode pri izradi ERP-a.
- 2.088. Ova opća načela određivanja vrijednosti zahtijevaju specifične načine primjene za određene proizvode kao što su sezonski proizvodi i vino. One su opisane u poglavlju o određivanju vrijednosti promjene zaliha (usp. 2.185. do 2.200.).

C. INTERMEDIJARNA POTROŠNJA

(usp. ESA 95, 3.69 do 3.73)

1. Definicija

- 2.089. Intermedijarna potrošnja predstavlja vrijednost svih roba i usluga iskorištenih kao input u proizvodnom procesu, isključujući dugotrajnu imovinu čija se potrošnja bilježi kao potrošnja fiksnog kapitala. Robe i usluge o kojima je ovdje riječ transformiraju se ili potpuno iskoriste tijekom procesa proizvodnje (usp. ESA 95, 3.69.). U podrobnoj klasifikaciji na različite kategorije stavaka, intermedijarna potrošnja ukazuje na povezanost poljoprivrede s ostalim gospodarskim granama koje osiguravaju inputi. Intermedijarna potrošnja također se koristi i kao stavka unosa u izračun intenziteta čimbenika (tj. omjera između dvaju faktora proizvodnje, npr. intermedijarne potrošnje i inputa rada).
- 2.090. Intermedijarna potrošnja isključuje novostečenu ili postojeću stečenu dugotrajnu imovinu proizvedenu unutar gospodarstva ili uvezenu: ona se bilježi kao bruto investicije u fiksni kapital BIFK (usp. 2.109. (c) do (f)). Ovo se odnosi na stavke koje predstavljaju nepoljoprivrednu dugotrajnu imovinu, kao što su zgrade ili drugi objekti,

strojevi i oprema, kao i na poljoprivrednu dugotrajnu imovinu kao što su nasadi i životinje u produktivnoj dobi. Stjecanje neproizvedene imovine, kao što je zemljište, također je isključeno iz intermedijarne potrošnje. Alati i ostala trajna dobra (pile, čekići, odvijači itd.) bilježe se kao intermedijarna potrošnja ako njihova nabavna vrijednost ne prelazi prag od 500 EUR (prema cijenama važećim 1995.) po artiklu (odnosno za ukupnu količinu kupljenih dobara, ako su artikli kupljeni u velikim količinama). Iznad tog praga, kupnja tih trajnih kapitalnih dobara bilježi se kao bruto investicije u fiksni kapital BIFK (usp. ESA 95, 3.70.).

- 2.091. Intermedijarna potrošnja obuhvaća robe i usluge utrošene tijekom pomoćne djelatnosti (npr. upravljanje kupnjom i prodajom, marketing, računovodstvo, prijevoz, skladištenje, održavanje itd.). Potrošnja ovih roba i usluga ne bi se smjela razlikovati od potrošnje roba i usluga utrošenih tijekom glavne (ili sporedne) djelatnosti lokalnog JVD-a.
- 2.092. Intermedijarna potrošnja također uključuje sve izdatke za robe i usluge koje, iako donose određene koristi radnicima, uglavnom su korisne poslodavcu ⁽¹⁾ (npr. naknada zaposlenima za putne troškove, odvojeni život, preseljenje i troškovi reprezentacije nastali u sklopu njihova izvršavanja radnih obveza; izdaci za udobnosti na radnom mjestu).
- 2.093. U svjetlu prihvaćenog koncepta industrije i lokalnog JVD-a kao bazične jedinice ERP-a, intermedijarna potrošnja industrije uključuje robe i usluge koje jedan lokalni JVD pruži drugom lokalnom JVD-u (za potrebe proizvodnje), čak i ako te jedinice pripadaju istoj institucionalnoj jedinici.
- 2.094. Trgovina stokom koja je slična zalihama nedovršene proizvodnje (kao što su prasadi i jaja u nasadu, usp. 1.77.) i obavlja se između poljoprivrednih jedinica te uvoz stoke ne bilježe se kao intermedijarna potrošnja (niti bilo koja vrsta outputa) (usp. 2.066. do 2.070.).
- 2.095. Robe i usluge proizvedene i iskorištene u okviru iste poljoprivredne jedinice (tj. proizvedene i iskorištene u istom izvještajnom razdoblju za potrebe poljoprivredne proizvodnje) ne bilježe se kao intermedijarna potrošnja osim ako se ne pojavljuju i u outputu industrije (tj. poljoprivredni proizvodi koji se koriste kao stočna hrana, usp. 2.049. do 2.057.; 2.060.).
- 2.096. Valja napomenuti da se, u skladu s privremenom konvencijom ESA 95, sve indirektno mjerene usluge financijskog posredovanja (UFPIM) koje pružaju rezidentni proizvođači bilježe kao intermedijarna potrošnja cjelokupnog gospodarstva. U slučaju da se u sklopu ESA 95 donese odluka o tom da se usluge financijskog posredovanja indirektno mjerene raspodijele prema korisničkom sektoru i korisničkoj industriji, usluge financijskog posredovanja UFPIM koje koristi poljoprivredna industrija trebalo bi bilježiti kao intermedijarnu potrošnju poljoprivredne industrije (usp. ESA 95, Prilog I).

2. Elementi intermedijarne potrošnje

(a) Sjeme i sadni materijal

- 2.097. Ova pozicija obuhvaća ukupnu potrošnju dokupljenog domaćeg i uvoznog sjemena i sadnog materijala za tekuću proizvodnju i održavanje zaliha u vinogradima, voćnjacima i nasadima božićnih drvca. Ona naročito uključuje izravne kupnje sjemena i sadnog materijala od drugih poljoprivrednika. Međutim, sjeme proizvedeno i utrošeno u okviru iste jedinice tijekom istog izvještajnog razdoblja ne bilježi se na ovoj poziciji (usp. 2.052.).
- 2.098. Valja napomenuti da intermedijarna potrošnja sjemena poljskih kultura i povrća uglavnom predstavlja i. sjeme prve generacije kupljeno od strane proizvođača u svrhu umnožavanja i ii. certificirano sjeme kupljeno od strane nositelja/upravitelja poljoprivrednih gospodarstava u svrhu biljne proizvodnje.

(b) Energija; maziva

- 2.099. Ova pozicija obuhvaća električnu energiju, plin i druga kruta i tekuća goriva i pogonska goriva. Valja napomenuti da je potrebno iskazati samo potrošnju energije na poljoprivrednim gospodarstvima, a ne potrošnju u poljoprivrednim kućanstvima.

⁽¹⁾ Ovo je uglavnom slučaj kad se proizvodnja unapređuje ili je, u nekim slučajevima, omogućena tek ovim izdacima poslodavca.

- (c) Gnojiva i sredstva za poboljšanje tla
- 2.100. Sredstva za poboljšanje tla obuhvaćaju, na primjer, vapno, treset, mulj, pijesak i sintetičke pjene.
- (d) Sredstva za zaštitu bilja i pesticidi
- 2.101. Ona uključuju herbicide, fungicide, pesticide i ostale slične organske i anorganske tvari (npr. otrovni mamač).
- (e) Veterinarski rashodi
- 2.102. Ovdje je potrebno bilježiti lijekove koji su fakturirani odvojeno od veterinarske naknade (lijekovi koje daje izravno veterinar bilježe se zajedno s njegovom naknadom) i veterinarske troškove.
- (f) Hrana za životinje
- 2.103. Ova stavka obuhvaća svu dokupljenu domaću i uvoznu hranu za životinje, neovisno o tom je li prerađena ili ne, uključujući onu koja je kupljena izravno od drugih poljoprivrednika. Poljoprivredni proizvodi koji se koriste kao hrana za životinje, a proizvedeni su i iskorišteni u istom izvještajnom razdoblju na istom poljoprivrednom gospodarstvu također se evidentiraju i knjiže u podnaslov na poziciji „hrana za životinje” kao potrošnja unutar jedinice (usp. 2.057.). Također se bilježe i u okviru outputa.
- 2.104. Troškovi nastali tijekom pripreme i konzerviranja hrane za životinje (npr. troškovi energije i kemijskih konzervansa itd.) moraju se podijeliti prema vrsti troška i ne smiju se iskazivati zajedno s troškovima same hrane za životinje.
- (g) Održavanje materijala
- 2.105. Ova pozicija obuhvaća:
- robe i usluge kupljene radi održavanja (tj. redovite zamjene pojedinih oštećenih ili pokvarenih dijelova) i popravaka koji su potrebni kako bi se kapitalna dobra zadržala u upotrebljivom stanju (usp. 2.127. do 2.129.),
 - kupljenu opremu za zaštitu bilja (isključujući pripravke za zaštitu bilja i suzbijanje štetnika, usp. 2.101.), kao što su detonatori, zaštita od tuče, sredstvo za zaštitu od mraza dimljenjem itd.
- (h) Održavanje zgrada
- 2.106. Na ovoj su poziciji obuhvaćeni kupljeni materijali (cement, cigle itd.), troškovi radne snage ili ukupni troškovi koje imaju poljoprivrednici pri održavanju zgrada ili ostalih objekata (osim stambenih objekata) (usp. 2.127. do 2.129.).
- (i) Poljoprivredne usluge
- 2.107. Ove poljoprivredne usluge (koje obuhvaćaju iznajmljivanje poljoprivrednih strojeva i opreme s pripadajućom radnom snagom) čine sastavni dio poljoprivrede (usp. 1.82, do 1.91.) i bilježe se kao intermedijarna potrošnja, a knjiže se također i na poziciji „output”.
- (j) Ostale robe i usluge
- 2.108. Ove ostale robe i usluge obuhvaćaju:
- (a) plaćenu najamninu, bilo izravno, bilo kao dio ugovora o najmu, za upotrebu nestambenih objekata i ostale kapitalne imovine (materijalne ili nematerijalne), kao što je najam strojeva i opreme bez osoblja koje njima upravlja (usp. 1.23.) ili računalnog softvera. Međutim, ako nije moguće učiniti razliku između najma nestambenih objekata od strane lokalnih poljoprivrednih JVD-a i zakupa poljoprivrednog zemljišta, cijela se stavka bilježi kao zakup poljoprivrednog zemljišta na računu dohotka dotičnog poduzeća (usp. 3.082.);
 - (b) naknade za medicinske preglede radnika;

- (c) naknade za poljoprivredne savjetnike, mjernike, računovođe, porezne savjetnike, pravnike itd.;
- (d) plaćanje troškova usluga znanstvenog istraživanja, istraživanja tržišta i oglašavanje, troškove edukacije osoblja i sličnih usluga;
- (e) izdatke za prijevoznike usluge: ova stavka obuhvaća naknade zaposlenicima za putne troškove, odvojeni život i preseljenje nastale u sklopu njihova posla koji obavljaju prvenstveno u korist poslodavca, kao i iznose koje poslodavac plaća samostalnim poduzećima koja pružaju usluge prijevoza radnika (osim troškova prijevoza od njihova mjesta stanovanja do radnog mjesta: usp. 2.092., 2.109.(b) i 3.016.), kao i prijevoza roba na sajmove i izložbe. Ako, s druge strane, prijevoz osiguravaju radnici i vlastita prijevozna sredstva poslodavca, troškovi trebaju biti iskazani na za to odgovarajućim pozicijama.

Budući da se vrijednost kupljenih roba obračunava po nabavnim cijenama, a vrijednost prodanih roba po bazičnim cijenama (usp. 2.110. i 2.111., 2.082.), troškovi prijevoza roba obično se ne iskazuju odvojeno. Za troškove prijevoza koji su uključeni u vrijednost prodanih roba smatra se da su posebno fakturirani. U slučaju kada proizvođač angažira treću stranu radi prijevoza robe do kupca, troškovi prijevoza ne pojavljuju se niti kao intermedijarna potrošnja, niti kao output u ERP-u. U slučaju kad proizvođač sam prevozi robu, to se smatra nepoljoprivrednom djelatnošću, čiji se troškovi trebaju iskazati na odgovarajući način ako je djelatnost nerazdvojiva. Konačno, ova pozicija obuhvaća rashode nastale u obavljanju nepoljoprivrednih sporednih djelatnosti u vezi s prijevozom, trgovinom i skladištenjem roba za treće osobe;

- (f) troškove poštanskih i telekomunikacijskih usluga;
- (g) naknadu za usluge sadržane u bruto premijama osiguranja koje poduzeću osigurava pokriće od rizika kao što su gubitak stoke, štete od tuče, mraza, požara i olujnih nevremena itd. Preostali iznos, tj. neto premija, predstavlja sastavnicu uplaćene bruto premije iz koje osiguravajuća društva podmiruju odštetne zahtjeve.

Točna podjela bruto premija na gore navedene dvije sastavnice moguća je samo na razini nacionalnog gospodarstva u cjelini, kao što se čini za potrebe izrade nacionalnih računa. Podjela sastavnice usluga između proizvodnih grana gospodarstva obično se obavlja prema odgovarajućim ključevima raspodjele, a u vezi s izradom input-output tablica. Prema tomu, kada se sastavlja ova stavka u ERP-u, potrebno je referirati se na nacionalne račune (za bilježenje subvencija u vezi s osiguravajućim uslugama vidjeti 3.063., bilješka 48.);

- (h) naknade za parenje;
- (i) naplaćene bankovne naknade (ali ne kamata na bankovne zajmove) u svim slučajevima i indirektno mjerene usluge financijskog posredovanja samo ako su podijeljene prema korisničkim sektorima/korisničkim industrijama (usp. 2.096.; 3.079.);
- (j) pretplate, naknade za članarine u stručnim udruženjima, kao što su poljoprivredne komore, trgovačke komore i sindikati poljoprivrednika;
- (k) naknade poljoprivrednim zadrugama;
- (l) troškovi testiranja mliječnih proizvoda, sudjelovanja na izložbama te upisa u rodovnike;
- (m) troškovi umjetne oplodnje i kastracije;
- (n) plaćanje naknada za uporabu neproizvedene nematerijalne imovine kao što su patenti, žigovi, autorska prava, mliječne kvote ili druga prava proizvodnje itd. S druge strane, kupnja ove neproizvedene nematerijalne imovine bilježi se na kapitalnom računu;
- (o) plaćanje naknada javnim tijelima za dobivanje licenci ili dozvola za obavljanje komercijalne ili profesionalne djelatnosti ako dobivanju tih dozvola prethodi temeljito ispitivanje u svrhu nadzora (osim ako naknade nisu nerazmjerne koristima iz usluga o kojima se radi, usp. 3.048.(e) i ESA 95, 4.80.(d));
- (p) kupnja sitnog alata, radne odjeće, rezervnih dijelova i trajne opreme male vrijednosti (manje od 500 EUR prema cijenama iz 1995.), odnosno čiji je uobičajeni vijek upotrebe kraći od godine dana (usp. 2.125.);

(q) kupnja alata, opreme i radne odjeće od strane zaposlenih, u koju svrhu im se osigurava poseban dodatak na plaću ili se odgovarajući iznos odbija od njihovih nadnica i plaća na temelju ugovora.

(k) Stavke koje nisu uključene u intermedijarnu potrošnju

2.109. Intermedijarna potrošnja ne obuhvaća:

(a) robe i tržišne usluge koje proizvodne jedinice pružaju svojim zaposlenicima besplatno ili po sniženoj cijeni, pod uvjetom da je ovaj izdatak jasno i primarno u korist radnika. Vrijednost ovih roba i usluga predstavlja dio naknade zaposlenima (usp. 3.018.);

(b) naknade za putne troškove koje poslodavac isplaćuje svojim zaposlenicima u gotovini; smatraju se dijelom naknade zaposlenima (zaposlenik tada koristi taj novac da bi platio troškove prijevoza između svog doma i radnog mjesta) (usp. 3.018.(c)). Isto tako, iznosi koje poslodavac plaća izravno prijevoznikom poduzeću za kolektivni prijevoz radnika (za prijevoz od doma do radnog mjesta) smatraju se naknadom zaposlenima. Ove usluge, kao što su prijevoz između doma i radnog mjesta ili osiguravanje parkirališta, imaju neke značajke intermedijarne potrošnje. Međutim, smatra se da poslodavci trebaju ovu vrstu usluga kako bi privukli i zadržali svoje radnike (a koje bi radnici inače morali sami platiti), a ne zbog potrebe samog proizvodnog procesa (usp. SNA 93, 7.41.);

(c) kupnja gospodarskih zgrada i pokretne imovine (tj. kapitalnih dobara čiji je uobičajeni korisni vijek trajanja dulji od godine dana); stjecanje takvih dobara smatra se bruto investicijom u fiksni kapital BIFK (usp. 2.162.);

(d) otplate financijskog leasinga za korištenje dugotrajne imovine u poljoprivredi ne smatraju se kupnjom usluga već transakcijama koje se moraju knjižiti dijelom kao kamata (na računu poduzetničkog dohotka), a dijelom kao otplata glavnice (na financijskom računu) (usp. 2.122.);

(e) izdaci za obnovu (za održavanje usp. 2.105. i 2.106.) fiksnih kapitalnih dobara (obnovu krovova, zlijebova, električnih instalacija i instalacija za grijanje u gospodarskim zgradama) i izdaci za poboljšanje i popravak kapitalnih dobara čija je svrha produžetak uobičajenog korisnog vijeka trajanja imovine ili povećanje proizvodnosti; ovaj se izdatak smatra bruto investicijom u fiksni kapital jer on uvelike nadmašuje ono što je potrebno za održanje dugotrajne imovine u radnom stanju (usp. 2.127. do 2.129.);

(f) korištenje usluga u vezi sa stjecanjem prava vlasništva nad zemljištem, zgradama i ostalim postojećim fiksnim kapitalnim dobrima, kao što su naknade posrednicima, odvjetnicima, mjernicima, inženjerima itd. kao i pristojbe za upis u zemljišne knjige (usp. ESA 95, 3.111.). Smatra se da ovo predstavlja dio bruto investicija u fiksni kapital (usp. 2.132. i 2.133.);

(g) robe i usluge koje je proizvela i potrošila ista jedinica tijekom istog izvještajnog razdoblja (s izuzetkom određenih proizvoda, usp. 2.056., 2.103., 2.107.). Ove se robe i usluge ne bilježe ni kao output;

(h) plaćanje zakupa za korištenje poljoprivrednog zemljišta navedenog pod „zakup” (usp. 3.080.);

(i) izdaci za korištenje stambenih objekata; oni predstavljaju finalnu potrošnju (računi kućanstava) i ne iskazuju se u ERP-u;(f) trošenje kapitalnih dobara, koje se smatra potrošnjom fiksnog kapitala (usp. 3.099.);

(k) neto premije osiguranja (usp. 2.108.(g));

(l) premije osiguranja od ozljede, kao i uplate u fondove osiguranja od bolesti i ozljeda na radu; one se dijele između transakcija raspodjele i finalne potrošnje (računi kućanstava);

(m) vodne naknade koje se plaćaju kao porez, bez obzira na količinu potrošene vode;

(n) kupnja usluga javnih tijela u određenim okolnostima (usp. 3.048.(e)).

3. Vrednovanje intermedijarne potrošnje

- 2.110. Vrijednost proizvoda koji se koriste za intermedijarnu potrošnju treba obračunavati po kupovnoj cijeni za sličnu robu i usluge važećoj u trenutku njihova uključivanja u proces proizvodnje.
- 2.111. Kupovnom cijenom smatra se cijena koju kupac stvarno plaća za određene proizvode u trenutku njihove kupnje. Ona uključuje poreze, a umanjena je za subvencije na proizvode (ali isključuje odbitne poreze kao što je PDV na proizvode). Kupovna cijena također uključuje sve troškove prijevoza koje je kupac posebno platio da bi preuzeo robu u određeno vrijeme na određenom mjestu; a odbija se cjelokupan popust na veliku količinu i izvansezonsku kupnju odobren na uobičajene cijene ili naknade; isključuje se dodatni trošak kamate ili naplaćenih usluga kod kreditnog aranžmana; isključuju se svi dodatni troškovi nastali zbog neplaćanja u vremenskom roku koji je dogovoren prilikom kupnje (ESA 95, 3.06.).
- 2.112. Za razliku od ostalih gospodarskih grana, subvencije za intermedijarnu potrošnju igraju važnu ulogu u poljoprivredi. Njihova je svrha smanjenje troška intermedijarne potrošnje. Kada se ove subvencije klasificiraju kao subvencije na (nepoljoprivredne) proizvode, one umanjuju vrijednost intermedijarne potrošnje, koja se bilježi po kupovnoj cijeni (bez obzira na to jesu li subvencije isplaćene dobavljačima intermedijarne potrošnje ili poljoprivrednim proizvođačima).
- 2.113. Ako robe ili usluge uvoze izravno proizvodne jedinice, kupovna cijena trebala bi obuhvaćati sve uvozne pristojbe, neodbitni PDV te iznose novčanih naknada (primitke ili isplate).
- 2.114. Kod vrednovanja intermedijarne potrošnje, isključuje se odbitni PDV. Odbitni PDV obračunava se na sve kupnje od strane poljoprivrednih jedinica, bez obzira jesu li one obveznici PDV-a po standardnoj ili jedinstvenoj stopi. Razlika između odbitnog PDV-a koji su poljoprivredne jedinice obveznice PDV-a po jedinstvenoj stopi mogle odbiti da je PDV bio obračunat po standardnoj stopi te PDV-a plaćenog po jedinstvenoj stopi, predstavlja previsoku ili prenisku naknadu PDV-a. To se bilježi kao ostale subvencije na proizvodnju, odnosno ostali porezi na proizvodnju (usp. 3.041. i 3.042.).

D. BRUTO INVESTICIJE U KAPITAL

(usp. ESA 95, 3.100. do 3.116.)

- 2.115. Bruto investicije u kapital obuhvaćaju:
- bruto investicije u fiksni kapital,
 - promjene u stanju zaliha,
 - kupnje dragocjenosti, umanjeno za prodaje.
- 2.116. Budući da ERP-i predstavljaju račune koji se sastavljaju kako bi se prikazali tijekovi koje ostvaruju jedinice u okviru svoje proizvodne funkcije, u nastavku su obrađeni samo bruto investicije u fiksni kapital i promjene u stanju zaliha.
- 2.117. Pojam bruto investicije u kapital podrazumijeva bruto potrošnju fiksnog kapitala. Neto investicije u kapital dobivaju se tako da se potrošnja fiksnog kapitala odbije od bruto investicija u kapital. Potrošnja fiksnog kapitala predstavlja smanjenje vrijednosti fiksnih kapitalnih dobara kao rezultat njihova uobičajenog trošenja i habanja tijekom proizvodnog procesa.

1. Bruto investicije u fiksni kapital-BIFK

(a) Definicija

- 2.118. Bruto investicije u fiksni kapital sastoje se od nabava, umanjelih za prodaje, dugotrajne imovine od strane domaćih proizvođača tijekom određenog razdoblja, što se uvećava za određena povećanja vrijednosti neproizvedene imovine koja su rezultat proizvodne djelatnosti proizvođača ili institucionalnih jedinica. Dugotrajna imovina obuhvaća materijalnu ili nematerijalnu imovinu koja je proizvedena kao output nekog procesa proizvodnje, a koja se višekratno ili kontinuirano koristi u drugim proizvodnim procesima tijekom razdoblja dužeg od godine dana (usp. ESA 95, 3.102.).

(b) Pitanja od važnosti za nacionalno gospodarstvo kao cjelinu

- 2.119. Bruto investicijama u fiksni kapital određenog nacionalnog gospodarstva smatra se dio bruto domaćeg proizvoda (BDP) proizveden tijekom izvještajne godine sa svrhom da bude korišten tijekom razdoblja dužeg od godinu dana kao sredstvo proizvodnje u proizvodnom procesu (za razliku od finalne potrošnje privatnih i javnih kućanstava, izvoza i promjena u stanju zaliha). Shodno tomu, dobra koja se, iako proizvedena u nekom trenutku u prošlosti i stoga uključena u nacionalni proizvod, koriste u druge svrhe tijekom izvještajnog razdoblja ne uključuju se u bruto investicije u fiksni kapital nacionalnog gospodarstva. Promjena u namjeni ili vlasništvu ne znači da takva dobra postaju dio domaćeg proizvoda po drugi put te to ni na koji način ne mijenja ukupnu masu fiksnog kapitala nacionalnog gospodarstva u cjelini. Međutim, uključivanje ovakvih transakcija važno je u analizama prema homogenoj grani, industriji ili sektoru.
- 2.120. Ako promjena prava vlasništva nad imovinom rezultira njenom drugačijom uporabom (tj. više ne u obliku dugotrajne imovine), dolazi do smanjenja dugotrajne imovine nacionalnog gospodarstva. Najčešći primjeri za to su motorna vozila koja kućanstva kupuju kao rabljena vozila od proizvodnih jedinica, zatim plovila koja se kao rabljena prodaju drugim zemljama te također kapitalna dobra koja su razgrađena i koriste se kao intermedijarna roba. Budući da nova uporaba imovine u ovim slučajevima čini dio nacionalnog proizvoda (finalna potrošnja, izvoz ili bilo koja druga uporaba ovisno o vrsti dobara proizvedenih od otpada), bruto investicije u fiksni kapital moraju se smanjiti. To je razlog zašto ESA 95 u izračunu bruto investicija u fiksni kapital koristi koncept neto nabave postojećih proizvedenih dobara: ova stavka omogućuje prodaje dugotrajne imovine tj. uzimanje u obzir smanjenja fiksnog kapitala.
- 2.121. Neto nabave postojećih dobara mogu imati pozitivnu vrijednost, drugim riječima, predstavljati povećanje dugotrajne imovine gospodarstva u cjelini. Ovo je slučaj, na primjer, kada se rabljena vozila, koja su već navedena kao finalna potrošnja u okviru nacionalnog proizvoda, kupuju da bi se koristila kao fiksni kapital. Budući da vrijednost prodanih postojećih investicijskih dobara nadmašuje vrijednost kupljenih dobara, neto nabave imaju negativnu vrijednost za nacionalno gospodarstvo u cjelini. Međutim, ako se bruto investicije u fiksni kapital podijele s obzirom na korisničku granu, neto nabave mogu imati pozitivnu vrijednost za neke gospodarske grane.

(c) Kriterij prijenosa prava vlasništva

- 2.122. Određivanje bruto investicija u fiksni kapital pojedinih sektora ili grana gospodarstva temelji se na kriteriju prijenosa prava vlasništva (kupnja, prodaja), a ne na kriteriju uporabe dobara. Valja napomenuti da se dugotrajna imovina stečena kroz financijski leasing (ali ne ona koja je jednostavno u najmu) obrađuje kao imovina najmodavca (ako je on proizvođač), a ne najmodavca koji knjiži financijsku imovinu u iznosu jednakom iznosu fiktivnog potraživanja (usp. 2.109.(d) i Prilog II. ESA-i 95 o razlici između različitih oblika najma trajnih dobara)⁽¹⁾.
- 2.123. Primjena kriterija prijenosa prava vlasništva ovisi o statističkom sustavu na temelju kojeg se izračunavaju bruto investicije u fiksni kapital. Ako su to podaci kupaca, teoretski neće biti nikakvih teškoća (osim praktičnih poteškoća bilježenja svih investitora). Međutim, često se događa (a to se naročito odnosi na poljoprivredu) da se kao temelj izračuna koriste informacije proizvođača kapitalnih dobara o njihovom outputu ili prodaji. Osim slučajeva u kojima nije jasno pripadali neki proizvod stavci kapitalnih dobara ili ne, također je teško odrediti stvarnog kupca jer priroda kapitalnih dobara daje samo indicaciju o tome tko je korisnik. U poljoprivredi, stoga, postoji rizik da će biti zabilježena i ona kapitalna dobra koja nisu kupljena od poljoprivrednih gospodarstava, već su ih kupila komercijalna poduzeća kako bi ih iznajmljivala bez osoblja koje njima upravlja.

(d) Nabave

- 2.124. Nabave dugotrajne imovine obuhvaćaju novu ili postojeću dugotrajnu imovinu koja je stečena (kupljena, stečena razmjenom, tj. trampom, primljena kroz kapitalne transfere u naturi ili stečena kroz financijski leasing),

⁽¹⁾ Leasing se razlikuje od običnog najma po tomu što se kod leasinga rizici i prednosti vlasništva prenose *de facto*, a ne *de jure*, s najmodavca na najmodavca (korisnika imovine). ESA uzima u obzir ekonomsku situaciju leasinga time što smatra, za potrebe bilježenja, da najmodavac daje zajam najmodavcu što potonjem omogućuje kupiti trajno dobro i postati njegov *de facto* vlasnik. Zbog toga se leasing smatra posebnim oblikom investicijskog financiranja.

dugotrajnu imovinu proizvedenu i zadržanu u svrhu proizvođačeve vlastite uporabe, značajnija poboljšanja dugotrajne imovine i neproizvedene materijalne imovine, prirodni rast poljoprivredne imovine (stoke i nasada) i troškove u vezi s prijenosom prava vlasništva neproizvedene imovine (usp. ESA 95, 3.103.(a)).

- 2.125. Valja upamtiti da stečena trajna dobra, kako bi bila zabilježena kao bruto investicije u fiksni kapital, moraju imati jediničnu vrijednost (ili ukupnu vrijednost ako su dobivena u velikim količinama) veću od 500 EUR prema cijenama iz 1995. (usp. 2.090.).
- 2.126. Isto se odnosi na kupnju ili proizvodnju za vlastite potrebe kompleta trajnih dobara potrebnih za početno instaliranje. Na primjer, zalihe boca neke pivovare ili vinarije (ne računajući nepovratne boce) predstavljaju masu dobara koja se trebaju bilježiti kao imovina iako je vrijednost svake pojedine boce zanemariva. Isto se odnosi na stolce i stolove, posuđe i pribor za jelo u restoranima, kao i alate u nekom poduzeću. Početno instaliranje ovih dobara predstavlja stvaranje fiksnog kapitala; međutim, u ovim slučajevima ne bilježi se potrošnja fiksnog kapitala jer se pretpostavlja da će, jednom kad je instalacija obavljena, ona uvijek zadržati istu vrijednost kao rezultat konstantnih kupnji zamjenskih dijelova kako bi se nadoknadili oni koji su se izgubili ili postali neupotrebljivi. Tekuće kupnje zamjenskih dijelova bilježe se kao intermedijarna potrošnja. Ovo pravilo, koje je u teoriji jasno, ponekad je teško primijeniti u praksi jer statistički podaci o proizvodnji ili prodaji ne daju jasnu sliku o tom jesu li dotična dobra kupljena radi početnog instaliranja ili zamjene postojećih dijelova.
- 2.127. Robe i usluge ugrađene u postojeća fiksna kapitalna dobra s ciljem njihova poboljšanja, ponovne izgradnje ili rekonstrukcije, produženja njihova korisnog vijeka trajanja ili povećanja njihove produktivnosti, bilježe se zajedno s kapitalnim dobrima u koja su ugrađene. To se smatra stjecanjem nove dugotrajne imovine. U načelu, ova stavka obuhvaća svu robu i usluge ugrađene u fiksna kapitalna dobra koje uvelike nadilaze tekuće održavanje i popravak. Tekućim održavanjem smatraju se sve usluge koje se, u usporedbi s normalnim vijekom trajanja kapitalnih dobara, moraju uzastopno obavljati u relativno kratkim vremenskim razmacima kako bi se ta kapitalna dobra održala u upotrebljivom stanju. Na primjer, tekuće održavanje obuhvaća zamjenu dijelova kapitalnih dobara koji se brzo troše, vanjsko i unutarnje bojanje itd.
- 2.128. Visina iznosa utrošenih na ovu vrstu održavanja ni u kom slučaju nije kriterij za određivanje predstavlja li neka usluga dio imovine ili tekuće održavanje, budući da u slučaju kapitalnih dobara velike vrijednosti čak i usluge tekućeg održavanja mogu biti vrlo skupe (usp. 2.109.(e)). Strogo uzevši, kod određivanja da li određene usluge obavljene na postojećim fiksnim kapitalnim dobrima treba svrstati u kategoriju „tekuće održavanje” ili „bruto investicije u fiksni kapital” odlučujuće treba biti vremensko razdoblje koje će proći prije nego što uslugu treba ponoviti, tj. zamjena dijelova koji se u normalnim okolnostima istroše u roku od godine dana, kao što su gume na kamionu, smatra se tekućim održavanjem, dok se zamjena motora vozila smatra investicijom u fiksni kapital, ne zato što je vrijednost te usluge veća, nego zato što motor obično nije potrebno zamijeniti svake godine, već tek nakon nekoliko godina. Bilježenje usluge ovog tipa na strani imovine (tj. njezin tretman kao investicije u fiksni kapital, a ne tekuće održavanje) omogućuje da se njena vrijednost ravnomjerno rasporedi tijekom cijelog razdoblja uporabe kroz potrošnju fiksnog kapitala, tj. amortizaciju.
- 2.129. SNA 93 precizira da poboljšanja dugotrajne imovine valja odrediti ili na temelju veličine promjena karakteristika dugotrajne imovine – tj. značajne promjene u veličini, obliku, radu, kapacitetu ili očekivanom korisnom vijeku trajanja – ili na temelju činjenice da ove vrste poboljšanja ne predstavljaju vrste promjena koje se obično događaju na drugoj istovrsnoj dugotrajnoj imovini kao dio programa redovnog održavanja i popravaka (usp. SNA 93, 10.49.).

(e) Otudjenja

- 2.130. Otudjenja dugotrajne imovine obuhvaćaju prodaju, rušenje, rashodovanje ili uništavanje dugotrajne imovine od strane njenog vlasnika, odnosno njezin prijenos kroz razmjenu, tj. trampu, ili kroz kapitalne transfere u naravi (usp. ESA 95, 3.103.(b) i 3.104.). Otudjenja obično dovode do promjene u pravu vlasništva i imaju izravnu ekonomsku svrhu (zbog toga dugotrajna imovina koja je razrušena, rashodovana ili uništena od strane svog vlasnika kako bi se onemogućila njena buduća gospodarska uporaba nije uključena u ova otudjenja) (usp. SNA 93, 10.35. i 10.39.). Međutim, neka otuđena imovina može ostati unutar iste institucionalne jedinice, kao što je slučaj sa životinjama koje poljoprivrednik zakolje, a konzumira ih njegova obitelj.

(f) Određivanje vrijednosti bruto investicija u fiksni kapital

- 2.131. Bruto investicije u fiksni kapital vrednuju se po kupovnim cijenama (uključujući i troškove prijenosa prava vlasništva, instaliranja i ostale troškove prijenosa), odnosno, ako se radi o proizvodnji za vlastiti račun, vrednuju se po bazičnim cijenama slične dugotrajne imovine (bazična cijena može se izračunati na temelju zbroja nastalih troškova). Otudjenja valja bilježiti po prodajnoj cijeni koja treba odgovarati kupovnoj cijeni umanjenoj za troškove prijenosa prava vlasništva nad imovinom, instaliranja i troškove prijenosa (usp. 2.130.).

(g) Troškovi prijenosa prava vlasništva

- 2.132. Troškovi prijenosa prava vlasništva nad imovinom predstavljaju bruto investicije u fiksni kapital kupca, čak i ako neke od troškova snosi prodavatelj. Ovi troškovi obuhvaćaju izdatke nastale kako bi se ušlo u posjed imovine (troškovi instaliranja i prijevoza itd.), naknade i provizije posrednicima (odvjetnicima, stručnjacima itd.) i poreze koje je potrebno platiti na posredničke usluge korištene tijekom prijenosa prava vlasništva nad imovinom.
- 2.133. Bruto investicije kupca u fiksni kapital obuhvaćaju vrijednost stečenih roba (isključujući troškove prijenosa) uvećanu za ukupne troškove prijenosa u procesu nabave. Obratno, bruto investicije prodavatelja u fiksni kapital obuhvaćaju samo vrijednost prodane robe (isključujući troškove prijenosa) ⁽¹⁾. U slučaju neproizvedene imovine (kao što su zemljište ili patentirana imovina poput prava proizvodnje) koja nije uključena u bruto investicije u fiksni kapital, ovi se troškovi moraju odvojiti od nabave/otudjenja ove imovine i bilježiti na drugoj poziciji kao bruto investicije kupca u fiksni kapital.

(h) Bruto investicije u fiksni kapital i promjena vrijednosti imovine

- 2.134. Bilanca, koja predstavlja popis vrijednosti imovine i preuzetih obveza podijeljenih na stavke, daje informacije o različitim sastavnicama promjene vrijednosti imovine. Kao što je definirano u bilancama (usp. ESA 95, 7.08.), promjena vrijednosti nekog dijela imovine koja se dogodila između kraja i početka računovodstvenog razdoblja može se opisati na sljedeći način:

Vrijednost imovine na kraju računovodstvenog razdoblja

Vrijednost imovine na početku računovodstvenog razdoblja =

bruto investicije u fiksni kapital
 potrošnja fiksnog kapitala (amortizacija)
 + druge promjene u obujmu
 + nominalna dobit poljoprivrednog gospodarstva (neto bez gubitaka)

- 2.135. Nominalna dobit poljoprivrednog gospodarstva (neto bez gubitaka) predstavlja dobit gospodarstva (neto bez gubitaka) akumuliranu tijekom dotičnog razdoblja, koja je rezultat promjene cijene imovine čije ekonomske i fizičke (količinske i kvalitativne) značajke ostaju nepromijenjene tijekom obračunskog razdoblja. Te se promjene bilježe na računu revalorizacije.
- 2.136. Ostale promjene u obujmu imovine uključuju troškove koji omogućuju bilježenje otkrića, pogoršanja ili iscrpljenja prirodnih resursa, kao i posljedice izvanrednih događaja koji mogu utjecati na koristi koje se dobivaju iz imovine. Što se tiče imovine u poljoprivrednoj industriji, promjene u obujmu mogu se svrstati u tri glavne kategorije:

— izvanredni gubici ili gubici zbog prirodnih nepogoda (potresa, ratova, suše, epidemije itd.),

— razlika između očekivanog smanjenja vrijednosti imovine (mjereno kroz potrošnju fiksnog kapitala, tj. amortizaciju) i stvarno utvrđenog smanjenja vrijednosti (zbog nepredviđene funkcionalne zastarjelosti, oštećenja, pogoršanja i slučajnih događaja koji dovode do većeg smanjenja vrijednosti nego što je bilo prvotno predviđeno),

⁽¹⁾ Kao izravna posljedica ove metode, troškove u vezi s trgovinom stoke koja predstavlja „dugotrajnu imovinu” između jedinica valja bilježiti kao bruto investicije kupca u fiksni kapital.

- promjene u klasifikaciji ili strukturi dugotrajne imovine: npr. promjene u ekonomskoj svrsi poljoprivrednog zemljišta, stoka za mlijeko namijenjena proizvodnji mesa (usp. 2.149., bilješka br. 1.) ili gospodarske zgrade koje su prenamijenjene za privatnu ili drugu ekonomsku uporabu.
- 2.137. Bruto investicije u fiksni kapital i potrošnja fiksnog kapitala (usp. 3.098. do 3.106.) stoga nisu jedini elementi koje valja uzeti u obzir kod analize promjene vrijednosti imovine.
- (i) Elementi bruto investicija u fiksni kapital
- 2.138. ESA 95 razlikuje četiri vrste elemenata koje valja bilježiti kao bruto investicije u fiksni kapital (usp. ESA 95, 3.105.):
- nabave, umanjene za otuđenja nove ili postojeće dugotrajne materijalne imovine (stambeni objekti, ostale zgrade i objekti, strojevi i oprema, uzgojena imovina),
 - nabave, umanjene za otuđenja nove ili postojeće dugotrajne nematerijalne imovine (rudarska ispitivanja, računalni softver, umjetnička i druga autorska djela),
 - veća poboljšanja na materijalnoj neproizvedenoj imovini, uključujući zemljište,
 - troškovi u vezi s prijenosom prava vlasništva na neproizvedenoj imovini, kao što je zemljište ili patentirana imovina.
- 2.139. Za potrebe izrade ERP-a, razlikuje se pet vrsta elemenata bruto investicija u fiksni kapital:
- nasadi koji nose višegodišnji urod,
 - stoka,
 - dugotrajna materijalna i nematerijalna imovina:
 - strojevi i ostala kapitalna dobra,
 - prijevozna oprema,
 - gospodarske zgrade (koje nisu namijenjene stanovanju),
 - drugi objekti s izuzetkom poboljšanja zemljišta (ostale zgrade i objekti),
 - ostalo (računalni softver itd.),
 - poboljšanje zemljišta,
 - troškovi u vezi s prijenosom prava vlasništva na neproizvedenoj imovini kao što su zemljište i prava proizvodnje.
- 2.140. Bruto investicije u poljoprivrednu imovinu odnose se na dvije vrste imovine (nasade i životinje) koje se koriste višekratno i kontinuirano s ciljem proizvodnje proizvoda kao što su voće, kaučuk, mlijeko itd.: voćke, vinova loza, polja hmelja, nasadi jagodastog voća i lijehe šparoga. Nasadi božićnih drvca (koji samo jednom daju gotovi proizvod) ne smatraju se dugotrajnom imovinom, kao ni žitarice ili povrće. Životinje koje se smatraju dugotrajnom imovinom uključuju, na primjer, životinje za rasplod, mliječna goveda, ovce koje se uzgajaju radi vune i životinje za vuču (životinje namijenjene klanju, uključujući perad, ne smatraju se dugotrajnom imovinom).
- (j) Nasadi
- 2.141. Prema ESA 95 (3.103.) bruto ulaganje u fiksni kapital u nasade odgovara vrijednosti nabava umanjenih za otuđenja prirodnih dobara koja donose višekratni urod (kao što su voćke) koje su dosegle puni rod, kojima se dodaje prirast tih prirodnih dobara dok ne dosegnu zrelost (odnosno donesu plodove) tijekom dotičnog računovodstvenog razdoblja.

- 2.142. Definicija bruto ulaganja u fiksni kapital odgovara:
- izdacima za nove nasade (nove ili obnovljene) tijekom računovodstvenog razdoblja, uključujući iznose potrošene za održavanje mladih nasada tijekom računovodstvenog razdoblja (u prve tri godine),
 - porastu intrinzične vrijednosti nasada sve do ulaska u puni rod,
 - troškovima povezanim s prijenosom prava vlasništva kod trgovine nasadima u punom rodu između poljoprivrednih jedinica.
- 2.143. Prva dva elementa bruto ulaganja u fiksni kapital u nasade predstavljaju poljoprivredni output bruto ulaganja za vlastite potrebe.
- 2.144. Otuđenja nasada (koje se bilježe kao negativno bruto ulaganje u fiksni kapital) mogu se pojaviti u dva oblika: može doći do prodaje stalnih nasada drugim (poljoprivrednim) jedinicama, a u tom se slučaju knjiže u ERP-u samo oni troškovi povezani s prijenosom vlasništva. Druga je mogućnost da se nasadi posijeku prije kraja njihovog uobičajenog vijeka trajanja. Međutim, u tom slučaju sukladno općoj definiciji otuđenja, posječeni nasadi moraju imati izravnu gospodarsku uporabu; drugim riječima, potrebno je protuknjiženje u obliku korištenja roba i usluga (npr. prodaja poduzeću koje je specijalizirano za prodaju drva⁽¹⁾). U ovom drugom slučaju, otuđenje nasada koje se bilježi kao negativno bruto ulaganje u fiksni kapital trebalo bi predstavljati mali iznos.
- 2.145. Kao posljedica toga, u većini slučajeva (tj. osim u drugom slučaju iz točke 2.144.), vrijednost krčenja ne smije se oduzeti od vrijednosti ulaganja u nasade. Ulaganja namijenjena obnavljanju postojećih nasada trebaju se obraditi kao investicije, a ne kao rutinski troškovi održavanja.
- 2.146. Obradu krčenja nasada potrebno je analizirati u vezi s izračunom potrošnje fiksnog kapitala. U skladu s ESA-om 95 potrošnja fiksnog kapitala u slučaju nasada odgovara amortizaciji nasada nakon njihovog ulaska u puni rod. Krčenje se nasada⁽²⁾ stoga treba tumačiti na sljedeći način:
- krčenja provedena na kraju uobičajenog vijeka trajanja nasada odgovaraju nasadima otpisanim iz imovine. Ta se krčenja uzimaju u obzir kod potrošnje fiksnog kapitala tijekom ukupnog produktivnog vijeka trajanja nasada,
 - „izvanredna” krčenja su krčenja provedena prije isteka uobičajenog vijeka trajanja nasada iz različitih (gospodarskih, strateških itd.) razloga. Ona se trebaju tumačiti kao razlika između stvarne (efektivne) amortizacije i normalne amortizacije koja se mjeri potrošnjom fiksnog kapitala. Amortizacijski višak bilježi se na računu „ostale promjene obujma imovine” (račun akumulacije), koji nije uključen u ERP.
- 2.147. Stoga, promjena vrijednosti nasada tijekom računovodstvenog razdoblja obuhvaća sljedeće četiri komponente (usp. 2.134.):
- bruto ulaganje u fiksni kapital koje odgovara razlici u vrijednosti između nabave i otuđenja tijekom izvještajnog razdoblja kako je definirano u točkama 2.141. do 2.145.;
 - potrošnja fiksnog kapitala, koja mjeri amortizaciju nasada, kako je definirano u točki 2.146.;
 - ostale promjene „obujma” koje uzimaju u obzir učinke nepredvidljivih događaja na nasade (npr. izvanredna krčenja) i koje se bilježe na računu „ostale promjene obujma imovine” (usp. definiciju u točkama 2.136. i 2.146.);
 - dobiti iz revalorizacije (neto bez gubitaka) koje mjere promjene vrijednosti zbog promjene cijene tijekom računovodstvenog razdoblja i koje se bilježe u računu za revalorizaciju računa akumulacije (usp. definiciju u 2.135.) ESA-e 95.

⁽¹⁾ U ovom slučaju, djelatnost sječe nasada i prodaja drvne građe spada pod šumarsku djelatnost.

⁽²⁾ Potrebno je napomenuti da trošak za usluge krčenja koji može zaračunati poduzeće koje je obavilo krčenje predstavlja intermedijarnu potrošnju usluge.

- 2.148. Investicije u imovinu koju predstavljaju uzgajane biljne kulture, tj. nasade, bilježe se kao prodaje koje vrše poduzeća specijalizirana za takvu vrstu ugovornog posla u poljoprivredi (uz pripremanje tla, nabavu strojeva, sadnju, radnu snagu itd.) ili kao output fiksnih kapitalnih dobara proizvedenih za vlastite potrebe (usp. 1.75.).

U slučaju outputa nasada za vlastite potrebe, potrebno je bilježiti sljedeće:

- (a) za izračunavanje vrijednosti outputa: za proizvedena fiksna kapitalna dobra u nasadima za vlastite potrebe, vrijednost sličnih nasada koji se vrednuju koristeći bazičnu cijenu i proporcionalne proizvodne troškove koji su nastali u dotičnom razdoblju, ili vrijednost korištenih materijala (uključujući sadni materijal) i pružene usluge tijekom tog razdoblja;
- (b) za izračunavanje intermedijarne potrošnje, vrijednosti različitih i korištenih proizvoda intermedijarne potrošnje (uključujući sadni materijal);
- (c) za bruto ulaganje u fiksni kapital, pod stavkom „nasadi“, vrijednost dobivena zbrajanjem vrijednosti fiksnih kapitalnih dobara u nasadima proizvedenim za vlastite potrebe (odnosno knjiženje navedeno pod (a)) i output nasada u jedinicama specijaliziranim za takvu vrstu ugovornog rada.
- (k) Stoka klasificirana kao dugotrajna imovina

- 2.149. Bruto ulaganje u stoku odgovara sljedećim elementima:

- godišnji prirast stoke (dok ne dosegnu zrelost);
- nabava stoke (uvoz) umanjeno za otuđenja (klanje ⁽¹⁾ i izvoz);
- troškovi povezani s prijenosom vlasništva kod trgovine između poljoprivrednih jedinica ⁽²⁾.

- 2.150. U skladu s ESA-om 95, BIFK (bruto investicije u fiksni kapital) u stoku mjeri se kao razlika između nabave stoke (prirast i uvoz) tijekom godine, uključujući onu koja proizlazi iz vlastite proizvodnje, i otuđenja stoke (za klanje ⁽³⁾, izvoz i drugu konačnu uporabu), uračunavši troškove prijenosa vlasništva ⁽⁴⁾. BIFK u stoku proteže se kroz cijeli životni vijek životinje. Ponajprije, BIFK se uglavnom sastoji od prirasta životinje. Kada životinja dosegne zrelu dob, BIFK (bruto investicije) se uglavnom mjere prodajom (prodaja radi klanja ili izvoz). Uvoz, izvoz i troškovi povezani s prijenosom vlasništva sastavni su dijelovi bruto investicija u stoku koje se mogu događati tijekom cijelog životnog vijeka životinje. Prirast životinje (a ne bruto investicije u cijelosti) predstavlja poljoprivrednu proizvodnju stoke kao dugoročne imovine za vlastite potrebe.

- 2.151. Kao što je navedeno u točki 2.134., mjerenje BIFK (bruto investicija u fiksni kapital) u stoku predstavlja samo jedan element promjene vrijednosti imovine. Zapravo, BIFK (bruto investicije) u stoku može se izmjeriti samo promjenom broja stoke, koja se vrednuje prema prosječnoj cijeni u kalendarskoj godini za svaku kategoriju stoke (kvantitativna metoda), ako se ispune tri sljedeća uvjeta:

- nema nominalnih dobitaka ili gubitaka iz revalorizacije imovine (tj. uobičajeno kretanje cijena i brojčanog stanja stoke),

⁽¹⁾ Obrada prodaje stoke za klanje (koje obavlja klaonica ili poljoprivrednik, uključujući sve prodaje nepoljoprivrednim jedinicama za druge gospodarske uporabe osim klanja) kao prodaje dugotrajne imovine predstavlja pojednostavljenje računovodstvenog postupka bilježenja otuđenja dugotrajne imovine čija se gospodarska uporaba promijenila. Stoka klasificirana kao dugotrajna imovina je u biti pretvorena u zalihe bilježenjem toka pod nazivom „druge promjene obujma“ (usp. 2.136.) koji se knjiži na računu „druge promjene obujma imovine“. Ona se prodaje jedino u obliku zaliha pri čemu prodaja ne predstavlja otuđenje imovine već smanjenje zaliha robe.

⁽²⁾ U mjeri u kojoj se kupnja i prodaja dešavaju u istom računovodstvenom razdoblju. S druge strane, bilježi se prodaja (za razdoblje u kojem se obavila prodaja) i stjecanje (za razdoblje u kojem se obavila kupovina).

⁽³⁾ Uključujući klanje za vlastitu potrošnju ili plaćanje u naturi.

⁽⁴⁾ Trgovina stokom za rasplod između poljoprivrednika ne bilježi se u računima. Isto vrijedi ako se trgovina obavlja putem zastupnika (uz pretpostavku da se kupnja i prodaja odvijaju u istom razdoblju). Međutim, trošak prijenosa vlasništva (usluge zastupnika, trgovačke marže, troškovi prijevoza itd.) mora se uključiti u vrijednost bruto ulaganja u stočni fond.

— nema drugih promjena opsega (tj. nema gubitaka zbog prirodnih katastrofa, promjena u klasifikaciji itd.),

— nema potrošnje fiksnog kapitala (tj. nema predvidljivog smanjenja vrijednosti stoke).

Druga metoda izračuna (izravna metoda) sastoji se od mjerenja tokova ulaza i izlaza za svaku kategoriju stoke po odgovarajućim cijenama: osim nabave i otuđenja, ova metoda mora uzeti u obzir ulaze (posebno rođenja) i izlaze na poljoprivrednim gospodarstvima.

- 2.152. Stoga se, u pravilu, BIFK (bruto investicije) u stoku ne mogu mjeriti na temelju razlike između vrijednosti stoke na kraju i početku računovodstvenog razdoblja. Pravilo za izračunavanje BIFK (bruto investicija) u stoku ovisi izravno o postupku izabranom za bilježenje i mjerenje tri elementa promjene vrijednosti stoke (osim BIFK-bruto investicija u fiksni kapital) i posebno elementa potrošnje fiksnog kapitala.
- 2.153. U teoriji bi se trebala izračunati potrošnja fiksnog kapitala za stoku ⁽¹⁾. U praksi, potrošnja fiksnog kapitala za stoku odgovara mjerenju očekivanog pada produktivnosti stoke kada se koristi u proizvodne svrhe, a to se smanjenje pak odražava u ažuriranoj vrijednosti budućeg prihoda od spomenute stoke. Međutim, zbog praktičnih poteškoća kod procjene potrošnje fiksnog kapitala (utvrđivanje parametara izračuna je vrlo složeno, usp. točke 3.105. i 3.106.), za stoku u produktivnoj dobi ne bi se trebala izračunavati potrošnja fiksnog kapitala.
- 2.154. BIFK (bruto investicije) u stoku može se mjeriti različitim metodama. Korištenjem metode stalne inventure, svaki se od elemenata bruto investicija u fiksni kapital koji je definiran u točki 2.149. (prirast stoke, uvoz, prodaja radi klanja i izvoz, troškovi povezani s prijenosom vlasništva) može procijeniti vrlo točno i precizno. Međutim, ona zahtijeva brojne podatke (kao što su cijene stoke u produktivnoj dobi tijekom njihovog životnog vijeka). Isto vrijedi za metode koje se temelje na proizvodnom ciklusu životinja. Stoga je potrebno usvojiti jednostavniju metodu, pa makar bila i manje precizna.
- 2.155. Predložena metoda koristi indirektan pristup za izračun ⁽²⁾. Ona se temelji na izračunavanju promjene broja stoke i na sljedeće dvije pretpostavke:
- cijene stoke su uobičajene i normalno predvidljive, tako da se može koristiti prosječna godišnja cijena za vrednovanje količina, od kojih se isključuju dobici/gubici iz revalorizacije imovine,
 - izvanredni se gubici mogu procijeniti (u količinama i cijenama).
- 2.156. Mjerenje BIFK (bruto investicija u fiksni kapital) proizlazi iz zbroja sljedećih elemenata:
BIFK - bruto investicije u fiksni kapital =	Promjena broja stoke između kraja i početka računovodstvenog razdoblja vrednovana po prosječnoj godišnjoj cijeni P
	+ smanjenje vrijednosti zbog izdvajanja za klanje
	+ ostali gubici stoke u produktivnoj dobi
	+ troškovi povezani s prijenosom vlasništva
- 2.157. Izraz „smanjenje vrijednosti zbog izdvajanja za klanje” odnosi se na razliku, u trenutku povlačenja stoke iz osnovnog stada, između vrijednosti stoke procijenjene kao stoka u produktivnoj dobi (po cijeni koja bi se mogla nazvati „kapitalna” cijena) i vrijednosti iste stoke procijenjene kao stoka namijenjena za klanje (odnosno po prodajnoj cijeni u klaonici).
- 2.158. Izraz „ostali gubici stoke u produktivnoj dobi” obuhvaća dvije vrste gubitaka:
- izvanredni gubici stoke u produktivnoj dobi koja je dosegla zrelost,
 - vrijednost stoke koja ostaje u proizvodnji do kraja svog života (prirodna smrt).

⁽¹⁾ SNA 93 (6.185.), za razliku od ESA-e 95 (6.03.), smatra da bi se potrošnja fiksnog kapitala trebala izračunati za stoku.

⁽²⁾ Može se koristiti bilo koja druga metoda koja dovodi do jednakovrijednih rezultata.

- 2.159. Vrijednost gubitaka koja se bilježi u izračunavanju BIFK (bruto investicija u fiksni kapital) odgovara razlici između vrijednosti stoke po cijeni koja prevladava na početku razdoblja i vrijednosti otuđenja životinja. Ta se otuđenja vrednuju po prodajnoj cijeni životinja za klanje (bilo za prodaju ili vlastitu potrošnju) ili mogu imati nultu vrijednost ako nemaju nikakve gospodarske vrijednosti (npr. ako je stoka uništena itd.).
- 2.160. Izrazi „ostali gubici stoke u produktivnoj dobi” i „smanjenje vrijednosti zbog izdvajanja za klanje” odgovaraju tokovima koji se knjiže na računu bilance kao „ostale promjene obujma imovine”. Oni omogućavaju povezanost između različitih sastavnica promjene vrijednosti imovine i bruto ulaganja u fiksni kapital te osiguravaju usklađenost s ESA-om 95. Ako bi se oni zanemarili, stvarna razina BIFK - bruto investicija u stoku bila bi podcijenjena.
- 2.161. Procjena proizvodnje stoke kao fiksnog kapitala za vlastite potrebe, koja odgovara prirastu životinja, proizlazi iz definicije BIFK - bruto investicije u stoku utvrđene pod točkom 2.149. koja se primjenjuje na kategorije životinja koje još nisu u potpunosti dosegle zrelost.
- Proizvodnja za vlastite potrebe = BIFK - bruto ulaganje u fiksni kapital + otuđenja (klanje i izvoz) - nabave (uvoz) ^(l) - (trošak prijenosa vlasništva).
- (l) Dugotrajna materijalna i nematerijalna imovina (osim poljoprivrednih dobara)
- 2.162. Dugotrajna materijalna i nematerijalna imovina osim poljoprivrednih dobara (nasadi i stoka) obuhvaća sljedeće elemente:
- strojeve i ostala kapitalna dobra;
 - transportnu opremu,
 - poljoprivredne zgrade (nestambeni objekti),
 - ostalo (računalnu programsku opremu itd.).
- 2.163. Bruto investicije u fiksni kapital odgovaraju nabavi takve imovine (nova imovina koja je kupljena ili uvezena tijekom računovodstvenog razdoblja, ili postojeća imovina) umanjenoj za prijenos na ostale jedinice (poljoprivredne industrije ili druge industrije). Potrebno se prisjetiti da ako se ova transakcija tiče dvije jedinice poljoprivredne industrije tijekom istog računovodstvenog razdoblja, oba toka se međusobno poništavaju i samo se troškovi povezani s prijenosom vlasništva bilježe u poziciji odgovarajuće dugotrajne imovine.
- 2.164. U slučaju izgradnje kapitalnih dobara (namijenjenih za prodaju) čija se proizvodnja proteže na nekoliko razdoblja, vrijednost obavljenog rada u proizvodnom razdoblju bilježi se kod promjene zaliha proizvođača u obliku nedovršene proizvodnje. Ta se dobra (bilo pokretna ili nepokretna) bilježe u bruto investicije u fiksni kapital tek nakon prijenosa vlasništva. U suprotnom, ako se radi o proizvodnji za vlastite potrebe, taj se rad bilježi kao bruto investicije u fiksni kapital tijekom cijelog proizvodnog razdoblja (usporedi 2.025.).
- 2.165. Imovina čija se gospodarska uporaba mijenja bez promjene vlasništva (npr. ako se poljoprivredne zgrade koriste u druge svrhe, a ne za djelatnosti poljoprivredne proizvodnje) ne bilježe se kao otuđenje imovine. Te se promjene bilježe u računu „ostale promjene obujma imovine”.
- (m) Poboljšanje zemljišta
- 2.166. Značajna poboljšanja neproizvedene materijalne imovine odgovaraju uglavnom poboljšanju zemljišta (bolja kakvoća zemljišta, viši prinos zbog navodnjavanja, odvodnjavanja i mjera zaštite od poplava itd.) i trebaju se obraditi kao bilo koje druge bruto investicije u fiksni kapital. Budući da se kupnja i prodaja zemljišta ne bilježi kao bruto investicije u fiksni kapital (jer su neproizvedena imovina), ulaganja u poboljšanje zemljišta zasebno se navode na posebnoj poziciji bruto investicije u fiksni kapital.

^(l) Ovo oduzimanje odgovara teoretskom slučaju u kojem se uvoz korisne stoke bilježi kao bruto ulaganje u fiksni kapital. U praksi se sve životinje koje uveze poljoprivredna industrija smatraju promjenom zaliha (usp. 2.205.).

2.167. Ta ulaganja odgovaraju troškovima za poboljšanje zemljišta i njegovu pripremu za ostale proizvodne uporabe uz izuzeće troškova za redovito održavanje (usp. 2.127. do 2.129.). Taj trošak moraju snositi nositelji/upravitelji ili rezultat tog troška mora postati njihova imovina. To se posebno tiče troškova infrastrukturnih radova kao što je čišćenje, izravnavanje, odvodnjavanje, navodnjavanje i učvršćivanje (usp. ESA 95, 3.106. i SNA 93, 10.51. do 10.54.).

(n) Troškovi povezani s prijenosom vlasništva nad neproizvedenom imovinom

2.168. Troškovi povezani s prijenosom vlasništva nad neproizvedenom imovinom odnose se na kupnju zemljišta i neproizvedene nematerijalne imovine (kao što su patenti, proizvodna prava itd.) poljoprivrednih jedinica. Te se kupnje ne bilježe kao bruto investicije u fiksni kapital (već na nekoj drugoj poziciji na računu kapitala, jer su neproizvedena imovina) i samo se troškovi povezani s prijenosom vlasništva knjiže kao bruto investicije u fiksni kapital (za kupca, ali ne za prodavača).

(o) Roba i usluge isključene iz bruto investicija u fiksni kapital

2.169. Sljedeća roba i usluge nisu uključeni u bruto investicije u fiksni kapital:

(a) sitni alat, radna odjeća, rezervni dijelovi i oprema male vrijednosti (ispod 500 EUR prema cijenama iz 1995.), čak i ako normalni vijek trajanja te robe premašuje godinu dana (usp. 2.125. i 2.126.); zbog njihovog redovitog obnavljanja i usklađivanja s poslovnom računovodstvenom praksom, kupnja tih roba smatra se intermedijarnom potrošnjom (usp. 2.105. i 2.106.);

(b) tekuće održavanje i popravci (usp. 2.127. do 2.129.) klasificiraju se kao intermedijarna potrošnja;

(c) usluge znanstvenog istraživanja, oglašavanja, ispitivanja tržišta itd. Kupnja tih usluga uključena je u intermedijarnu potrošnju (usp. 2.108. (d));

(d) trajna roba koju kupuju kućanstva kako bi zadovoljila svoje domaće potrebe; budući da se ta roba ne koristi u proizvodne svrhe, ona se tretira kao finalna potrošnja;

(e) životinje koje služe kao zalihe; životinje u tovu namijenjene za klanje, uključujući perad;

(f) dobiti i gubici iz revalorizacije dugotrajne imovine (bilježe se na računu revalorizacije, usp. 2.135.);

(g) gubici dugoročne imovine zbog prirodnih katastrofa (bolest stoke itd.) ili više sile (poplave, oluje itd.) (usp. 2.045. i 2.136.).

2.170. Vrijednost fiksnih kapitalnih dobara koja se istodobno koriste u poslovne i privatne svrhe (npr. motorna vozila) bilježi se sukladno njenoj podjeli na dvije moguće vrste uporabe; djelomično kao bruto investicije u fiksni kapital i djelomično kao finalna potrošnja.

2. **Promjena zaliha robe**

(a) Definicija zaliha i promjena zaliha robe

2.171. Zalihe robe obuhvaćaju svu robu koja nije dio fiksnog kapitala i koja je u određenom trenutku u posjedu proizvodnih jedinica. Potrebno je razlikovati dvije vrste zaliha robe – zalihe inputa i zalihe outputa:

— zalihe inputa obuhvaćaju sirovine i materijale koji će se koristiti u nekom kasnijem trenutku kao privremeni input u proizvodnim procesima. U pravilu, potrošnja tih proizvoda obračunava se prebijanjem kupnje (ili drugih oblika stjecanja) uz promjenu zaliha tijekom izvještajnog razdoblja (usp. 2.021.).

— zalihe outputa predstavljaju zalihe gotovih proizvoda i nedovršenu proizvodnju proizvođača. One se uzimaju u obzir kod izračuna outputa. Zalihe outputa obuhvaćaju:

- gotove proizvode iz industrije: to su proizvodi koje proizvođači nemaju namjeru dodatno prerađivati prije nego ih usmjere u druge gospodarstvene svrhe. U slučaju poljoprivrede, oni uključuju poljoprivredne kulture, maslinovo ulje, mošt od grožđa, stočne proizvode i nepoljoprivredne proizvode proizvedene u okviru neodvojivih sporednih djelatnosti,
 - nedovršenu proizvodnju: to je proizvodnja koja nije sasvim završena. Za ERP ona uključuje vino, stoku za klanje, svu piletinu i ostalu perad (uključujući perad za rasplod) i ostale životinje osim onih koje se smatraju fiksnim kapitalom. Potrebno je uzeti u obzir da se biljne kulture u rastu (usp. 2.012.) ne smatraju zalihama nedovršene proizvodnje u okviru godišnjih ekonomskih obračuna.
- 2.172. Nebilježenje biljnih kultura u rastu kao nedovršene proizvodnje opravdava se u slučaju europske poljoprivrede činjenicom da velika većina biljnih kultura ima proizvodni ciklus kraći od računovodstvenog razdoblja. Osim toga, polazi se od toga da njihovo bilježenje u trenutku branja ili žetve omogućava dovoljno veliku dosljednost u obračunavanju troškova proizvodnje, koji su sastavni dio analize dohotka iz te djelatnosti (usp. 2.012.). Kada se berba ili žetva, priprema tla i sijanje obavljaju u različitim računovodstvenim razdobljima, računi razdoblja u kojem su se pojavili troškovi prikazuju računovodstveni gubitak, a oni u razdoblju žetve ili berbe računovodstveni dobitak. Međutim, ta se računovodstvena metoda može prihvatiti jer se, ako uvjeti ostaju isti iz godine u godinu, uspostavlja svojevrsna ravnoteža time što se troškovi u istom razdoblju prebijaju iz dobiti od prodaje prijašnje žetve ili berbe. Samo u slučaju značajne promjene proizvodnje ili u slučajevima vrlo loše žetve ili berbe neće doći do spomenutog prebijanja. U takvim okolnostima, output bi se mogao bilježiti kao nedovršena proizvodnja (vidjeti također 2.013.).
- 2.173. Potrebno je upozoriti da se usluge ne bilježe kao zalihe osim onih uključenih u kupovnu vrijednost robe stavljene na zalihe.
- 2.174. Prema ESA-i 95, promjene zaliha se mjere tako da se od vrijednosti povećanja zaliha oduzme vrijednost smanjenja zaliha i svi uzastopni gubici robe na zalihima.
- (b) Vrijeme bilježenja i određivanje vrijednosti promjena zaliha
- 2.175. Povećanje zaliha vrednuje se na datum knjiženja u zalihe, a smanjenje zaliha se vrednuje po cijenama koje prevladavaju u trenutku povlačenja iz zaliha. Vrijeme bilježenja (i vrednovanja) povećanja i smanjenja zaliha mora se uskladiti s ostalim robnim transakcijama (output i intermedijarna potrošnja).
- 2.176. Bazična cijena je cijena koja se koristi za vrednovanje promjena zaliha (povećanje, smanjenje ili uzastopni gubici gotovih proizvoda ili nedovršene proizvodnje). Što se tiče povećanja nedovršene proizvodnje, uporabna cijena bi se trebala procijeniti primjenom dijela ukupnih proizvodnih troškova koji su nastali na kraju razdoblja i bazične cijene sličnih gotovih proizvoda. Isto tako, vrijednost povećanja nedovršene proizvodnje može se procijeniti vrijednošću proizvodnih troškova s maržom/dodatkom za očekivani poslovni višak ili (procijenjeni) mješoviti dohodak (usp. ESA 95, 3.51. i 3.52.)
- 2.177. Metoda koju preporučuje ESA 95 za bilježenje povećanja i smanjenja zaliha predstavlja metodu stalne inventure. Međutim, ovo se rješenje ne može općenito primjenjivati zbog teškoća kod prikupljanja podataka o povećanjima i smanjenjima. Nastojeći se uskladiti s metodom stalne inventure, ESA 95 preporučuje „kvantitativnu” metodu koja se sastoji od mjerenja promjena zaliha kao količinske razlike između stanja zaliha na početku i na kraju računovodstvenog razdoblja, vrednovanih po prosječnim cijenama koje važe u dotičnom razdoblju. Međutim, ta se metoda može primijeniti jedino ako cijene ostanu stabilne u dotičnom računovodstvenom razdoblju ili ako se cijene i količine zaliha smanje ili povećaju u pravilnom omjeru u dotičnom računovodstvenom razdoblju.
- 2.178. Ta „kvantitativna metoda” ne može se primjenjivati na biljnu proizvodnju zbog kolebanja cijena i količina koja proizlaze iz proizvodnog procesa i strukture ponude i potražnje. O tom specifičnom problemu u poljoprivredi vodi računa ESA 95 (usp. 3.124. (c)).

- 2.179. Također je potrebno uzeti u obzir da je promjena zaliha, kako je definirana u točki 2.174., tek jedna od sastavnica promjene vrijednosti zaliha između početka i kraja računovodstvenog razdoblja. Zapravo između početne i završne bilance zaliha robe postoji sljedeća osnovna računovodstvena jednadžba:

Vrijednost konačnih zaliha po cijenama koje se primjenjuju na kraju računovodstvenog razdoblja

- Vrijednost početnih zaliha po cijenama koje se primjenjuju na početku računovodstvenog razdoblja = Promjena zaliha (povećanja, smanjenja, uzastopni gubici)
+ nominalni dobitci (neto bez gubitaka) iz revalorizacije
+ druge promjene obujma

- 2.180. Nominalni dobitci i gubici iz revalorizacije i ostale promjene obujma ⁽¹⁾ ne bi trebale biti uključene u mjerenje outputa, već u račun ostalih promjena imovine (u račun revalorizacije odnosno račun ostalih promjena obujma imovine).
- 2.181. Glavna poteškoća kod vrednovanja promjena zaliha u ERP-u tiče se poljoprivrednih kultura. Ti su proizvodi zapravo sezonski proizvodi kod kojih se povećanje zaliha može desiti samo nakon žetve/berbe i kod kojih se smanjenja protežu na nekoliko mjeseci nakon žetve/berbe i često se nastavlja u sljedeću računovodstvenu godinu. Njihova cijena može također ovisiti o značajnim fluktuacijama iz jednog razdoblja u drugo ili čak unutar istog razdoblja.

(c) Promjene zaliha stočnog fonda i životinjskih proizvoda

- 2.182. Kod vrednovanja promjena zaliha stočnog fonda nije toliko važno jesu li životinje uzgajane od rođenja u zemlji ili su uvezene mlade te potom uzgajane i tovljene u zemlji. Kada uvezene životinje preuzme poljoprivredno gospodarstvo koje ih nastavlja uzgajati na nacionalnom području, te su životinje „naturalizirane” i sukladno tome asimilirane u domaću proizvodnju.
- 2.183. Kako bi se procijenile promjene kod stada na kraju izvještajnog razdoblja, potrebno je napraviti razliku između stada koje predstavlja „zalihe” i stada koje predstavlja „dugotrajnu imovinu” (usp. 2.140. i 2.202). Vrijednost bazične cijene za prvu kategoriju životinja trebala bi se obračunavati kao zbroj proizvodnih troškova u cjelokupnom životu prosječne životinje u različitim klasama stoke od rođenja do kraja izvještajne godine, uključujući maržu za procijenjeni poslovni višak ili procijenjeni mješoviti dohodak (usp. 2.176.). Ako je životinja izvorno uvezena i nastavlja živjeti na nacionalnom području, kupovna cijena pri uvozu može se obračunati tako da predstavlja zbroj proizvodnih troškova do navedenog datuma.
- 2.184. Zbog općenito redovitih promjena cijena životinja, moguće je procijeniti promjene zaliha stoke jednostavnom metodom približnih vrijednosti koja isključuje nominalne dobitke (neto bez gubitaka) iz revalorizacije. Za svaku kategoriju životinje, promjena populacije između kraja i početka računovodstvene godine množi se s prosječnom cijenom promatranom tijekom obračunskog razdoblja.

(d) Promjene u stanju zaliha sezonskih proizvoda

- 2.185. Sezonski proizvodi (usp. 2.178. i 2.181.) su proizvodi za koje kvantitativna metoda ne predstavlja dobro usklađivanje trajnog inventara radi nepravilnih promjena cijena i količina. Primjena kvantitativne metode mogla bi dovesti do uključivanja nominalnih dobitaka ili gubitaka iz revalorizacije u mjerenje promjene zaliha. Jedno od rješenja moglo bi biti da se promjene zaliha mjere u kraćim razdobljima nego li je izvještajno razdoblje (npr. svaka tri mjeseca), budući da bi u takvim kraćim razdobljima kretanja cijena i količina bila ujednačenija. Unatoč tome, ovu je metodu teško primjenjivati zbog nedostatka osnovnih podataka.

⁽¹⁾ Pod ostalim promjenama obujma zapravo se podrazumijevaju zalihe robe uništene zbog izvanrednih događaja (kao što su prirodne katastrofe). Tekući gubici uključuju se u smanjenje zaliha.

- 2.186. Druga metoda za određivanje vrijednosti zaliha sezonskih proizvoda je proučavanje kretanja cijena robe na zalihama. Cijena robe može se mijenjati tijekom skladištenja zbog najmanje tri razloga (SNA 93., 6.105.):
- fizičke značajke robe mogu se poboljšati ili pogoršati tijekom vremena,
 - mogu postojati sezonski čimbenici koji utječu na ponudu ili potražnju, što uzrokuje redovite i predvidljive promjene cijene robe tijekom godine, iako se fizičke značajke robe nisu promijenile,
 - mogu postojati čimbenici kao što je opća inflacija ili drugi opći čimbenici koji mogu dovesti do promjene cijena iako se fizičke ili ekonomske značajke robe ne mijenjaju tijekom vremena.
- 2.187. Razlika između cijene po kojoj se proizvodi stavljaju u zalihe i cijene po kojoj se povlače iz zaliha trebala bi u prva dva slučaja odražavati vrijednost dodatnog outputa proizvedenog tijekom skladištenja (SNA 93., 6.106.), budući da su proizvodi koji su povučeni sa skladišta nekoliko mjeseci nakon branja ili žetve ekonomski drugačiji od onih koji su bili uskladišteni. Ta vrsta porasta vrijednosti proizvoda ne bi se smjela računati kao nominalni dobitak iz revalorizacije (SNA 93., 12.70.)
- 2.188. Na temelju različitih sastavnica promjena vrijednosti zaliha i čimbenika koji određuju promjene cijena proizvoda koji su uskladišteni, a s obzirom da je iz vrednovanja sezonskog outputa teško isključiti bilježenje dobitaka i gubitaka iz revalorizacije, preporučuju se dvije metode. One se razlikuju u tumačenju djelatnosti skladištenja i vremenu bilježenja promjene vrijednosti proizvoda koja je posljedica njihovog skladištenja. Prva metoda predstavlja izvještajnu metodu koja se treba primjenjivati kod vrednovanja outputa i promjena zaliha sezonske poljoprivredne proizvodnje. Druga se metoda može koristiti za specifičnije slučajeve (uglavnom proizvode čije je cijene teško predvidjeti).
- 2.189. Izvještajna metoda sastoji se od utvrđivanja promjene zaliha kao razlike između vrijednosti outputa za dotičnu godinu i vrijednosti prodaja (i drugih uporaba) za istu godinu ⁽¹⁾. Temelji se na pretpostavci da na kraju tržišne godine ne ostanu zalihe (kraj prve polovice sljedeće kalendarske godine). Ona uključuje izravno vrednovanje ukupnog outputa žetve/berbe tijekom godine *n* koristeći ponderiranu prosječnu cijenu za tržišnu godinu ($n/n + 1$) i oduzimajući od tog vrijednosti sve prodaje (i ostale uporabe) obavljene tijekom kalendarske godine *n* koja odgovara godini žetve/berbe ⁽²⁾ po cijenama koje se primjenjuju u vrijeme prodaje (ili ostale uporabe).
- 2.190. Izvještajna metoda obrađuje djelatnost skladištenja kao čimbenik za podizanje cijena robe tijekom skladištenja. Ona stoga pravi razliku između djelatnosti skladištenja i njenih učinaka na proizvodne cijene. Porast vrijednosti koji je posljedica skladištenja „predviđa” se, budući da je raspoređen u output godine *n* (tj. godine žetve/berbe, iako se prodaja proteže na dvije kalendarske godine); kretanja cijena moguće je predvidjeti bez prevelike neizvjesnosti jer su posljedica donekle redovitih i predvidljivih promjena (usp. 2.186.).
- 2.191. Primjena ove metode omogućava da se uključenje dobitaka i gubitaka iz revalorizacije pri mjerenju proizvodnje svede na najmanju moguću mjeru. Ona osigurava dosljednost između izračuna outputa po vrijednosti i količini i sprečava bilježenje outputa na temelju nedovršene proizvodnje (zahtijevajući podatke o količinama zaliha na početku i kraju kalendarske godine uz odgovarajuće cijene). Ona također olakšava izradu računa po stalnim cijenama.
- 2.192. Druga metoda se preporučuje u specifičnom slučaju proizvoda čije je cijene teško predvidjeti (kao što je voće, povrće, krumpir i maslinovo ulje) i čije skladištenje na poljoprivrednim gospodarstvima doseže gospodarski

⁽¹⁾ Output se raščlanjuje na prodaju (i druge uporabe) i na promjene zaliha.

⁽²⁾ Sličan se rezultat može dobiti bilježenjem prodaje na polugodišnjoj osnovi i izračunavanjem outputa izvještajne godine *n* zbrajanjem prodaja druge polovice godine *n* i onih iz prve polovice godine *n* + 1.

značajnu razinu. Ova je metoda manje stroga od izvještajne metode što se tiče isključivanja dobitaka i gubitaka iz revalorizacije iz mjerenja outputa; ona smatra da je skladišna djelatnost produljenje proizvodnog procesa. Uključivanje povećanja cijena skladištenih proizvoda se odgađa i raspoređuje na godinu u kojoj se obavilo uskladištenje.

2.193. Po toj se drugoj metodi sezonski output izračunava izravno kao zbroj prodaje, drugih uporaba i promjena zaliha. Promjene zaliha se procjenjuju vrednovanjem zaliha na kraju i početku računovodstvenog razdoblja na temelju njihovih tekućih cijena.

2.194. Potrebno je napomenuti da se ove dvije metode razlikuju po načinu mjerenja promjene zaliha, a ne po vrednovanju prodaje (koje se vrednuju po bazičnoj cijeni koja se primjenjuje na smanjenje zaliha).

(e) Promjene zaliha vina (od grožđa proizvedenog na istom poljoprivrednom gospodarstvu)

2.195. Vino je proizvod koji se općenito skladišti na nekoliko godina zbog starenja i dozrijevanja. Tijekom tog razdoblja skladištenja, mijenja se njegova kakvoća. Skladišna djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu može se smatrati produljenjem procesa proizvodnje vina budući da je vino koje napušta skladište različito od vina koje je došlo u skladište. Uskladištena vina se stoga moraju obraditi kao nedovršena proizvodnja i porast vrijednosti koji se potom utvrdi trebalo bi smatrati porastom outputa koji se mora neprekidno mjeriti tijekom vremena.

2.196. Promjena vrijednosti vina može biti rezultat triju čimbenika: promjene njegove kakvoće, promjena u strukturi ponude i potražnje (tj. relativnih cijena između mladog i starog vina) i općeg povećanja cijena. Dok bi se promjene vrijednosti vina zbog prva dva čimbenika trebale uključiti u mjerenje outputa, bilo koje povećanje cijene vina zbog općeg povećanja cijena vina ne bi se trebalo odražavati na vrijednost outputa već obraditi kao dobitak iz revalorizacije (koji se bilježi na računu revalorizacije).

2.197. Bilježenje porasta vrijednosti vina u vrijednost outputa trebalo bi se obavljati tijekom cijelog procesa starenja. Međutim, to znači da bi trebalo raspolagati velikim količinama podataka o strukturi zaliha vina prema godini proizvodnje, kakvoći i području proizvodnje kao i o razvoju njihovih cijena. Budući da ti podaci općenito nisu na raspolaganju u državama članicama, razvijene su dvije praktične metode koje omogućavaju da se za potrebe ERP-a približno izračuna porast vrijednosti vina zbog starenja. Iako na konceptijskoj razini nisu tako stroge, te se dvije metode čine prihvatljivima u sadašnjoj situaciji s obzirom na raspoloživost podataka. Izbor svake države članice ovisi o strukturi njene vinske industrije i statističkom sustavu.

2.198. Predviđanje povećanja vrijednosti zbog starenja vina: prvom se metodom vrednuje povećanje zaliha vina koja će stari kod proizvođača, koristeći prodajne cijene vina čiji je proces starenja već završen, koje su vrijedile u drugoj polovici godine. Očekivani se porast vrijednosti predviđa u outputu godine berbe. Ovaj je porast samo djelomičan budući da se ta vina ne vrednuju po njihovim realnim prodajnim cijenama već po cijenama drugih vina koja su iste vrste, ali starija. Razlika između njihove stvarne prodajne cijene i one koja se koristi za vrednovanje povećanja zaliha ne računa se u vrijednost outputa, budući da se tumači kao dobitak iz revalorizacije (NB: ova razlika uključuje učinke inflacije). Budući da ne pravi razliku između vina koje se nalazi na zalihama i prodanog vina prema godini berbe, ova metoda polazi od pretpostavke da je tržište kvalitetnih vina ujednačeno što se tiče starosti vina.

2.199. Odgođeno vrednovanje starenja vina: druga metoda vrednuje povećanje zaliha po cijeni vina „koje nije ostarilo“, koje su vrijedile u trenutku berbe i ne bilježi dodatak za nedovršenu proizvodnju vina (tj. porast cijene zbog starenja, bez obzira na učinak opće promjene cijene vina) sve do prodaje vina koje je prošlo proces starenja. Budući da se prodaje vrednuju po prosječnoj cijeni za dotičnu godinu, svako povećanje vrijednosti između godine berbe i godine prodaje bilježi se u output godine prodaje (i stoga se vremenski ne raspoređuje). Ova metoda zahtijeva više podataka o strukturi zaliha vina budući da pretpostavlja da je distribucija zaliha (i smanjenje zaliha) poznata za svaku godinu berbe. Unatoč tome, ona može dati detaljniju sliku o prodaji i zalihama za različita godišta berbe.

- 2.200. Nijedna od te dvije praktične metode ne omogućava da se povećanje vrijednosti vina zbog starenja vremenski raspodijeli: jedna ga knjiži unaprijed, a druga s odgodom. Taj se nedostatak može smatrati relativno beznačajnim u oba slučaja ako se pretpostavi da postoji određena stabilnost tijekom vremena u proizvodnji „starog” vina. Čini se da je prva metoda bolja ako je prosječno razdoblje starenja kratko.

3. Evidentiranje stoke kao BIFK - „bruto ulaganje u fiksni kapital” ili „promjene zaliha”

- 2.201. Kako je navedeno u točkama 2.140. i 2.151., promjene broja stoke (za poljoprivrednu statistiku) bilježe se ili kao BIFK-bruto ulaganje u fiksni kapital ili kao promjene zaliha, ovisno o vrsti životinje.

(a) Definicija

- 2.202. Bruto ulaganje u stoku tiče se životinja odnosno dugotrajne imovine koja se opetovano i neprekidno koristi u proizvodnim procesima. Stoka se uzgaja za output koji ona redovito osigurava i uključuje npr. stoku za rasplod, stoku za mlijeko, životinje za vuču, ovce i ostale životinje koje se uzgajaju radi vune. Nasuprot tomu, životinje koje se smatraju zalihom, jesu one životinje koje su proizvedene u tekućem ili prethodnom razdoblju, a koje se drže kako bi se naknadno prodale ili iskoristile u druge proizvodne svrhe. Tu su uključene životinje koje se uzgajaju zbog mesa kao što su životinje za klanje i perad.

(b) Bilježenje uvoza životinja

1. Životinje koje je moguće identificirati kao dugotrajnu imovinu

- 2.203. Ako je u trenutku uvoza životinje moguće jasno identificirati kao dugotrajnu imovinu, one se trebaju bilježiti isključivo kao nabave u bruto ulaganju u fiksni kapital (usporedi 2.149. i 2.150.). Naravno, kao bruto ulaganje u poljoprivredu mogu se bilježiti samo one životinje koje je kupila poljoprivredna industrija, a ne npr. jahaći konji za privatnu uporabu ili životinje nabavljene u druge svrhe.

2. Životinje koje je moguće identificirati kao zalihe:

- 2.204. Nasuprot tome, ako je pri uvozu životinje moguće jasno identificirati kao zalihe (npr. životinje za klanje), njihov se uvoz treba smatrati ulazom u zalihe nedovršene proizvodnje i stoga ga treba oduzeti od prodaje (negativna prodaja) pri izračunu outputa (usp. 2.069.).

3. Postupak koji treba primjenjivati:

- 2.205. Često je teško na temelju izvora dostupnih podataka uočiti jasnu razliku između te dvije različite kategorije životinja. Stoga bi se vrijednost svih uvezenih životinja (životinja klasificiranih kao dugotrajna imovina ili zalihe, ali uz izuzeće uvezenih životinja za neposredno klanje) trebala oduzeti od prodaje pri izračunu outputa. Ako se u bilo koje vrijeme te životinje prenesu u osnovno stado (tj. dugotrajnu imovinu), oni će se bilježiti kao investicijska sredstva proizvedena za vlastiti račun u izvještajnom razdoblju u kojem se obavlja prijenos (kao što je slučaj kod životinja koje se proizvedu i uzgoje u zemlji i potom prenesu u osnovno stado) (usp. 2.069. i 2.070.).

- 2.206. Potrebno je napomenuti da se životinje uvezene za neposredno klanje bilježe kao uvoz nacionalnih klaonica i ne bilježe se u ERP-u budući da se potonji ograničava na prikazivanje outputa nacionalne poljoprivrede.

(c) Bilježenje trgovine stokom između poljoprivrednih jedinica

- 2.207. Životinje klasificirane kao dugotrajna imovina: trgovina tim životinjama bilježi se u bruto ulaganju u fiksni kapital kao kupnja i prodaja dugotrajne imovine (usluge povezane s prijenosom vlasništva bilježe se u kupovnoj cijeni). Ako se prodaja i kupnja obavljaju u istom računovodstvenom razdoblju, ti se tokovi međusobno poništavaju i samo se usluge povezane s prijenosom vlasništva bilježe kao bruto ulaganja u fiksni kapital (usp. 2.068.).

- 2.208. Životinje klasificirane kao zalihe: te se prodaje i kupnje bilježe jedino ako se obavljaju u dva različita računovodstvena razdoblja. Usluge povezane s tom trgovinom, koje su uključene u kupovnu cijenu, trebale bi se oduzeti od ukupne vrijednosti outputa ako se trgovina odvija u istom računovodstvenom razdoblju (usp. 2.067.).
- 2.209. Zbog posebne obrade trgovine stokom između poljoprivrednih jedinica i uvoza ne postoji intermedijarna potrošnja za „stoku i životinjske proizvode“.
- (d) Napoljoprivredne životinje
- 2.210. Uzgoj trkaćih konja, jahaćih konja, pasa, mačaka, sobnih ptica, životinja za cirkuse i zoološke vrtove, bikova za borbe bikova uključen je u djelatnosti koje određuju poljoprivrednu industriju, bilo da se uzgajaju za rasplod, proizvodnju mesa, rekreaciju ili sportske događaje (usp. 1.78.). Uporaba tih životinja za uslužne djelatnosti uključena je u poljoprivrednu industriju, samo ako takve djelatnosti obavljaju poljoprivredne jedinice kao neodvojive sporedne djelatnosti. Uzgoj nepoljoprivrednih životinja u jedinicama za koje poljoprivredna djelatnost predstavlja samo djelatnost za slobodno vrijeme ne obračunava se u ERP-u (usp. 1.24.).
- 2.211. Takve se životinje mogu prodati:
- kućanstvima; u tom slučaju bilo koje naknadne radnje s tim životinjama nemaju veze s ERP-om,
 - ostalim gospodarskim granama: npr. psi čuvari, cirkuske životinje ili trkaći konji; u ovom slučaju oni predstavljaju dio ulaganja u fiksni kapital gospodarske grane koja ih kupuje.

III. TRANSAKCIJE RASPODJELE I DRUGI TOKOVI

A. DEFINICIJA

- 3.001. Transakcije raspodjele su transakcije:
- kojima se dodana vrijednost koju stvara proizvodnja raspodjeljuje na radnu snagu, kapital i središnju državu,
 - koje uključuju preraspodjelu dohotka i bogatstva.
- 3.002. ESA 95 pravi razliku između tekućih prijenosa i kapitalnih prijenosa, pri čemu kapitalni prijenosi predstavljaju preraspodjelu štednje ili bogatstva, a ne dohotka.
- 3.003. S obzirom da su ERP-ovi računi za industriju, u ovom će se poglavlju opisati samo određene transakcije preraspodjele. Najvažniji su oni koji se bilježe u računima za raspodjele primarnog dohotka, posebno u računu stvaranja dohotka i računu poduzetničkog dohotka (usp. slijed računa ERP-a u točkama 1.38. do 1.48.). U slučaju računa stvaranja dohotka, te se transakcije raspodjele odnose na druge poreze na proizvodnju, druge subvencije na proizvodnju i naknade zaposlenicima. U računu poduzetničkog dohotka, one odgovaraju određenim vrstama dohotka od imovine (uglavnom zakup zemljišta, kamate i dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja). Račun također bilježi transakcije raspodjele koje odgovaraju pomoći za ulaganje i drugim prijenosima kapitala u računu kapitala.
- 3.004. One ne uključuju neke transakcije raspodjele koje se odnose na određeni dohodak od imovine (uglavnom dividende i ostali dohodak kojeg raspodjeljuju poduzeća), tekuće poreze na dohodak i bogatstvo itd. Bilježenje tih transakcija je statistički izvedivo i smisleno samo ako se uzmu u obzir udruživanja institucionalnih jedinica, tj. sektora i podsektora (usp. 1.06.).

B. OPĆA PRAVILA

1. Izvještajno razdoblje

- 3.005. Izvještajno razdoblje za ERP je kalendarska godina.

2. Jedinice

3.006. Vrijednosti se trebaju iskazati u milijunima jedinica nacionalne valute.

3. Vrijeme bilježenja transakcija raspodjele

3.007. Kako je objašnjeno u točki 2.008., ESA 95 bilježi transakcije raspodjele na obračunskoj osnovi, tj. u trenutku kad nastaje ekonomska vrijednost, dugovanje ili potraživanje, odnosno kad je transformirano ili stornirano ili prestane postojati, a ne u trenutku kad je plaćanje stvarno izvršeno. To načelo bilježenja (koje se temelji na pravima i obvezama) primjenjuje se na sve tokove, bez obzira radi li se novčanim tokovima ili o tokovima koji se javljaju između jedinica ili unutar jedne jedinice. Međutim, određene iznimke mogu se opravdati iz praktičnih razloga.

3.008. Vrijeme bilježenja različitih vrsta transakcija raspodjele je sljedeće:

(a) Naknada za zaposlene

3.009. Bruto plaće i nadnice kao i stvarna socijalna davanja (za račun poslodavca) bilježe se u razdoblju u kojem je obavljen posao, iako se premije i druga izvanredna plaćanja bilježe u trenutku kada dopijevaju na plaćanje (usp. ESA 95, 4.12.).

(b) Porezi i subvencije na proizvodnju

3.010. Porezi na proizvodnju se bilježe u trenutku odvijanja aktivnosti, transakcija i drugih događaja koji uzrokuju nastanak fiskalnih obveza (usp. ESA 95, 4.26.). Slično tome, subvencije na proizvodnju se bilježe u trenutku odvijanja transakcija ili drugih događaja (proizvodnja, prodaja, uvoz itd.) na koje se odnose (usp. ESA 95, 4.39.).

(c) Dohodak od imovine

3.011. Kamata se bilježi tijekom računovodstvenog razdoblja u kojem dopijeva, bez obzira je li stvarno plaćena (usp. ESA 95, 4.50. i točke koje slijede). To se radi kontinuirano za odnosni iznos kapitala. Zakup se također bilježi za razdoblje u kojem dopijeva (ESA 95, 4.75.).

(d) Kapitalni transferi

3.012. Kapitalni transferi (investicijske potpore i drugi prijenosi) bilježe se u trenutku dopijea plaćanja (ili u slučaju prijenosa u naturi, kad se prenese vlasništvo imovine ili kad se otpiše dug) (usp. ESA 95, 4.162. i 4.166.).

4. Opće primjedbe o dodanoj vrijednosti

3.013. Dodana vrijednost je izravnavajuća stavka na računu proizvodnje. To je razlika između vrijednosti outputa i vrijednosti intermedijarne potrošnje (bez obzira na upotrijebljeni koncept outputa, budući da se sukladno tome mijenja intermedijarna potrošnja). To je ključna stavka kod mjerenja produktivnosti gospodarstva ili industrije. Može se obračunati na bruto temelju (bruto dodatna vrijednost) ili na neto temelju (neto dodana vrijednost), tj. prije ili nakon odbijanja potrošnje fiksnog kapitala. Neto dodana vrijednost je jedini izvor u računu stvaranja dohotka. U skladu s metodom za vrednovanje outputa (bazična cijena) i intermedijarne potrošnje (kupovna cijena) neto dodana vrijednost se mjeri po bazičnoj cijeni.

3.014. Dodana vrijednost prema trošku čimbenika izračunava se tako da se od dodane vrijednosti po bazičnim cijenama oduzmu drugi porezi na proizvodnju i dodaju druge subvencije na proizvodnju. Neto dodana vrijednost prema trošku čimbenika predstavlja dohodak čimbenika proizvodnje.

C. NAKNADE ZAPOSLENICIMA

(usp. ESA 95, 4.02. do 4.13.)

- 3.015. Naknade zaposlenima definirane su kao ukupne naknade u novcu ili naturi koje isplaćuje poslodavac zaposleniku u zamjenu za obavljeni rad tijekom računovodstvenog razdoblja (usp. ESA 95, 4.02.). Naknada uključuje:
- bruto plaće i nadnice (novac/natura),
 - socijalne doprinose poslodavca (stvarne i pripisane).
- 3.016. Bruto plaće i nadnice u novcu obuhvaćaju sljedeće komponente:
- (a) izravne osnovne plaće (koje se isplaćuju u redovitim razmacima);
 - (b) dodatke za prekovremene sate, noćni rad ili rad vikendom, rad u posebno teškim uvjetima itd.;
 - (c) naknade za troškove života i smještaja;
 - (d) dodatke na plaću kao što je božićnica, godišnja premija, naknada za godišnji odmor i produktivnost te naknade za unapređenje;
 - (e) putne troškove ⁽¹⁾;
 - (f) naknade za državne praznike, plaćeni godišnji odmor;
 - (g) provizije, napojnice, kotizacije;
 - (h) druge naknade ili povremene isplate povezane sa sveukupnim poslovnim rezultatima poduzeća kao dio plana podjele dobiti;
 - (i) plaćanja koja poslodavci izvršavaju prema zaposlenicima u okviru programa štednje;
 - (j) jednokratne isplate zaposlenicima u slučaju kada napuštaju poduzeće, u onoj mjeri u kojoj ta plaćanja nisu izvršena na temelju kolektivnog ugovora;
 - (k) naknade za stanovanje koje poslodavci plaćaju svojim zaposlenicima.
- 3.017. Potrebno je naglasiti da se knjiže podaci o bruto plaćama i nadnicama, uključujući poreze na plaće i nadnice kao i sve više stope tih poreza i doprinosa te doprinose za socijalno osiguranje zaposlenika. U slučajevima gdje poslodavci svojim zaposlenicima isplaćuju neto plaće, potrebno ih je stoga uvećati za vrijednost tih stavki.
- 3.018. Bruto plaće i nadnice u naturi obuhvaćaju robe i usluge koje poslodavci stavljaju na raspolaganje svojim zaposlenicima besplatno ili po sniženim cijenama koje zaposlenici i njihove obitelji koriste kako i kada to žele kako bi zadovoljili svoje potrebe. One ne služe nužno proizvodnom procesu. Njihova vrijednost je vrijednost povlastice koju predstavljaju: vrijednost roba ako su pružene besplatno ili razlika između potonje vrijednosti i isplata zaposlenicima, ako su pružene po smanjenim cijenama. Te stavke, koje su od značajne važnosti u ERP-u, uključuju sljedeće komponente:
- (a) poljoprivredne proizvode koji su stavljeni na raspolaganje zaposlenicima besplatno ili po sniženim cijenama kao naknada ⁽²⁾;
 - (b) usluge smještaja proizvedene za vlastiti račun i date na raspolaganje zaposlenicima besplatno ili po sniženim cijenama ⁽³⁾;

⁽¹⁾ Ova kategorija ne smije uključivati plaćanja primarno izvršena u interesu poslodavca. Takva su plaćanja dio intermedijarne potrošnje (usp. 2.108. (e)).

⁽²⁾ Poljoprivredni proizvodi dati zaposlenicima su output poljoprivredne gospodarske grane.

⁽³⁾ Usluge smještaja obrađuju se kao odvojiva nepoljoprivredna djelatnost pa se zato pojavljuju samo kao naknada zaposlenicima i u obliku odbitka od poslovnog viška poljoprivredne industrije. Kad bi one bile neodvojiva nepoljoprivredna djelatnost, bilježile bi se kao sastavni dio proizvodnje i u obliku naknade zaposlenicima.

- (c) robu i usluge koje kupuju poslodavci uz uvjet da su te kupnje u skladu s definicijom plaća u naturi (tj. kada ne predstavljaju intermedijarnu potrošnju). Posebno, prijevoz zaposlenika između njihovog mjesta rada i kuće dio je njihovih plaća u naturi, osim ako se putovanja ne odvijaju tijekom radnog vremena. Ova kategorija uključuje plaćene usluge smještaja i jaslca za djecu itd. (usp. ESA 95, 4.05.).
- 3.019. Plaće i nadnice u naturi trebale bi se vrednovati po njihovoj bazičnoj cijeni ili po kupovnoj cijeni (ovisno o tome jesu li stavke proizvedene u jedinicama ili su kupljene izvana).
- 3.020. Bruto plaće nasuprot tome ne uključuju izdatke poslodavaca koji su u njihovu vlastitu korist i nastaju u interesu poduzeća. Stavke na koje se to odnosi su, među ostalima: naknade/povrat troškova za putovanja, odvojeni život ili selidbu kojima su zaposleni izloženi tijekom obavljanja svojih radnih zadataka, troškovi za reprezentaciju poslodavca u interesu poduzeća i troškovi za određene pogodnosti na radnom mjestu (npr. sportski i rekreacijski objekti). Slično tome, isplate u gotovini poslodavaca svojim djelatnicima za kupnju alata ili posebne odjeće (uključujući iznose koje su poslodavci ugovorno obvezni dati u spomenute svrhe) nisu dio bruto plaća i nadnica uključenih u ovu poziciju. Sve se ove stavke knjiže kao intermedijarna potrošnja (usp. ESA 95, 4.07.).
- 3.021. Doprinosi poslodavaca za socijalnu skrb uključuju vrijednost doprinosa koje uplaćuju poslodavci kako bi zajamčili da su njihovi radnici obuhvaćeni odredbama o socijalnoj skrbi (osim doprinosa za socijalnu sigurnost koje plaćaju zaposlenici, a koje poslodavac izdvaja iz njihovih bruto plaća ili nadnica (usp. 3.017.)). Ti doprinosi mogu biti stvarni ili imputirani.
- 3.022. Stvarni socijalni doprinosi predstavljaju plaćanja koja izvršavaju poslodavci uključujući zakonom propisane, ugovorene i dobrovoljne doprinose za osiguranje protiv rizika i socijalnih nedaća. Ti se socijalni doprinosi plaćaju osiguravateljima (institucijama za socijalno osiguranje ili privatnim osiguravateljima). Iako se plaćaju izravno osiguravateljima, oni se obrađuju kao sastavnica naknade zaposlenika budući da se smatra da zaposlenici primaju doprinose i zatim ih plaćaju osiguravajućem društvu.
- 3.023. Imputirani socijalni doprinosi predstavljaju protuvrijednost nekapitaliziranim socijalnim davanjima, koje izravno plaćaju poslodavci svojim zaposlenicima ili bivšim zaposlenicima bez posredovanja osiguravajućeg društva ili neovisnog mirovinskog fonda⁽¹⁾ (usp. ESA 95, 4.10.). Ti se doprinosi bilježe tijekom razdoblja u kojem je obavljen posao (ako su protuvrijednost obveznim socijalnim davanjima) ili u razdoblju u kojem su pružena davanja (ako su protuvrijednost dobrovoljnim socijalnim davanjima).
- 3.024. Potrebno je naglasiti da u ERP-u, u slučaju da su proizvodne jedinice individualna poduzeća, naknada zaposlenika ne uključuje naknadu za posao koji je na poljoprivrednom gospodarstvu obavio nositelj/upravitelj gospodarstva ili neplaćeni članovi njegove obitelji; te osobe dijele miješani dohodak koji je bilanca računa ostvarivanja prihoda za individualna poduzeća. Međutim, ako su proizvodne jedinice dio korporacije (usp. 5.09. i 5.10.), sve se naknade moraju bilježiti kao naknada zaposlenika.

D. POREZI NA PROIZVODNJU I UVOZ

(usp. ESA 95, 4.14. do 4.29.)

- 3.025. Porezi na proizvodnju i uvoz su obvezna, nepovratna plaćanja u novcu ili naturi nametnuta od strane opće države ili institucija Europske unije, na proizvodnju i uvoz dobara i usluga, zapošljavanje radne snage, vlasništvo ili uporabu zemljišta, zgrade ili ostala sredstva koja se koriste u proizvodnji. Porezi se plaćaju bez obzira na ostvarene dobiti (usp. ESA 95., 4.14.).

⁽¹⁾ Oni se posebno odnose na plaće i nadnice koje poslodavci nastavljaju uplaćivati privremeno svojim zaposlenicima u slučaju bolesti, porodičnog, nesreća na radu, invalidnosti ili tehnološkog viška, u njeri u kojoj se dotični iznosi mogu zasebno identificirati.

3.026. Porezi na proizvodnju dijele se na:

- poreze na proizvode:
 - poreze tipa PDV-a,
 - poreze i pristojbe na uvoz, osim PDV-a, i
 - poreze na proizvode osim PDV-a i poreza na uvoz
- ostale poreze na proizvodnju.

1. Porezi na proizvode

- 3.027. Porezi na proizvode su davanja koja se plaćaju po jedinici robe ili usluge koja je proizvedena ili je predmetom trgovine. Porezi mogu odgovarati određenom novčanom iznosu koji je utvrđen po jedinici robe ili usluge ili izračunan *ad valorem* kao određeni postotak jedinične cijene ili vrijednosti robe ili usluge (usp. ESA 95, 4.16.).
- 3.028. Porezi tipa PDV-a su porezi na robu i usluge koje poduzeća postupno prikupljaju, a koji se na kraju u cijelosti naplaćuju od konačnog kupca. Oni uključuju PDV i ostale odbitne poreze koji se obračunavaju na temelju pravila koja su slična onima za PDV ⁽¹⁾.
- 3.029. Porezi i davanja na uvoz, isključujući PDV, obuhvaćaju obvezna plaćanja, osim PDV-a, koja opća država ili institucije Europske unije nameću na uvezenu robu kako bi se odobrilo njeno slobodno kretanje na gospodarskom području i na usluge koje pružaju nerezidentne jedinice rezidentnim jedinicama.
- 3.030. Oni uključuju uvozne carine i ostale poreze kao što su davanja na uvezene poljoprivredne proizvode, novčane naknade koje se plaćaju za uvoz, trošarine itd. (usp. ESA 95, 4.18.). Plaćaju ih uvoznici i obično se prenose na nositelja/upravitelja koji kupuje proizvode, odnosno oni postaju dio kupovne cijene roba i usluga. U slučajevima gdje poljoprivredne proizvodne jedinice neposredno uvoze proizvodna sredstva, uvozne carine, neodbitni PDV i novčane naknade (primici ili plaćanja) trebali bi se također navesti u kupovnoj cijeni koja se upotrebljava u svrhu ERP-a.
- 3.031. Porezi na proizvode, osim PDV-a i poreza na uvoz, sastoje se od poreza na robu i usluge koje proizvode tuzemna poduzeća, čija obveza plaćanja proizlazi iz proizvodnje, izvoza, prodaje, prijenosa, najma ili isporuke roba ili usluga, ili iz njihove uporabe za vlastitu finalnu potrošnju ili vlastite investicije (usp. ESA 95, 4.19.).
- 3.032. U slučaju poljoprivrede, dotični porezi su:
- porezi na šećernu repu,
 - kazne za prekoračenje mliječnih kvota,
 - davanja na ime zajedničke odgovornosti koja su se ranije primjenjivala na mlijeko i žitarice.
- 3.033. Budući da se output bilježi po bazičnim cijenama, porezi na proizvode bilježe se u računu proizvodnje (usp. 2.082. do 2.086.) i ne pojavljuju se na računu stvaranja prihoda. Oni se trebaju bilježiti u trenutku kada se odvijaju djelatnosti, transakcije i drugi događaji koji stvaraju obvezu plaćanja poreza. Budući da se te stavke u ERP-u bilježe bez odbitnog PDV-a, jedini porez na promet koji se knjiži u računima je neodbitni PDV. Stoga se PDV ne bilježi u računima, osim u posebnom slučaju preniske naknade PDV-a koji je uključen u „ostale poreze na proizvodnju” (usp. 3.048. (g)).

⁽¹⁾ Promet je najvažnija oporeziva stavka. Sve države članice Europske unije prikupljaju porez na promet u obliku PDV-a. Stope tog poreza variraju od jedne do druge države članice pa i unutar pojedinih država članica. Općenito govoreći, poljoprivredni proizvodi podliježu nižoj stopi poreza od standardne stope.

3.034. Porezi na proizvode (osim PDV-a) koji utječu na pojedine proizvode poljoprivredne intermedijarne potrošnje trebaju se uključiti u kupovnu cijenu intermedijarne potrošnje u račun proizvodnje (usp. 2.110. do 2.113.). Takvi slučajevi uključuju npr. poreze na šećer i alkohol koji se koristi za proizvodnju vina, koji se naplaćuju u nekim državama članicama Europske unije. Ti porezi, koji predstavljaju poreze na proizvode poljoprivredno-prehrambenih industrija trebali bi se dodati vrijednosti intermedijarne potrošnje poljoprivredne industrije.

2. Obrada PDV-a

3.035. U ESA-i 95 (4.17.) opisan je standardni sustav PDV-a prema kojemu svako poduzeće ima pravo od iznosa PDV-a koji duguje za svoje vlastite prodaje oduzeti iznos poreza koji je platilo za kupnju intermedijarnih inputa ili investicijskih dobara. Međutim, pored standardnih odredbi o PDV-u, postoje posebne odredbe za poljoprivredu (sustav paušalnog PDV-a) koje se razlikuju po svom obliku od jedne do druge države članice.

3.036. Paušalni sustav koji koriste države članice Europske unije može se podijeliti u dvije osnovne vrste naknade za PDV koji se plaća pri kupnji:

— putem cijene. U ovom slučaju, poljoprivrednici koji podliježu paušalnom sustavu prodaju svoje proizvode po cijeni uvećanoj za paušalni postotak PDV-a, ali ne plaćaju fakturirani PDV financijskim institucijama sve dok se PDV koji oni fakturiraju i zadržavaju ne obračuna tako da što točnije kompenzira PDV koji su platili za svoju kupnju,

— kao refundiranje. Po tom sustavu poljoprivrednici prodaju svoje proizvode bez PDV-a. Nakon zahtjeva podnesenog financijskim vlastima, oni kasnije dobivaju refundirani iznos izračunan kao paušalni postotak ⁽¹⁾ koji se primjenjuje na njihove prodaje kao naknada za PDV koji su platili na svoje kupnje.

(a) Definicije

3.037. Sljedeći pojmovi iz standardnog sustava PDV-a primjenjuju se i u paušalnim sustavima:

(a) PDV koji fakturira proizvođač: to je PDV koji proizvođač izračunava po stopi koja se primjenjuje za prodani proizvod i koji na računu obračunava svakom domaćem kupcu;

(b) PDV fakturiran proizvođaču na intermedijarnu potrošnju: to je PDV obračunat po stopi koja se primjenjuje za svaki kupljeni proizvod, a koji je proizvođač platio na svoje intermedijarne inpute; to se naziva odbitni PDV ⁽²⁾ na intermedijarnu potrošnju;

(c) PDV fakturiran proizvođaču na kupnju kapitalnih dobara: to se naziva odbitni PDV na kupnju kapitalnih dobara;

(d) PDV koji plaća proizvođač na tekuće transakcije: to je razlika između PDV-a koji fakturira proizvođač i PDV-a fakturiranog proizvođaču kod kupnje intermedijarne potrošnje (a-b);

(e) Ukupan PDV koji plaća proizvođač: to je razlika između PDV-a koji fakturira proizvođač i ukupnog PDV-a fakturiranog proizvođaču na kupnju intermedijarne potrošnje i na kupnje kapitalnih dobara (a-b-c).

3.038. Odredbe ESA 95 utvrđuju jedinstvenu metodu bilježenja PDV-a. To je „neto” sustav, pri čemu se cijene outputa i inputa bilježe isključivo bez odbitnog PDV-a.

⁽¹⁾ Stopa postotka može varirati prema vrsti proizvoda i kanalu distribucije.

⁽²⁾ Zbog razlika u sustavima PDV-a koje primjenjuju države članice ponekad dolazi do situacija u kojima se PDV koji su platili poljoprivrednici na svoje kupovine ne može vratiti ili kompenzirati. Takva plaćanja PDV-a predstavljaju i neodbitni PDV, tj. PDV koji je plaćen na kupnje, a koje poljoprivrednici, bez obzira na sustav kojem podliježu, ne mogu odbiti od PDV-a fakturiranog na prodaje i za koji stoga nema kompenzacije; ii. i/ili PDV, osim onog spomenutog pod i., koji je plaćen na kupovine, ali koji se poljoprivrednicima koji podliježu paušalnom sustavu ne nadoknađuje u cijelosti kroz prodajnu cijenu ili povrat.

- 3.039. U poreznom zakonu, PDV se obrađuje kao „prolazna stavka” za proizvođače, tako da odbitni PDV koji mora platiti proizvođač za svoje kupnje ne predstavlja pravu troškovnu sastavnicu kod njegovih vlastitih izračuna i može se smatrati samo predujmom PDV-a koji mora obračunati na svoj vlastiti promet, pri čemu će samo razliku platiti poreznom uredu. Budući da je zapravo samo krajnji potrošač taj koji mora platiti PDV na dotični proizvod, proizvođač (zajedno s proizvođačima potrebnih dobara za intermedijarnu potrošnju) učinkovito djeluje kao zastupnik poreznog ureda. U suprotnom, tamo gdje proizvođač ne može odbiti (ili zahtijevati povrat) poreza plaćenog na kupnju (neodbitni PDV), PDV se u tim slučajevima treba smatrati sastavnicom troškova.

(b) Djelovanje metode bilježenja neto vrijednosti

- 3.040. Za poljoprivrednike koji podliježu standardnom sustavu ne postoje računovodstvene poteškoće; PDV fakturiran na proizvode koji su prodani ili na neki drugi način otuđeni, ignorira se u ERP-u i ne bi se smio pojaviti u ni jednoj cijeni outputa koja se koristi za vrednovanje konačnog outputa, dok se odbitni PDV plaćen na kupnju stavaka intermedijarne potrošnje i fiksnih kapitalnih dobara odbija od relevantnih cijena prilikom izračuna izdataka za ERP.
- 3.041. Međutim, za poljoprivrednike koji podliježu paušalnom sustavu postoje računovodstveni problemi (usp. 3.035. i dalje). Očito je da će naknada koja se odobrava pojedinim poljoprivrednicima tek u rijetkim slučajevima odgovarati točnom iznosu PDV-a koji su platili za svoje kupnje. U slučaju paušalnog sustava, metoda bilježenja PDV-a bit će identična metodi koja se koristi za standardne sustave, tj. bez PDV-a za pojedine stavke konačnog outputa i bez odbitnog PDV-a za pojedine stavke intermedijarne potrošnje i bruto ulaganja u fiksni kapital.

Razlika između paušalne naknade odobrene poljoprivrednicima koji podliježu paušalnom sustavu i PDV-a koji bi mogli odbiti da su podlijegali standardnom sustavu PDV-a predstavlja previsoku ili prenisku naknadu. Svaka previsoka ili preniska naknada mora se bilježiti zasebno u ERP-u.

- 3.042. Metoda bilježenja previsoke i preniske naknade PDV-a u paušalnim sustavima je sljedeća:

— previsoka naknada PDV-a na kupnje bilježi se pod „ostale subvencije na proizvodnju”,

— preniska naknada PDV-a na kupnje bilježi se pod „ostali porezi na proizvodnju”.

„PDV na kupnje” je PDV koji bi poljoprivrednici koji podliježu paušalnom sustavu mogli oduzeti da su podlijegali standardnom sustavu PDV-a.

- 3.043. Prednost ove metode bilježenja je u tome da dovodi do jedinstvenog načina obrade poljoprivrednog outputa, intermedijarne potrošnje i bruto ulaganja u fiksni kapital, bez obzira na sustav PDV-a kojem podliježu poljoprivrednici. Pored toga, ona pridonosi i tomu da se previsoke ili preniske naknade PDV-a obrađuju simetrično u usporedbi s bruto dodanom vrijednošću po bazičnim cijenama. To omogućava izračunavanje bruto dodane vrijednosti po bazičnim cijenama bez obzira na usvojeni sustav PDV-a, što osigurava bolju usklađenost i usporedivost ERP-ova država članica (usp. 3.033.).

3. Ostali porezi na proizvodnju

- 3.044. Ostali porezi na proizvodnju uključuju sve poreze koje poduzeća snose zbog bavljenja proizvodnjom, neovisno o količini ili vrijednosti proizvedenih ili prodanih dobara ili usluga (usp. ESA 95, 4.22.). Oni se mogu plaćati na zemljište, fiksna kapitalna dobra ili korištenu radnu snagu.
- 3.045. Drugi porezi na proizvodnju su jedini porezi koji se bilježe u računu stvaranja dohotka za industriju. Oni se navode u računima gospodarskih grana ili sektora koji ih plaćaju (kriterij plaćanja).

- 3.046. Porezi koji se bilježe u računu stvaranja dohotka za poljoprivredu moraju biti:
- (a) obvezni;
 - (b) plaćeni neposredno iz poljoprivredne industrije;
 - (c) plaćeni općoj državi ili institucijama Europske unije;
 - (d) u okviru definicije ostalih poreza na proizvodnju (vidjeti 3.044.).
- 3.047. Zbog različitog povijesnog razvoja javnih financija u različitim državama članicama Europske unije, u Europskoj uniji postoji široka lepeza poreza na proizvodnju. U poljoprivredi postoje još dvije prilično značajne vrste poreza na proizvodnju: porez na imovinu i porez na motorna vozila.
- 3.048. Za poljoprivredu, najvažniji ostali porezi na proizvodnju su:
- (a) porezi na imovinu i drugi porezi na uporabu zemljišta i zgrada koje se koriste za proizvodnju (bez obzira jesu li u vlasništvu ili u najmu poljoprivrednih jedinica);
 - (b) porezi na uporabu fiksnih kapitalnih dobara, kao što su motorna vozila, strojevi ili ostala oprema, tijekom proizvodnje (bez obzira na to jesu li u vlasništvu ili u najmu poljoprivrednih jedinica);
 - (c) porezi na ukupan iznos plaća koje plaća poslodavac;
 - (d) porezi na onečišćenje koje je posljedica proizvodnih aktivnosti;
 - (e) porezi na licence i dozvole za obavljanje komercijalnih ili profesionalnih djelatnosti, uz uvjet da se licence i dozvole daju automatski nakon plaćanja zahtjevanog iznosa. Ako su ta plaćanja vezana za određenu kontrolu od strane regulatornih tijela (npr. provjere sposobnosti ili kvalifikacija podnositelja zahtjeva), ona bi se trebala obraditi kao kupnja usluga od opće države i bilježiti kao intermedijarna potrošnja (osim ako su potpuno nerazmjerna troškovima pružanja dotičnih usluga) (usp. 2.108. (o));
 - (f) vodne naknade koje se plaćaju kao paušalni porezi i nisu razmjerne količini potrošene vode;
 - (g) preniska naknada PDV-a koja proizlazi iz primjene paušalnog sustava PDV-a (usp. 3.041. i 3.042.).
- 3.049. U skladu s obračunskim načelom, porezi na proizvodnju bilježe se u trenutku nastajanja fiskalne obveze. U slučaju preniske naknade PDV-a, to je trenutak kupnje roba i usluga intermedijarne potrošnje i bruto ulaganja u fiksni kapital koji je uzrokuje (ne trenutak povrata).
- 3.050. Ostali porezi na proizvodnju ne uključuju:
- (a) neposredna zakonom propisana plaćanja poljoprivredne industrije čiji primatelj nije opća država niti institucije Europske unije. Ta se plaćanja smatraju kupnjom tržišnih usluga od primatelja transfera i stoga su uključena u intermedijarnu potrošnju poljoprivrede;
 - (b) novčane kazne i penali i troškovi nametnuti u vezi s ubiranjem ili povratom ne bi se smjeli bilježiti s porezima na koje se odnose, ako se ne mogu od njih razlikovati (uspoređi ESA 95, 4.133.);
 - (c) obvezni porezi koje ne ubire opća država ili institucije Europske unije i koje, iako ih snosi poljoprivreda, podmiruje korisnička gospodarska grana. Ta bi se plaćanja trebala navesti u intermedijarnoj potrošnji gospodarske grane korisnika;

- (d) porezi koji se uobičajeno plaćaju na dobit ili na bogatstvo kao što su porezi radi izjednačavanja, porezi na dohodak, porez na dobit trgovačkih društava i porez na bogatstvo. Oni bi se trebali uključiti kao tekući porezi na dohodak, imovinu itd. u računu sekundarne raspodjele dohotka;
- (e) porezi na nasljedstvo i darove i posebni porezi na bogatstvo. Oni bi se trebali uključiti kao porezi na kapital u računu kapitala;
- (f) vodne naknade čiji je iznos izravno ili neizravno povezan s količinom potrošene vode.

E. SUBVENCije

(usp. ESA 95, 4.30. do 4.40.)

3.051. Subvencije su tekuća nepovratna plaćanja koja državne vlasti ili institucije Europske unije isplaćuju rezidentnim proizvođačima s ciljem utjecaja na njihovu razinu proizvodnje, njihove cijene ili naknade čimbenicima proizvodnje. Ostali netržišni proizvođači mogu primiti druge subvencije na proizvodnju samo ako ta plaćanja ovise o općim odredbama koje se primjenjuju za tržišne i netržišne proizvođače. Po dogovoru, subvencije na proizvode se ne bilježe u ostalu netržišnu proizvodnju (usporedi ESA 95, 4.30.).

3.052. Subvencije se dijela na:

- subvencije na proizvode:
 - uvozne subvencije,
 - ostale subvencije na proizvode, i
- ostale subvencije na proizvodnju.

1. Subvencije na proizvode

- 3.053. Subvencije na proizvode su subvencije koje se isplaćuju po jedinici proizvedene ili uvezene robe ili usluga. Subvencija može biti određen novčani iznos po jedinici mjere robe ili usluga, ili može biti izračunata *ad valorem* na temelju određenog postotka jedinične cijene. Subvencija se može također izračunati kao razlika između određene ciljane cijene i tržišne cijene koju kupci stvarno plaćaju. Obično se stječe pravo na subvenciju na proizvod u trenutku proizvodnje, prodaje ili uvoza robe. Po dogovoru, subvencije na proizvode mogu se odnositi na tržišnu proizvodnju ili proizvodnju za vlastitu finalnu uporabu (usp. ESA 95, 4.33.).
- 3.054. Uvozne subvencije obuhvaćaju subvencije na robu i usluge koje postaju obveza u trenutku prijelaza granice, radi uporabe robe na ekonomskom području ili u trenutku pružanja usluge rezidentnim institucionalnim jedinicama. One mogu uključivati gubitke, koji su nastali zbog vođenja namjerne državne politike putem državnih trgovinskih organizacija koje kupuju proizvode od nerezidenata, a nakon toga prodaju te iste proizvode rezidentima po nižim cijenama.
- 3.055. Subvencije na proizvode obračunavaju se po bazičnoj cijeni (usp. 2.082. do 2.086.) u trenutku vrednovanja outputa i stoga se ne pojavljuju u računu stvaranja dohotka industrije. Subvencije na proizvode koje se odnose na kupnju (odnosno uvoz ili ostalo) proizvoda intermedijarne potrošnje ili fiksnih kapitalnih dobara, i koje dovode do smanjenja kupovnih cijena tih roba uzimaju se u obzir korištenjem kupovnih cijena kod vrednovanja intermedijarne potrošnje ili bruto ulaganja u fiksni kapital (usp. 2.110. do 2.113.); sukladno tome, to dovodi do smanjenja troškova tih proizvoda ili dobara.
- 3.056. Metoda vrednovanja outputa po bazičnim cijenama zahtijeva temeljno razlikovanje između subvencija na proizvode i ostalih subvencija na proizvodnju. Sukladno s njihovom definicijom, subvencije na poljoprivredne proizvode uključuju posebno sljedeće potpore (uz navođenje odgovarajuće proračunske stavke u općem proračunu Europske unije):

(a) subvencije na poljoprivredne proizvode plaćene poljoprivrednim proizvođačima

- određene potpore uvedene s reformom zajedničke poljoprivredne politike. Dotične potpore su kompenzacijska pomoć za ratarske kulture (žitarice, proteinske usjeve, uljarice) (B1-104 i B1-1050 do B1-1055) i premije za goveda (za krave dojilje i posebne premije; B1-2120 do B1-2122, B1-2127). Ta se klasifikacija temelji na sljedeće tri pretpostavke:
 - koncept subvencija na proizvode proširen je u ESA-i 95 kako bi obuhvatio subvencije u obliku „nadoknađujućih plaćanja” (kojima se nadoknađuje razlika između stvarnih tržišnih cijena poljoprivrednih proizvoda i zajamčenih cijena). Kompenzacijska plaćanja za poljoprivredne kulture sliča u primjeni određenim oblicima „nadoknađujućih plaćanja”. Pored toga, iznosi tih plaćanja su strogo povezani s proizvedenim količinama (na makroekonomskoj razini),
 - radni i gospodarski učinci reforme Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP): te su potpore dio politike koja je uvijek bila usmjerena na proizvode, a koja kombinira tržišnu potporu i izravnu potporu i popraćena je mjerama za kontrolu proizvodnje. Ova se politika održala usprkos određenom stupnju „odvajanja” razine potpore od poljoprivredne proizvodnje ili razine uporabe sredstava poljoprivredne proizvodnje (promijenila se samo podjela na različite vrste potpora: potpora u obliku izvoznih naknada, interventna pomoć i izravna potpora),
 - cjenovni dio premije za goveda usvojen s reformom ZPP-a je oblik kompenzacijske pomoći koja se dodjeljuje zbog sniženja interventnih cijena goveda. Svrstava se u subvencije na proizvode sukladno kompenzacijskim plaćanjima za ratarske kulture. Unatoč kompliciranijem obračunu premije prije reforme ZPP-a, dogovoreno je da se ne dijele na dva dijela, kako bi se osigurao određeni stupanj sukladnosti s kompenzacijskim plaćanjima za ratarske kulture,
- potpore za proizvodnju maslinovog ulja (B1-1210),
- potpore za proizvodnju vlaknastih kultura (lan i konoplja; B1-140),
- potpore za proizvodnju dudovog svilca (B1-1420),
- potpore za proizvodnju banana (B1-1508, samo dio koji se odnosi na kompenzacijsku pomoć),
- potpore za proizvodnju suhog grožđa (B1-1513),
- potpore za proizvodnju sjemena (B1-180),
- potpore za proizvodnju hmelja (B1-181),
- premije za ovce i koze (B1-220),
- sve subvencije u obliku „nadoknađujućeg plaćanja” nositeljima/upraviteljima (tj. u slučajevima kad opća država plaća proizvođačima poljoprivrednih proizvoda razliku između prosječne tržišne cijene i zajamčene cijene poljoprivrednih proizvoda).

(b) subvencije na poljoprivredne proizvode plaćene drugim gospodarskim subjektima

- povrat novca pri izvozu žitarica (B1-100), svježeg voća i povrća (B1-1500) itd.,
- potpore za proizvodnju uljarica (prije 1992.), proteinskih usjeva i lana (prije 1993.),
- potpore za proizvodnju krumpirovog škroba (B1-1021),
- potpore za proizvodnju suhog krmnog bilja (B1-130),
- potpore za proizvodnju pamuka (B1-141),
- potpore za uporabu mošta (B1-163),
- premije na proizvodnju duhana (B1-171).

Sve gore navedene subvencije predstavljaju subvencije na poljoprivredne proizvode. Međutim, samo se potpore plaćene poljoprivrednim proizvođačima (tj. prva skupina) dodaju tržišnoj cijeni koju primaju proizvođači kako bi se dobila bazična cijena. Subvencije na poljoprivredne proizvode plaćene gospodarskim subjektima koji nisu poljoprivredni proizvođači (tj. druga skupina) ne bilježe se u ERP-u. Ako dotični poljoprivredni proizvodi predstavljaju intermedijarnu potrošnju poljoprivredno-prehrambene industrije, iznos pomoći oduzima se od intermedijarne potrošnje poljoprivredno-prehrambene industrije.

- 3.057. Subvencije na proizvode trebaju se bilježiti u trenutku odvijanja transakcije ili događaja (proizvodnja, prodaja, uvoz itd.), koji su osnova za dobivanje subvencije, kako bi se zadržala dosljednost s ostalim računima (tj. mjerenje outputa po bazičnim cijenama). Stoga se kompenzacijska pomoć za ratarske kulture bilježi u trenutku žetve/berbe, dok se posebne premije za goveda i krave dojlje i premije za ovce bilježe u trenutku zadržavanja životinja i/ili na dan podnošenja zahtjeva za potporu.

2. Ostale subvencije na proizvodnju

- 3.058. Ostale subvencije na proizvodnju sastoje se od subvencija koje nisu subvencije na proizvode, a koje rezidentne proizvođačke jedinice mogu dobiti na temelju bavljenja proizvodnjom. Ostali netržišni proizvođači, za svoj netržišni output, mogu dobiti ostale subvencije na proizvodnju samo ako takva plaćanja od strane opće države podliježu općim propisima koji se primjenjuju na tržišne i netržišne proizvođače (usp. ESA 95, 4.36.). ESA 95 razlikuje četiri vrste ostalih subvencija na proizvodnju (usp. ESA 95, 4.37.): subvencije na plaće ili radnu snagu, subvencije za smanjivanje onečišćenja, potpore radi kamatnih olakšica te najviše naknade PDV-a. Ta se plaćanja uglavnom odnose na preuzimanje proizvodnih troškova ili potpore za promjene proizvodne metode.

- 3.059. Budući da se output vrednuje po bazičnoj cijeni, samo se ostale subvencije na proizvodnju bilježe u računu stvaranja dohotka (kao negativne uporabe).

(a) Vrste korisnika

- 3.060. Korisnici subvencija moraju obično proizvoditi tržišnu robu i usluge ili robu i usluge za vlastitu finalnu uporabu. Tržišna roba i usluge su sva roba i usluge koje su pušteni ili se namjeravaju pustiti na tržište. Oni uključuju proizvode koji se prodaju, mijenjaju za druge proizvode, koji se koriste za plaćanje u naturi ili skladištenje kako bi se naknadno iskoristili za jednu od gore navedenih uporaba. Proizvodnja za vlastitu finalnu uporabu uključuje proizvode koji se čuvaju u svrhu finalne potrošnje ili bruto ulaganja u fiksni kapital iste jedinice. Unatoč tome, netržišni proizvođači mogu dobiti ostale subvencije na proizvodnju ako se one mogu isplatiti sukladno općim propisima koji se primjenjuju na tržišne i netržišne proizvođače.

- 3.061. Proizvodnja tržišnih usluga također obuhvaća komercijalne i skladišne usluge. Stoga se subvencije mogu dodijeliti trgovinskim agencijama i agencijama za reguliranje tržišta čija je funkcija kupovanje, skladištenje i ponovna prodaja poljoprivrednih proizvoda (usp. 3.068. i 3.069. o agencijama za reguliranje tržišta).

(b) Namjena ostalih subvencija na proizvodnju

- 3.062. Ostale subvencije na proizvodnju mogu se prema ESA-i 95 dodijeliti u slučajevima kada njihov učinak na prodajne cijene ili odgovarajuća naknada čimbenicima proizvodnje nije nužno glavna namjena subvencija. Primjerice, financijska pomoć može se dodijeliti poljoprivrednoj proizvodnji radi zaštite kulturnog i prirodnog nasljeđa, promicanja turizma u određenoj regiji ili zaštite tla od erozije, reguliranja prirodne ravnoteže voda ili utjecaja na klimu.

(c) Kriterij isplate

- 3.063. Osim subvencija na kamatne olakšice koje su posebna vrsta subvencija, ostale subvencije na proizvodnju pripisuju se računu stvaranja dohotka proizvodnih gospodarskih grana ili sektora kojima su isplaćene. Kao rezultat te metode pripisivanja subvencija, u ERP-u nisu uključene sve potpore koje su dodijeljene poljoprivredi.

Osim izravne potpore, poljoprivredne proizvodne jedinice imaju koristi i od subvencija (u smislu ESA 95) plaćenih granama djelatnosti koje prethode proizvodnom procesu i onima koje slijede nakon njega, a pogotovo agencijama za reguliranje tržišta ⁽¹⁾.

3.064. U slučaju poljoprivrede, najvažnije vrste ostalih subvencija povezanih s proizvodnjom su:

- subvencije na plaće,
- potpore za kamatne olakšice (usp. ESA 95., 4.37.(c)) rezidentnim proizvodnim jedinicama čak i ako su namijenjene poticanju stvaranja kapitala ⁽²⁾. U praksi, to su tekući transferi namijenjeni smanjenju operativnih troškova proizvođača. U računima se obrađuju kao subvencije proizvođačima koji od njih imaju koristi, čak i ako u praksi država plaća razliku u kamati izravno kreditnim institucijama koje odobravaju zajam (odstupajući od kriterija plaćanja),
- naknada PDV-a koja je veća od potrebne, a koja proizlazi iz primjene paušalnog sustava (usp. 3.041. i 3.042.),
- preuzimanje doprinosa za socijalno osiguranje i poreza na nekretnine,
- preuzimanje ostalih troškova kao što je pomoć za privatno skladištenje vina i mošta od grožđa i ponovno skladištenje stolnih vina (B1-1610) (ako su zalihe u vlasništvu poljoprivredne jedinice),
- različite ostale subvencije na proizvodnju:
 - potpore za zemljište na ugaru (obvezno stavljanje zemljišta na ugar, povezano s poticajima po površini koji su uvedeni kao dio reforme ZPP-a, B1-1060 i petogodišnje stavljanje zemljišta na ugar, B1-1062),
 - financijske naknade za povlačenja svježeg voća i povrća s tržišta (B1-1501). Ove se naknade često isplaćuju skupinama tržišnih proizvođača i trebale bi se obraditi kao subvencije poljoprivrede, budući da se radi o izravnim naknadama za gubitak proizvodnje,
 - premije za goveda za sezonsku prilagodbu („premije za sezonsko premještanje stoke“), za obradu muške teladi i ekstenzifikaciju (B1-2123 do 2125),
 - potpore za poljoprivrednu proizvodnju u područjima s otežanim uvjetima gospodarenja i/ili brdsko-planinskim područjima,
 - ostale potpore namijenjene utjecaju na proizvodne metode (ekstenzifikacija, tehnike namijenjene smanjenju onečišćenja itd.),
 - iznosi plaćeni nositeljima/upraviteljima kao kompenzacija za višekratne gubitke robe na zalihama kao što su poljoprivredne kulture ili stoka, koji se smatraju nedovršenom proizvodnjom, i nasada ako se još uvijek nalaze u fazi rasta (usp. 2.040. do 2.050.). Nasuprot tome, kompenzacijski transferi za gubitke robe na zalihama i/ili nasada koji se koriste kao čimbenici proizvodnje bilježe se kao ostali transferi kapitala u računu kapitala.

3.065. Primjena obračunskog načela za bilježenje ostalih subvencija na proizvodnju može biti vrlo osjetljivo pitanje. Budući da je teško oblikovati opće pravilo, ovo bi se načelo trebalo primjenjivati dosljedno, fleksibilno i pragmatično. Budući da je veliki broj subvencija poljoprivredi povezan s proizvodnjom i čimbenicima proizvodnje (površine, stada itd.), te bi se subvencije trebale obično bilježiti u trenutku proizvodnje ili stjecanja čimbenika proizvodnje (posebno u slučaju zemljišta i stoke). U slučaju subvencija koje nisu izravno povezane s proizvodnjom ili čimbenicima proizvodnje, teško je utvrditi vrijeme transakcije koja daje pravo na subvencije i razlikovati ga od vremena plaćanja subvencija. U ovom konkretnom slučaju, subvencije se bilježe u trenutku njihovog primanja.

⁽¹⁾ Važan primjer su subvencije plaćene osiguravajućim društvima za neživotno osiguranje, koje omogućavaju tim društvima zaračunavanje nižih (bruto) premija korisnicima police osiguranja (npr. poljoprivredna poduzeća koja zaključuju osiguranja radi pokrivanja rizika kao što je šteta od tuče i nevremena, mraza itd.). Budući da su to subvencije na proizvode, proizvod koji je usluga osiguranja, one se ne bilježe u računu stvaranja dohotka korisnika police (stoga ne u ERP-u kao u gornjem primjeru). Međutim, u mjeri u kojoj te subvencije smanjuju troškove usluga osiguranja (korisniku police osiguranja), njihov se učinak odražava u računu proizvodnje (nižom vrijednošću intermedijarne potrošnje, usp. 2.108. (g) korisnika police osiguranja).

⁽²⁾ Međutim, ako potpora služi dvojnoj namjeni financiranja i amortizacije duga i plaćanja kamate na dug i ako je nije moguće podijeliti između ta dva elementa, cjelokupna potpora obrađuje se kao investicijska potpora.

3.066. Preporučuju se sljedeći posebni postupci:

- kompenzacijska plaćanja za obradivo zemljište koje je stavljeno na ugar: onda kad se navede zemljište koje je stavljeno na ugar,
- povlačenje proizvoda (voća/povrća): istodobno s fizičkim povlačenjem tijekom proizvodne godine, a ne kalendarske godine, kako bi se osigurala dosljednost između procjene outputa umanjenog za povlačenja u proizvodnoj godini, i knjiženjem subvencija (kao negativne uporabe) u računu stvaranja prihoda,
- potpore za proizvodnju goveda (premija za ekstenzifikaciju itd.): onda kada nositelji/upravitelji nabave životinje i onda kada podnesu zahtjev za potporu,
- preuzimanje troškova (uključujući kamatne olakšice): onda kada troškovi i kamata dospijevaju na plaćanje,
- naknada za višekratne gubitke koji utječu na output (kulture, stoka i nasadi koji su još uvijek u razdoblju rasta, usp. 3.064.): onda kada se proizvodnja ubilježi u ERP (ako je točan iznos naknade nedvojbeno poznat),
- ostale subvencije koje nisu neposredno povezane s proizvodima ili čimbenicima proizvodnje (izravna potpora dohotku, pomoć područjima s otežanim uvjetima gospodarenja itd.): preporučuje se da se kriterij ovisnosti o vremenu plaćanja i dalje primjenjuje, budući da je teško utvrditi kada je podnesen zahtjev za naknadu i jesu li dotični iznosi točni.

3.067. U ERP-u se kao subvencije ne obrađuje sljedeće:

- tekući transferi koji nisu plaćeni poljoprivrednim proizvodnim jedinicama iako su subvencije u smislu ERP-a. Većina tih transfera su subvencije plaćene agencijama za reguliranje tržišta. Iako plaćeni iznosi mogu utjecati na prodajne cijene poljoprivrednih proizvoda i stoga predstavljati poticaj poljoprivredi, oni bi se trebali bilježiti u skladu s kriterijem plaćanja na poziciji namijenjenoj proizvodnoj grani koja ih prima,
- tekući transferi proizvodnim poljoprivrednim jedinicama od strane agencije za reguliranje tržišta. Oni bi se trebali bilježiti kao sastavnice outputa proizvoda za koje je plaćen transfer, ako je agencija za reguliranje tržišta uključena jedino u kupnju, prodaju ili skladištenje dobara. Ako pak agencija sudjeluje samo u plaćanju subvencije, onda bi se tekući transferi proizvodnim jedinicama trebali bilježiti kao subvencije (usp. 3.068. i 3.069.),
- izvanredna plaćanja poljoprivrednim proizvodnim jedinicama od strane strukovnih organizacija. Ovi transferi ne mogu predstavljati subvencije jer strukovne organizacije nisu opća država,
- tekući transferi kućanstvima u svojstvu potrošača od strane države. Oni se obrađuju ili kao socijalna davanja ili kao raznovrsni tekući transferi. Prvi uključuju određene javne potpore za strukturne promjene kao što je financijska pomoć za stručnu prekvalifikaciju nositelja/upravitelja,
- transferi kapitala: oni se razlikuju od tekućih transfera u tome što najmanje jedna od stranaka u transakciji nabavlja ili otuđuje imovinu ili dio imovine. Bez obzira jesu li transferi u novcu ili naturi, oni bi trebali imati za posljedicu razmjernu promjenu financijske ili nefinancijske aktive prikazane u stanju bilance jedne ili obje stranke u transakciji (usp. ESA 95, 4.145.). Transferi kapitala obuhvaćaju poreze na kapital, investicijske potpore i ostale transfere kapitala (usp. ESA 95, 4.147.). Oni se bilježe u računu kapitala sektora/industrije kao promjene pasive (dugovanja) i neto vrijednosti. Neke vrste poljoprivredne pomoći su transferi kapitala. Najvažniji od njih su:
 - potpore za restrukturiranje voćnjaka/vinograda (za koje ne vrijedi obveza ponovne sadnje), koje predstavljaju ostale transfere kapitala,
 - potpore za restrukturiranje voćnjaka/vinograda (za koje vrijedi obveza ponovne sadnje), koje su investicijske potpore,
 - potpore za prestanak ili smanjenje proizvodnje mlijeka: one se bilježe kao ostali transferi kapitala ako imaju eksplicitan ili implicitan utjecaj na vrijednost kvota,

- transferi poljoprivrednim društvima i navodnim društvima od strane opće države, koji su namijenjeni za pokrivanje gubitaka koji su nastali tijekom nekoliko financijskih godina ili izvanrednih gubitaka zbog čimbenika koji su izvan kontrole društva. Ti se transferi trebaju klasificirati kao ostali transferi kapitala,
- naknade koje se plaćaju od strane opće države ili iz inozemstva (tj. iz inozemstva i/ili od strane institucija Europske unije) vlasnicima fiksnih kapitalnih dobara uključenih u proizvodnju poljoprivrednih proizvoda, zbog izvanrednih i katastrofalnih gubitaka kao što je uništenje ili oštećenje tih dobara prouzročeni ratom, drugim političkim događajima ili prirodnim katastrofama (usp. 2.045.). Ta se plaćanja trebaju klasificirati kao ostali transferi kapitala (usp. 3.096.),
- otpisi dugova koje su proizvođači poljoprivrednih proizvoda ugovorili s općom državom (npr. predujmovi koje opća država daje proizvodnim poduzećima koja su nagomilala proizvodne gubitke tijekom nekoliko financijskih godina). ESA 95 navodi da bi se te transakcije također trebalo klasificirati kao transfere kapitala,
- odbitak ili smanjenje poreza na proizvodnju, dohodak ili bogatstvo nije izričito navedeno u ESA-i 95 ni, sukladno tome, u ERP-u, budući da se bilježe samo stvarno ubrani porezi,
- dionice i manjinski udjeli opće države u kapitalu poljoprivrednih društava i navodnih društava. Oni se bilježe kao dionice i ostali manjinski udjeli.

(d) Agencije za reguliranje tržišta

3.068. Agencije za reguliranje tržišta

- koje se bave isključivo kupnjom, prodajom ili skladištenjem robe, svrstavaju se, pri podjeli gospodarstva:
 - po industrijama, u trgovini: ta se djelatnost po dogovoru smatra outputom nefinancijskih tržišnih usluga,
 - po sektorima, u nefinancijska društva i navodna društva, ako se te agencije za reguliranje tržišta smatraju institucionalnim jedinicama u smislu ESA-e 95, a u suprotnom, u sektor kojem pripada veća jedinica,
- koje se bave isključivo isplaćivanjem subvencija, svrstavaju se, pri podjeli gospodarstva:
 - po industrijama, u grane netržišne proizvodnje opće države, budući da prema pravilima ESA 95 samo država (osim institucija Europske unije) može plaćati subvencije,
 - po sektorima, u sektor opće države (usp. prethodnu alineju),
- koje se bave kako kupnjom, prodajom i skladištenjem roba, tako i plaćanjem subvencija, svrstavaju se, pri podjeli gospodarstva:
 - po industrijama, u granu trgovine, kada se radi o njihovim proizvodnim jedinicama (vrsta lokalnog JVD-a) koje kupuju, prodaju ili skladište robu te u grane netržišnog outputa opće države zajedno sa svojim proizvodnim jedinicama,
 - po sektorima, u sektor opće države, budući da samo opća država može plaćati subvencije. Svrstavanje u drugi sektor značilo bi da subvencije koje isplaćuje agencija za reguliranje tržišta više ne predstavljaju subvencije u smislu ESA 95.

3.069. Posljedica stroge primjene kriterija isplate je ta da se različite subvencije u smislu ESA 95 ne pojavljuju u ERP-u, budući da se bilježe u gospodarskim granama i sektorima kojima su subvencije plaćene. Posebno ako se agencije za reguliranje tržišta svrstaju u sektor opće države, subvencije koje su isplaćene agencijama u vezi s procesom reguliranja tržišta (kupnja, skladištenje i ponovna prodaja) pojavljuju se kao „Uporabe”, ali i kao „Izvori” u sektoru opće države. Sukladno tome, opća država može isplatiti subvencije (odnosno ostale subvencije na proizvodnju) drugim državnim agencijama.

F. DOHODAK OD IMOVINE

(usp. ESA 95, 4.41. do 4.76.)

1. Definicija

3.070. Dohodak od imovine je dohodak koji prima vlasnik financijskog sredstva ili materijalnog, neproizvedenog sredstva, u zamjenu za davanje sredstava ili stavljanje materijalnog, neproizvedenog sredstva na raspolaganje nekoj drugoj institucionalnoj jedinici (ESA 95, 4.41.).

3.071. ESA 95 klasificira dohotke od imovine na sljedeći način:

- kamate,
- raspodijeljeni dohoci društava (dividenda i isplate s dohotka navodnih društava),
- reinvestirane zarade od izravnog inozemnog ulaganja,
- dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja,
- zakupnine (od zemljišta i podzemnih nalazišta).

3.072. ERP se odnosi samo na dohodak od imovine uključen u račun poduzetničkog dohotka (usp. niz računa, 1.38. do 1.48.). Ovaj račun bilježi na strani izvora dohodak primljen po jedinicama kao rezultat njihovog izravnog sudjelovanja u procesu proizvodnje (višak iz poslovanja/mješoviti dohodak) i primljena potraživanja po dohotku od imovine. Na strani uporabe bilježi plativ dohodak od imovine povezan s poljoprivrednim djelatnostima (i neodvojivim, nepoljoprivrednim sekundarnim djelatnostima). Općenito govoreći, račun poduzetničkog dohotka se može obračunati samo za institucionalne sektore, iako se može obračunati za neku gospodarsku granu ako se određeni dohodak od imovine može pripisati lokalnim JVD-ima.

3.073. Samo tri vrste dohotka od imovine mogu biti od značaja za ERP: kamate, najamnine/zakupnine i dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja.

2. Kamate

3.074. Kamatu čine troškovi plativi po kreditu za kapitalna ulaganja. Ona podrazumijeva plaćanje (fiksno ili promjenjivo) postotka vrijednosti kredita koje je potrebno izvršavati u unaprijed utvrđenim intervalima. U ERP-u je kamata protustavka kredita koji su odobreni za potrebe poljoprivrednih gospodarstava (npr. za kupnju zemljišta, zgrada, strojeva, vozila ili druge opreme, čak i ako se upotrebljavaju u okviru neodvojivih, nepoljoprivrednih, sekundarnih djelatnosti).

3.075. Kamate također uključuju plaćanja koja se odnose na zakup fiksnih kapitalnih dobara za upotrebu u poljoprivredi (moguće sa zemljištem). Samo dio koji obuhvaća zakupninu (tretiran kao pripisani kredit koji odobri zakupodavac zakupoprimalju), koju plaća najmoprimac, uključuje se u plaćanje kamate (kapitalni dio se bilježi u financijskom računu).

3.076. Trebalo bi primijetiti da se iskazane kamate po fiksnom vlasničkom kapitalu angažiranom u poljoprivrednim gospodarstvima ne bilježe na ovoj poziciji; one se javljaju kao komponenta dohotka od poljoprivrednog poduzeća (usp. 5.06.). Slično tome, iznos koji treba zabilježiti kao pasivnu kamatu uključuje subvencije kamatnih stopa za poljoprivredu.

3.077. Također bi trebalo zabilježiti aktivne kamate u vezi s poljoprivrednim djelatnostima po jedinicama koje pripadaju poljoprivrednim poduzećima. Aktivne kamate po pojedinim poduzećima isključene su iz mjerenja poduzetničkog dohotka poljoprivredne industrije jer se smatra da većina kamatonosne aktive nije povezana s poljoprivrednom djelatnošću jedinica i jer je teško razlikovati obiteljska sredstva od sredstava koja se koriste u proizvodnji⁽¹⁾.

3.078. Kamate se bilježe u skladu s obračunskim načelom, tj. kao obračunata kamata (a ne kao plaćena kamata).

⁽¹⁾ Aktivne kamate odgovaraju „Ostalim računima potraživanja” (F.7) u financijskom računu. Ova kategorija uključuje sve transakcije koje dolaze pod Ostale račune potraživanja, tj. sva financijska sredstva kreirana kao protustavka financijskim ili nefinancijskim transakcijama, ako postoji vremenska razlika između vremena kad se transakcija dogodi i vremena kad je odgovarajuće plaćanje izvršeno.

3.079. Ako ESA 95 raščlanjuje korištenje neizravno mjerenih usluga financijskog posredovanja po sektorima i djelatnostima koje ih koriste, stvarna plaćanja kamate financijskim posrednicima ili primitke po kamatama od njih trebalo bi uskladiti kako bi se uklonile marže koje predstavljaju implicitne troškove za pružene usluge. Procijenenu vrijednost tih troškova trebalo bi oduzeti od kamata koje plaćaju zajmoprimalci financijskim posrednicima, a dodati kamati koju su primili ulagači. Ti se troškovi smatraju naknadom za usluge koje su pružili financijski posrednici svojim klijentima, a ne kao plaćanje kamate (usp. 2.108. (i); ESA 95, Prilog 1., 4.51.).

3. Zakup (zemljišta i podzemnih ležišta)

3.080. Zakup odgovara plaćanjima izvršenim prema vlasniku neproizvedenih materijalnih sredstava (zemljišta i podzemnih ležišta) u zamjenu za ustupanje sredstava na korištenje nekoj drugoj jedinici. U ERP-u, ova stavka uglavnom odgovara zakupninama za zemljište koje zakupci plaćaju vlasnicima zemljišta ⁽¹⁾.

3.081. Ako vlasnik plaća određene troškove izravno povezane s poljoprivrednom djelatnošću (porez na imovinu, trošak održavanja zemljišta itd.), zakupnine koje se bilježe trebalo bi, u skladu s tim, umanjiti. Ti troškovi se obračunavaju kao drugi porezi na proizvodnju (u slučaju poreza na imovinu) ili kao intermedijarna potrošnja (u slučaju održavanja zemljišta).

3.082. Zakupnine za zemljište ne uključuju najam zgrada ili stambenih objekata smještenih na zemljištu; te se najamnine obrađuju kao plaćanje za tržišnu uslugu koju pruža vlasnik zakupcu zgrade ili stambenog prostora, i njih treba bilježiti u računima kao intermedijarnu potrošnju usluga ili kao izdatak za finalnu potrošnju (računi kućanstava), ovisno o vrsti zakupljene jedinice. Ako nema objektivnih osnova po kojima razlučiti plaćanje zakupnine za zemljište od najma za zgrade koje se nalaze na zemljištu, cijeli iznos treba bilježiti kao zakupninu za zemljište. Ovo pravilo je prilagođena verzija ESA preporuke (ESA 95, 4.37.) ⁽²⁾.

3.083. Svu zakupninu za zemljište trebalo bi bilježiti na ovoj poziciji bez obzira je li zemljište zakupljeno za razdoblje duže ili kraće od jedne godine.

3.084. Zakupnine ne uključuju:

— vrijednost najma stambenih objekata koji se nalaze u tim zgradama; to je naknada za tržišnu uslugu koja je dio privatne potrošnje (tj. stanar plaća najamninu iz svog neto preostalog dohotka),

— najamnine plaćene za profesionalno korištenje nestambenih zgrada (usp. 2.108.(a)),

— amortizaciju zgrada,

— izdatke za tekuće održavanje zgrada (usp. 2.106.),

— porez na imovinu (usp. 3.048. (a)),

— rashode koji se odnose na osiguranje zgrada (usp. 2.108. (g)).

3.085. U slučaju zemljišta i zgrada koje koristi vlasnik, nema potrebe za obračunom iskazanih zakupnina. Najamnine koje odgovaraju neproizvedenim, nematerijalnim sredstvima, poput patentiranih sredstava i prava na proizvodnju (mliječne kvote), trebalo bi bilježiti kao intermedijarnu potrošnju (usp. 2.108. (n)).

4. Dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja (koji nije obuhvaćen ERP-om)

3.086. Dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja odgovara ukupnim primarnim dohocima primljenim od ulaganja tehničkih pričuva za osiguranje i mirovinskih fondova (usp. ESA 95, 4.68.). Te se tehničke pričuve obrađuju kao sredstva koja pripadaju osiguranoj osobi. ESA 95 propisuje da se za obračun poduzetničkog

⁽¹⁾ Obratiti pažnju da primljene najamnine nisu relevantne za ERP zbog korištenja koncepta poljoprivredne industrije (usp. 1.44.).

⁽²⁾ ESA 95 predlaže da se cijeli iznos bilježi kao zakup zemljišta ako se smatra da je vrijednost zemljišta viša od vrijednosti zgrade, a kao najam zgrada ako je u pitanju obrnuti slučaj.

dohotka u izvore uključe dohoci primljeni od ulaganja tehničkih pričuva osiguranja. Ovaj se dohodak pripisuje osiguranoj osobi kao dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja. Ovaj se drugi dohodak obrađuje kao da je vraćen osiguravajućim poduzećima u obliku dodatnih premija, budući da, u praksi, osiguravajuća društva zadržavaju dohodak (usp. ESA 95, 4.69).

3.087. Dohodak od imovine pripisan vlasnicima polica osiguranja nije obuhvaćen ERP-om. Zapravo, da bi imalo smisla, mjerenje dohotka od poljoprivredne djelatnosti trebalo bi:

— uključiti sve tokove koji su povezani s neživotnim osiguranjem (vrijednost usluge, dohodak pripisan vlasnicima polica osiguranja, neto premije i odštete). U ovom slučaju, izmjereni dohodak se javlja nakon opisa svih transakcija preraspodjele (između vlasnika polica osiguranja i osiguravajućih poduzeća i između razdoblja) povezanih s neživotnim osiguranjem ili

— uzeti u obzir samo vrijednost usluge (koja se konačno dobiva od osiguravajućeg poduzeća) (usp. 2.108. (g)); u ovom slučaju izmjereni dohodak se pojavljuje prije opisa svih ovih transakcija preraspodjele.

ERP je izabrao drugo rješenje.

G. KAPITALNI TRANSFERI

(usp. ESA 95, 4.145. do 4.167.)

3.088. Jedini kapitalni transferi koji se bilježe u ERP-u su potraživanja kapitalnih transfera tj. investicijskih potpora i ostalih kapitalnih transfera. Ove distributivne transakcije bilježe se u računu kapitala (usp. 1.41. i 1.48.).

1. Investicijske potpore

3.089. Investicijske potpore su kapitalni transferi, u gotovini ili naturi, opće države ili inozemstva drugim rezidentnim ili nerezidentnim institucionalnim jedinicama s ciljem djelomičnog ili potpunog financiranja troška nabave kapitalnih dobara (usp. ESA 95, 4.152.). Investicijske potpore iz inozemstva obuhvaćaju one koje su izravno odobrile institucije Europske unije preko Europskog fonda za smjernice i jamstva u poljoprivredi (EFSJP) Komponenta za smjernice.

3.090. Subvencije kamate nisu uključene u investicijske potpore (usp. 3.064.), čak i kad su namijenjene olakšavanju investicijskih transakcija. Trebalo bi međutim upamtiti da, u slučaju da potpora također doprinosi gašenju financijskog duga i plaćanju kamate po kapitalu, te ako nije moguće razdijeliti ove dvije sastavnice, tada bi potporu trebalo zabilježiti u cijelosti kao investicijsku potporu.

3.091. Najvažnije vrste ostalih potpora EFSJP-a, Komponente za smjernice i investicijske potpore za poljoprivredu su:

— potpore za restrukturiranje voćnjaka i vinograda, ako su oni predmet obveze ponovne sadnje (usp. 3.067.),

— naknade, za račun opće države, kredita ugovorenih s proizvodnim jedinicama za financiranje njihovih ulaganja,

— potpore za pokretanje djelatnosti mladim poljoprivrednicima kao pomoć u financiranju kod nabave imovine.

3.092. Investicijske potpore bi trebalo zabilježiti onda kad je plaćanje dospjelo (usp. ESA 95, 4.162.).

2. Drugi kapitalni transferi

- 3.093. Drugi kapitalni transferi obuhvaćaju sve transfere kapitala osim investicijskih potpora i poreza na kapital koji sami ne vrše preraspodjelu dohotka, već vrše preraspodjelu štednje ili bogatstva između različitih sektora ili podsektora gospodarstva ili inozemstva (ESA 95, 4.164.).
- 3.094. Dva su aspekta po kojima se razlikuju ostali kapitalni transferi od investicijskih potpora:
- samo opća država smije isplatiti investicijske potpore dok sve institucionalne jedinice smiju isplatiti ostale kapitalne transfere,
 - investicijske potpore su ograničene na plaćanja povezana s nabavom dugotrajne imovine, dok se ostali kapitalni transferi mogu povezati s bilo kojim oblikom prijenosa uštede ili sredstava između jedinica.
- 3.095. Drugi kapitalni transferi mogu biti u obliku nadoknade koju uplati država ili inozemstvo vlasnicima kapitalnih dobara uništenih ratnim zbivanjima ili prirodnim katastrofama, poput poplava itd. Oni također uključuju prijenose od strane države kako bi se pokrili gubici akumulirani tijekom nekoliko financijskih godina ili iznimni gubici izazvani uzročnicima koji su izvan kontrole poduzeća (usp. ESA 95, 4.165.).
- 3.096. U slučaju poljoprivrede, ostali kapitalni transferi također podrazumijevaju:
- potpore za trajno napuštanje voćnjaka ili vinograda,
 - potpore za prestanak ili smanjenje proizvodnje mlijeka (ako one utječu, eksplicitno ili implicitno, na vrijednost kvota),
 - nadoknadu za iznimne i katastrofalne gubitke fiksnih kapitalnih dobara koja se koristi u proizvodnji poljoprivrednih dobara (npr. životinje i oprema) (usp. 2.045. i 3.067.),
 - potpore za pokretanje djelatnosti mladim poljoprivrednicima u svrhe koje se ne odnose na financiranje nabave sredstava,
 - potpore kako bi se nadoknadila smanjenja vrijednosti sredstava ili smanjili dugovi.
- 3.097. Drugi kapitalni transferi u gotovini bilježe se onda kad je plaćanje dospjelo (a, u slučaju prijenosa u naturi, kad je vlasništvo imovine preneseno ili kad vjerovnik poništi dug).

H. POTROŠNJA FIKSNOG KAPITALA

(usp. ESA, 95, 6.02. do 6.05.)

- 3.098. Predvidivo trošenje i habanje te zastarijevanje fiksnih kapitalnih dobara tijekom računovodstvenog razdoblja predstavljaju trošak koji se podrazumijeva sve dok se ta stavka ne zamijeni nabavom nove. Ovo trošenje i habanje te zastarijevanje mjeri se potrošnjom fiksnog kapitala. Njegovo uvrštavanje pod „uporabe” u računu proizvodnje omogućuje da se izdatak za investicije u fiksni kapital raspodijeli na cijelo razdoblje korištenja.
- 3.099. Ako je korisni gospodarski vijek sredstava za proizvodnju duži od jedne godine, potrošnja fiksnog kapitala predstavlja iznos fiksnog kapitala korištenog u procesu proizvodnje tijekom računovodstvenog razdoblja kao rezultat uobičajenog trošenja i habanja te predvidivog zastarijevanja⁽¹⁾. Ako, s druge strane, korištena sredstva za proizvodnju imaju koristan gospodarski vijek koji je kraći od jedne godine, tada se trošenje i habanje bilježi kao intermedijarna potrošnja.

⁽¹⁾ Uključujući pričuvu za gubitke po fiksnim kapitalnim dobrima kao posljedica štete zbog nezgode koja se može osigurati. Vrijednost pričuve koja će se zabilježiti je vrijednost neto premija plaćenih u vezi s osiguranim fiksnim kapitalnim dobrima.

- 3.100. Za sva se fiksna kapitalna dobra (tj. proizvode) koja čine fiksni kapital treba obračunati potrošnja (mada se u posebnim slučajevima traži nešto fleksibilniji pristup; usp. 3.105.). To se odnosi na materijalna i nematerijalna fiksna sredstva, važnija poboljšanja neproizvedenih sredstava, troškove povezane s prijenosom vlasništva. Potrošnja fiksnog kapitala se ne obračunava za zalihe robe kao ni za nedovršenu proizvodnju i neproizvedena sredstva, poput zemljišta, podzemnih ležišta i patentiranih sredstava.
- 3.101. Potrošnja fiksnog kapitala je samo jedna sastavnica promjene vrijednosti sredstava (zajedno s bruto investicijama u fiksni kapital, ostalim promjenama u količini i nominalnom udjelu dobitaka (neto bez gubitaka); usp. 2.134). Poglavitito, potrošnja fiksnog kapitala ne uključuje ostale promjene u količini sredstava (koje nisu one koje potječu od bruto investicija u fiksni kapital):
- iznimne gubitke zbog katastrofa (potresa, ratova, suša, epidemija itd.),
 - nepredvidivo zastarijevanje koje je razlika između pričuva učinjenih kod potrošnje fiksnog kapitala za uobičajenu proizvodnu potrošnju i stvarnih gubitaka, neočekivanih događaja koji uzrokuju amortizaciju veću od one koja je uzeta u obzir na temelju predviđene potrošnje fiksnog kapitala,
 - promjene u klasifikaciji dugotrajne imovine, tj. promjene njenog ekonomskog korištenja kao u slučaju poljoprivrednog zemljišta ili zgrada adaptiranih za privatno korištenje ili drugačiju ekonomsku uporabu.
- 3.102. Potrošnju fiksnog kapitala, koju treba razlikovati od amortizacije obračunate u fiskalne svrhe i one koja se javlja u računima poduzeća, trebalo bi procijeniti na temelju stanja zaliha fiksnih kapitalnih dobara i (prosječnog) vjerojatnog korisnog gospodarskog vijeka različitih kategorija dobara. Kad god nedostaju informacije o stanju zaliha fiksnih kapitalnih dobara, predlaže se da se ono izračuna pomoću metode stalne inventure i procijeni po nabavnoj cijeni u izvještajnom razdoblju (tj. vrijednosti zamjene sredstava tijekom izvještajne godine, a ne na temelju povijesnih vrijednosti). Vrijednost zamjene se mjeri na temelju cijena koje nositelji/upravitelji trebaju platiti tijekom bilo kojeg određenog izvještajnog razdoblja kako bi zamijenili neko fiksno kapitalno dobro novim fiksnim kapitalnim dobrom koje mu je u najvećoj mogućoj mjeri slično. Potrebno je nastaviti na ovaj način kako bi se točno izračunao neto domaći proizvod.
- 3.103. Potrošnja fiksnog kapitala se obračunava korištenjem metode linearne amortizacije, tj. pridruživanjem jednake vrijednosti određenom fiksnom kapitalnom dobru tijekom cijelog razdoblja u kojem se ono koristi. Stopa amortizacije se definira formulom $100/n$, gdje „n” predstavlja vjerojatan koristan gospodarski vijek ove kategorije u godinama („n” se može razlikovati od jedne do druge zemlje kao i u trajanju). U nekim slučajevima, stopa amortizacije može biti geometrijska. S obzirom na korištenje sadašnje cijene zamjene i stalne stope potrošnje fiksnog kapitala, potrošnja fiksnog kapitala varira od godine do godine, osim ako nabavne cijene ostanu nepromijenjene tijekom cijelog uobičajenog korisnog gospodarskog vijeka imovine.
- 3.104. Potrošnju fiksnog kapitala u vidu troškova povezanih s prijenosom vlasništva proizvedenih materijalnih i nematerijalnih sredstava trebalo bi obračunati na temelju prosječnog korisnog gospodarskog vijeka koji, prema dogovoru, iznosi jednu godinu.
- 3.105. Potrošnja fiksnog kapitala koji čine životinje, odgovara predviđenom smanjenju produktivnosti životinja ako se one koriste za proizvodne svrhe (mlijeko, vuna itd.), a ona se ogleda u tekućoj vrijednosti budućeg prihoda koji se može dobiti od tih životinja. Kako vrijednost budućeg prihoda od tih životinja opada tijekom vremena, za fiksni kapital koji čine životinje potrebno je obračunati potrošnju fiksnog kapitala. Međutim, s obzirom na praktične poteškoće pri obračunu potrošnje fiksnog kapitala za ovu vrstu imovine, prevladalo je mišljenje da za životinje koje se koriste za proizvodnju ne bi trebalo obračunavati potrošnju fiksnog kapitala. Odluka o izostavljanju životinja iz obračuna temelji se na sljedećim pretpostavkama:
- amortizacija u pogledu produktivnosti i gospodarske vrijednosti povezana je s dobi, ali ne ovisi o njoj izravno, redovito i neprestano, kao što se to inače samo po sebi podrazumijeva u slučaju amortizacije,
 - izdvajanje životinja iz produktivnog stada može ovisiti o gospodarskom okruženju (promjene cijena koje se mogu dobiti za zaklane životinje i cijene hrane za životinje itd.).

- 3.106. Iako ovakav pristup ne sprečava izračunavanje potrošnje fiksnog kapitala za stočni fond, on uistinu čini izračune jako kompliciranima u pogledu primjernih definicija prosječnog vijeka i stopa potrošnje fiksnog kapitala. Inače, bilo bi teško osigurati dosljednost između predviđanja i stvarne prosječne amortizacije životinja. Ovaj postupak također osigurava kompatibilnost između ERP-a i ESA 95 (usp. ESA 95, 6.03.) i mikroekonomskih računa mreže poljoprivrednih računovodstvenih podataka te eliminira potrebu da se napravi razlika između stočnog fonda koji se može klasificirati kao fiksno kapitalno dobro i stočnog fonda koji se može klasificirati kao zaliha.

IV. INPUT RADA U POLJOPRIVREDI

- 4.01. Zapošljavanje u poljoprivredi obuhvaća sve osobe - zaposlenike i samozaposlene – koji osiguravaju plaćen i neplaćen input rada rezidentnim jedinicama koje obavljaju karakteristične djelatnosti (poljoprivredne i neodvojive nepoljoprivredne sporedne djelatnosti) poljoprivredne industrije unutar ERP-a.

Sve osobe koje su u dobi za mirovinu, a koje nastavljaju s radom na poljoprivrednom gospodarstvu, spadaju među zaposlene u poljoprivredi.

Tu nisu uključene osobe mlađe od dobi predviđene za završetak obveznog školovanja.

- 4.02. Zaposlenici su sve osobe koje po ugovoru rade za drugu rezidentnu institucionalnu jedinicu (koja je poljoprivredna jedinica) i primaju naknadu (zabilježena kao naknada za zaposlenike, usp. odjeljak C poglavlja III.). Input rada koji pružaju zaposlenici naziva se plaćeni input rada. Po dogovoru, rad zaposlenika koji nisu članovi obitelji klasificira se kao plaćeni input rada. Kad je neka poljoprivredna jedinica organizirana kao tradicionalno poduzeće (usp. 5.09.), sav obavljen radni input se klasificira kao plaćeni input rada.
- 4.03. Samozaposleni su osobe koje su jedini vlasnici ili zajednički vlasnici neinkorporiranih poduzeća u kojima rade. Input rada koji pružaju samozaposleni naziva se neplaćeni input rada. Članovi obitelji nositelja/upravitelja poljoprivrednog gospodarstva koji ne primaju naknadu koja je unaprijed utvrđena i obračunata prema njihovom stvarnom radu klasificiraju se kao samozaposleni.
- 4.04. U slučaju posebnih poduzeća (usp. odjeljak 8. poglavlja V.), input rada radnika se obrađuje na isti način kao i kod neinkorporiranih poduzeća (poduzeća u vlasništvu jedne osobe). Direktori/dioničari sudjeluju u mješovitom dohotku jedinice (neplaćeni input rada), dok njihovi zaposlenici primaju naknadu (plaćeni input rada).
- 4.05. Ukupno odrađeni sati predstavljaju sveukupan broj stvarno odrađenih sati u svojstvu zaposlenika ili samozaposlene osobe za rezidentne poljoprivredne jedinice u obračunskom razdoblju.
- 4.06. Opis onoga što ukupno odrađeni sati uključuju i isključuju može se pronaći u ESA-i 95 (11.27. i 11.28.). Ukupno odrađeni sati ne obuhvaćaju rad za privatno kućanstvo nositelja/upravitelja.
- 4.07. Godišnje jedinice rada (GJR) su definirane kao zaposlenje u ekvivalentnom punom radnom vremenu (koje odgovara broju radnih mjesta u ekvivalentu punog radnog vremena), tj. kao ukupno odrađeni sati podijeljeni s prosječnim godišnjim brojem sati odrađenih na radnim mjestima s punim radnim vremenom na ekonomskom području.
- 4.08. Jedna osoba ne može predstavljati više od jedne GJR. Ovo ograničenje vrijedi i kad netko radi u poljoprivrednoj industriji veći broj sati nego li je to definirano punim radnim vremenom.
- 4.09. Poljoprivredni input rada osoba koje rade manje od punog rednog vremena na poljoprivrednim gospodarstvima obračunava se kao kvocijent broja stvarno odrađenih sati (tjedno ili godišnje) i broja stvarno odrađenih sati (tjedno ili godišnje) na radnom mjestu s punim radnim vremenom.
- 4.10. Broj stvarno odrađenih sati u okviru posla s punim radnim vremenom nije nužno isti za sve kategorije rada. Moguće je da broj sati koji obuhvaća posao s punim radnim vremenom bude veći za samozaposlene nego za zaposlenike. U ovom drugom slučaju, maksimalan broj sati koji treba odraditi utvrđuje se ugovorom.

- 4.11. Broj sati koje odradi neka osoba ne usklađuje se pomoću koeficijenta zbog dobi (tj. mlađi od 16 ili stariji od 65) ili spola. Mora se primijeniti načelo jednakosti. „Puno radno vrijeme” se određuje brojem odradenih sati, a ne procjenom proizvedene količine i/ili kakvoće.
- 4.12. Osim ako ne postoje razlozi zbog kojih bi se prednost dala drugim izvorima, GJR koji predstavlja rad s punim radnim vremenom u poljoprivredi trebao bi se temeljiti na definiciji koja se trenutno koristi u istraživanjima Zajednice o strukturi poljoprivrednih gospodarstava, i predstavljati minimalan broj sati propisan nacionalnim odredbama koje uređuju ugovore o radu. Ako u njima nije naveden broj godišnjih sati, tada 1 800 sati treba uzeti kao najmanju brojku (225 radnih dana od osam sati na dan).

V. POKAZATELJI POLJOPRIVREDNOG DOHOTKA

- 5.01. Jedan od temeljnih ciljeva ERP-a je mjerenje poljoprivrednog dohotka i promjena unutar njega.

A. DEFINICIJA DOHOTKA I IZRAVNAVAJUĆIH STAVKI

- 5.02. Dohodak se može definirati kao maksimalan iznos koji korisnik može potrošiti u određenom razdoblju bez smanjivanja obujma vlastitih sredstava. Također se može definirati kao ukupnost potrošnje i promjene vrijednosti sredstava koja se posjeduju tijekom nekog određenog razdoblja, uz ostale jednake uvjete, budući da dohodak predstavlja ono što bi se moglo potrošiti. Razlika učinjena u ESA-i 95 između tekućih računa i računa kapitala omogućuje proučavanje najveće moguće potrošnje mjerenjem potrošnje i štednje na tekućim računima i promjene vrijednosti sredstava na računu kapitala.
- 5.03. Slijed računa (usp. 1.43.) poljoprivredne industrije omogućuje izračunavanje tri izravnavajuće stavke koje se mogu koristiti kao agregat dohotka za poljoprivrednu industriju: neto dodane vrijednosti, neto viška iz poslovanja (neto mješoviti dohodak) i neto poduzetničkog dohotka. Odnosi između ovih stavki navedeni se u sljedećoj tablici:

Račun proizvodnje		Račun stvaranja dohotka		Račun poduzetničkog dohotka	
P.1	Output	B.1n	Neto dodana vrijednost	B.2n	Neto višak iz
				B.3n	poslovanja/neto mješoviti dohodak
P.2	- Intermedijarna potrošnja	D.1	- Naknade zaposlenicima	D.41	+ Aktivna kamata (*)
K.1	- Potrošnja fiksnog kapitala	D.29	- Drugi porezi na proizvodnju	D.41	- Pasivna kamata
		D.39	+ Druge subvencije na	D.45	- Plaćena zakupnina
B.1n	= Neto dodana vrijednost	B.2n	= Neto višak iz	B.4n	= „Neto poduzetnički dohodak”
		B.3n	poslovanja/neto mješoviti dohodak		
D.29	- Drugi porezi na proizvodnju				
D.39	+ Druge subvencije na proizvodnju				
	= Neto dodana vrijednost po trošku faktora/dohotku faktora				

(*) Samo aktivna kamata po poljoprivrednim jedinicama koje su organizirane kao poduzeća.

- 5.04. Neto dodana vrijednost industrije mjeri vrijednost koju stvaraju svi poljoprivredni lokalni JVD-i, nakon potrošnje fiksnog kapitala. S obzirom da se output vrednuje po bazičnim cijenama, a intermedijarna potrošnja se vrednuje po kupovnim cijenama, neto dodana vrijednost sadrži subvencije na proizvode umanjene za poreze na proizvode. Neto dodana vrijednost po trošku faktora (definirana kao neto dodana vrijednost po bazičnim

cijenama umanjena za ostale poreze na proizvodnju plus ostale subvencije na proizvodnju) mjeri naknadu svih faktora proizvodnje (zemljišta, kapitala, rada) i može se nazvati „dohodak faktora”, budući da predstavlja cjelokupnu vrijednost koju je ostvarila jedinica koja se bavi proizvodnom djelatnošću.

- 5.05. Neto poslovni višak mjeri prinos od zemljišta, kapitala i neplaćenog rada. Saldo računa stvaranja dohotka je taj koji pokazuje raspodjelu dohotka između faktora proizvodnje i sektora opće države. Za industrije se izračunava neto dodana vrijednost i neto poslovni višak.
- 5.06. Neto poduzetnički dohodak, koji se dobije tako da se neto poslovnom višku dodaju aktivne kamate po poljoprivrednim jedinicama organiziranim kao poduzeća i zatim oduzmu zakupnine (tj. zakupnine za zemljište i poljoprivredno gospodarstvo) i plaćanja kamate, mjeri naknadu za neplaćeni rad, naknadu od zemljišta koje pripada jedinicama i prinos koji je rezultat korištenja kapitala. On je sličan korporacijsko-računovodstvenom konceptu tekuće dobiti prije raspodjele i poreza na dohodak. Iako se za industrije neto poduzetnički dohodak ne izračunava uvijek, on se može općenito procijeniti za poljoprivrednu industriju budući da je moguće odrediti dio kamate i zakupnina koji je isključivo vezan uz poljoprivrednu djelatnost (i uz sekundarne nepoljoprivredne djelatnosti).
- 5.07. U slučaju poduzeća u vlasništvu jedne osobe, poduzetnički dohodak predstavlja, s jedne strane, naknadu za rad koji izvrši nositelj/upravitelj (i za neplaćeni rad članova obitelji) i, s druge strane, dohodak koji ostane u poduzeću, bez mogućnosti da se ove dvije sastavnice razdvoje (izraz „nositelj/upravitelj” koji se ovdje koristi označava, naravno, sve osobe koje vode poduzeća koja su u vlasništvu jedne osobe u ovoj industriji). Dakle, radi se o mješovitom dohotku. Poput bilo koje druge industrije i poljoprivredna industrija obuhvaća proizvodne jedinice koje pripadaju različitim vrstama institucionalnih jedinica: društvima i poduzećima u vlasništvu jedne osobe. Postoji razlika između poduzetničkog dohotka koji ostvaruje poduzeće u vlasništvu jedne osobe i onog koji ostvaruju jedinice organizirane kao društva. U drugom slučaju on predstavlja „čisti” poduzetnički dohodak budući da isključuje sav dohodak od rada (naknada za rad se treba smatrati naknadom za plaćeni rad čak i kad se on odnosi na upravitelje i dioničare društva).
- 5.08. Treba imati na umu da agregati dohotka dobiveni kao izravnavajuće stavke slijeda računa za industrije nisu pokazatelji ukupnog dohotka ili raspoloživog dohotka kućanstava koja se bave poljoprivredom, jer ovi drugi, pored svojih čisto poljoprivrednih dohodaka mogu također imati i dohodak iz drugih izvora (nepoljoprivrednih djelatnosti, naknada, socijalnih naknada, dohotka od imovine). Drugim riječima, poljoprivredni dohodak se ne smije smatrati dohotkom poljoprivrednika. Štoviše, ovo se mjerenje dohotka odnosi na dohodak koji ostvaruju poljoprivredne djelatnosti (kao i neodvojive nepoljoprivredne sekundarne djelatnosti) tijekom određenog računovodstvenog razdoblja, iako će u nekim slučajevima odgovarajući prihodi biti primljeni tek kasnije, te se stoga ne radi o stvarno primljenom dohotku tijekom računovodstvenog razdoblja.

B. OBRADA DOHOTKA JEDINICA KOJE SU ORGANIZIRANE KAO DRUŠTVA

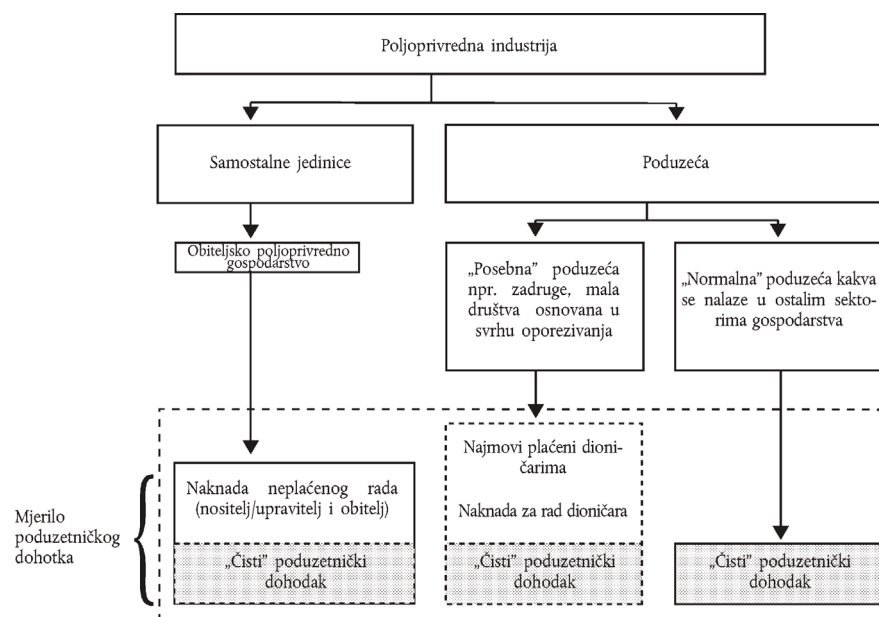
- 5.09. Poduzeća u vlasništvu jedne osobe (ili obiteljska gospodarstva) najčešći su oblici poljoprivrednih jedinica u Europskoj uniji. Međutim, neke jedinice koje se bave poljoprivrednom proizvodnjom mogu biti organizirane kao društva, bilo u obliku klasičnih društava (tj. njihov organizacijski ustroj je sličan ustroju društava u drugim sektorima gospodarstva) ili društava koja imaju specifičnija svojstva (kao na primjer, u slučaju poljoprivrednika koji, iz poreznih razloga, stvara posebno, odvojeno društvo za komercijalni dio svoje gospodarske djelatnosti, ili grupe poljoprivrednika koji formiraju udruženje kako bi objedinili zemljište i rad u okviru određenih vrsta zadruga).
- 5.10. Proizlazi da neto poduzetnički dohodak poljoprivredne industrije čine sljedeće tri sastavnice:

— „mješoviti” poduzetnički dohodak poduzeća u vlasništvu jedne osobe (neinkorporirana poduzeća),

- „čisti” poduzetnički dohodak „klasičnih” društava,
- „mješoviti” poduzetnički dohodak društava specifičnih za poljoprivrednu industriju.

Ove su tri sastavnice navedene u dijagramu u točki 5.11.

- 5.11. „Čisti” poduzetnički dohodak ne smije uključivati nikakve naknade za zaposlene kao ni zakupnine plaćene prije raspodjele dobiti. Za većinu društava specifičnih za poljoprivredu teško je, međutim, razdvojiti naknadu dioničara za zemljište i inpute rada od raspodjele dobiti. Stoga se preporučuje da se mjerilo za mjerenje poljoprivrednog poduzetničkog dohotka odnosi na „mješoviti” dohodak za ovu vrstu poljoprivrednih jedinica, tj. da uključuje naknadu zaposlenim dioničarima za njihov rad kao i zakupnine. Zato naknadu i zakupnine ne bi trebalo oduzeti od izračuna poduzetničkog dohotka u slučaju tih specifičnih poduzeća. Za izračun poduzetničkog prihoda ta se društva sjedinjuju s grupom poduzeća u vlasništvu jedne osobe. S druge strane, u slučaju „klasičnih” društava, potrebno je jasno napraviti razliku između naknade i raspodjele dobiti.

C. DEFINICIJA POKAZATELJA POLJOPRIVREDNOG DOHOTKA

- 5.12. Tri pokazatelja poljoprivrednog dohotka mogu se opisati na sljedeći način:

- pokazatelj A: indeks realnog dohotka faktora u poljoprivredi po GJR

Ovo mjerilo odgovara realnoj neto dodanoj vrijednosti po trošku faktora u poljoprivredi po ukupnom GJR ⁽¹⁾.

- pokazatelj B: indeks realno poduzetničkog dohotka u poljoprivredi po neplaćenom GJR

Ovaj pokazatelj predstavlja promjene neto poduzetničkog dohotka u vremenu, za neplaćeni GJR. Pretvoren u indeksni oblik za svaku državu članicu, on daje informacije o trendovima, prije nego li o razinama dohotka. Najkorisniji je za one zemlje kod kojih je poljoprivreda organizirana u obliku poduzeća u vlasništvu jedne osobe. S druge strane, s obzirom na postojanje „klasičnih” društava koja ostvaruju poduzetnički dohodak

⁽¹⁾ Kako bi se uzeo u obzir i rad sa skraćenim radnim vremenom i sezonski posao, zaposlenje u poljoprivredi ili promjene u zaposlenju se mjere u GJR (za detaljnije informacije pogledati poglavlje IV.). Razlikuju se plaćeni GJR i oni neplaćeni, koji zajedno čine ukupan GJR.

isključivo s plaćenim radom, pokazatelj B je precijenjen u odnosu na pojam individualnog dohotka. Ovaj nedostatak može onemogućiti usporedbu razine dohotka između država članica ako se udio „klasičnih” društava u pojedinim zemljama dosta razlikuje.

— pokazatelj C: neto poduzetnički dohodak od poljoprivrede

Ovaj je agregat dohotka prikazan kao apsolutna vrijednost ⁽¹⁾ (ili u obliku indeksa u realnom izrazu). On omogućuje usporedbu dohotka poljoprivredne industrije u vremenu između država članica.

D. AGREGIRANJE (ZBRAJANJE) POKAZATELJA DOHOTKA ZA EUROPSKU UNIJU

- 5.13. Indeksi i stope promjene za Europsku uniju kao cjelinu mogu se izračunati ili ponderiranim prosjecima nacionalnih indeksa ili stopama promjena, ili izravno na temelju agregata EU-a dobivenih pretvaranjem nacionalnih podataka u eure ili u standarde kupovne moći (SKM). U oba slučaja potrebno je izabrati baznu godinu; bilo godinu koja se koristi da se odrede udjeli različitih država u izračunu prosjeka Zajednice, ili godinu čiji su tečajevi korišteni za izračun agregata.
- 5.14. Ovisno o tome da li izračuni predstavljaju analizu kratkoročnog trenda (promjene u godini „n” uspoređene s godinom „n-1”) ili dugoročnog trenda (općenito od godine 1980. do godine n) koriste se nešto drukčije metode i različite bazne godine.
- 5.15. Za analizu kratkoročnog trenda, stope promjene nominalnih i stvarnih pokazatelja dohotka Europske unije za godinu n u usporedbi s godinom n-1 izračunavaju se kao ponderirani prosjeci odgovarajućih stopa promjene procijenjeni u državama članicama, pri čemu se koeficijenti pondera izračunavaju na temelju agregata dohotka za godinu n-1, pretvorenih u eure po tečajevima za godinu n-1; ti su koeficijenti pondera, naravno, posebni za svaki agregat. Ova metoda koja se temelji na godini n-1, čini se najprimjerenijom za kratkoročnu analizu i najkonzistentnija je s onom koju koriste pojedine države članice.
- 5.16. Za analizu dugoročnog trenda, indeksi i stope promjene pokazatelja dohotka za Europsku uniju izračunavaju se na temelju agregata EU-a, izraženih u eurima po stalnim tečajevima iz 1995. godine: za realno izražene vrijednosti (tj. nakon odbijanja učinka prosječnog rasta cijena), korišteni deflatori se također temelje na 1995. = 100. Ova metoda koja se temelji na godini 1995. izgleda da je najprimjerenija za opis i analizu trendova tijekom cijelog razdoblja od godine 1980. do godine n.

E. DEFLACIJA POKAZATELJA DOHOTKA

- 5.17. Za svaku državu članicu, indeksi i promjene vrijednosti indikatora dohotka izraženi realno izračunavaju se deflacioniranjem odgovarajućih nominalnih podataka s implicitnim indeksom cijena BDP-a.
- 5.18. U prilog uporabi ovog deflatora govore važni čimbenici, poput pouzdanosti i usporedivosti. Implicitni indeks cijena BDP-a je opći pokazatelj cijena za svu robu, proizvode i usluge u cijelom gospodarstvu. Indeks cijena nacionalnih finalnih uporaba može se također koristiti kao deflator. Za razliku od indeksa cijena BDP-a, on u jednakoj mjeri i na izravan način uzima u obzir utjecaj vanjske trgovine i time brže i jasnije odražava sve promjene cijena uvoza (npr. kretanja cijene energije). Ipak, kako bi se zadržala usporedivost s drugim statističkim podacima koje sastavlja Europska komisija, odlučeno je da se ne uvede novi deflator.

⁽¹⁾ Ovo mjerenje dohotka odgovara ranijem mjerenju „neto dohotka od obiteljske poljoprivredne djelatnosti” za poduzeća u vlasništvu jedne osobe.

- 5.19. Realni agregati dohotka za Europsku uniju u cjelini dobivaju se tako da se najprije deflacioniraju nominalne vrijednosti (po tekućim cijenama) zabilježene u različitim državama članicama, primjenom implicitnog indeksa cijena BDP-a određene države članice, a zatim njihovim pretvaranjem u euro (po tečajevima iz 1995. za dugoročnu analizu i po onima iz godine n-1 za kratkoročni trend, kako je to gore navedeno). Rezultati se potom zbrajaju kako bi se dobile realne vrijednosti za Europsku uniju. Na temelju tih realno izraženih agregata izračunavaju se indeksi i stope promjene za Europsku uniju, što znači da „deflator EU” nije nikad eksplicitno uključen.

VI. VREDNOVANJE ERP-a U STALNIM CIJENAMA

A. MJERE CIJENE I OPSEGA

(usp. ESA 95, poglavlje 10.)

- 6.01. Kad se promatra promjena vrijednosti, korisno je u svrhu ekonomske analize napraviti razliku između onih promjena vrijednosti koje nastanu zbog promjena obujma i onih zbog promjena cijene. ESA 95 (10.15. do 10.23.) jasno navodi da bi sastavnica cijene trebala uključivati samo promjene koje se odnose na cijene i da bi sve ostale promjene trebalo uključiti u sastavnicu obujma. Tako se razlike u kakvoći proizvoda (fizička svojstva, vrste maloprodajnih mjesta itd.) trebaju uzeti u obzir kao promjene obujma, a ne cijene.
- 6.02. Za mnoga dobra i usluge postoji nekoliko varijanti koje se razlikuju po kakvoći. ESA 95 definira nekoliko čimbenika koji uzrokuju razlike u kakvoći, ali je za ERP najvažniji onaj koji je povezan s fizičkim svojstvima. On priznaje da u okviru definicije nekog određenog proizvoda, može biti fizičkih razlika koje podrazumijevaju da fizičke jedinice (npr. jedna tona) nisu jednake u ekonomskom smislu. Primjer ovog su dvije tone žita prodane dvije godine za redom. U prvoj godini je svo žito kakvoće primjerene za mljevenje, a u drugoj godini manje od pola žita ima tu kakvoću, a ostatak je prodan kao stočna hrana. To znači da je pala prosječna kakvoća žita. Druga razlika u kakvoći, važna za ERP, proizlazi iz premještanja prodaje proizvoda između dva tržišta s različitim cijenama, npr. domaćeg i inozemnog, ili industrijskog korištenja i prodaje potrošačima (usp. ESA 95, 10.15. do 10.18.).
- 6.03. Pokazatelji obujma i cijene koji se koriste za pripremu podataka u stalnim cijenama, trebaju voditi računa o promjenama kakvoće. Stoga se preporučuje da se rad obavi što detaljnije kako bi se, koliko god je to moguće, dobili potpuno homogeni osnovni proizvodi. Ako su osnovni proizvodi potpuno homogeni, promjene obujma se mogu procijeniti na temelju promjena količina.
- 6.04. Međutim, statističke informacije su često dostupne tek na jednoj višoj agregatnoj razini i stoga se više ne odnose samo na homogene proizvode. U tom slučaju, ESA 95 (10.32.) preporučuje da se deflacionira vrijednost za tekuću godinu s odgovarajućim indeksom cijena da bi se procijenile promjene u obujmu.
- 6.05. Razina detalja zbog koje se korišteni indeks smatra osnovnim indeksom (pri čemu se razmatrani proizvod smatra homogenim) naziva se osnovnom razinom agregacije. U ERP-u osnovna razina agregacije odgovara minimalno razini najviše dezagregirane nomenklature u okviru tablice za prijenos podataka. Za izradu indeksa cijena poželjna je, međutim, veća razina detalja.
- 6.06. Za svaki agregat robe i usluga koji je prikazan na računima, mjerenja cijena i količina moraju biti tako oblikovana da

indeks vrijednosti = indeks cijene × indeks obujma

To znači da se svaka promjena vrijednosti određenog toka mora pripisati ili promjeni cijene ili promjeni obujma ili njihovoj kombinaciji (usp. ESA 95, 10.13.).

- 6.07. Sustavna podjela promjena tekućih vrijednosti na sastavnice „promjene cijene” i „promjene obujma” ograničava se na tokove koji predstavljaju transakcije robe i usluga, te na elemente uključene u vrednovanje tih transakcija (output, intermedijarna potrošnja, potrošnja fiksnog kapitala, bruto dodana vrijednost, neto dodana vrijednost, bruto investicije u fiksni kapital, promjene zaliha, porezi i subvencije na proizvode).

B. NAČELA I METODA ZA IZRADU ERP-a U STALNIM CIJENAMA

1. **Izbor formule indeksa**

- 6.08. ESA 95 (10.62.) daje prednost korištenju Fischerovih indeksa. Ti indeksi imaju, međutim, određene nedostatke, uključujući i činjenicu da se ne mogu zbrojiti i da zahtijevaju znatnu količinu osnovnih podataka. Zbog toga ESA 95 dopušta da se kao prihvatljiva metoda koriste Laspeyresovi indeksi za obujam i Paascheovi indeksi za cijene.
- 6.09. U skladu s preporukama ESA 95, u ERP-u se promjene obujma mjere korištenjem Laspeyresovih indeksa, a promjene cijena se mjere korištenjem Paascheovih indeksa.

Laspeyresov indeks za obujam

$$L(q) = \frac{\sum p_0 q_n}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum p_0 q_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum V_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum V_0}$$

Paascheov indeks za cijene

$$P(p) = \frac{\sum q_n p_n}{\sum q_n p_0} = \frac{\sum p_0 q_n \frac{p_n}{p_0}}{\sum p_0 q_n}$$

Za svaki osnovni proizvod:

- p_0 : predstavlja cijenu zabilježenu u baznoj godini 0,
- p_n : predstavlja cijenu zabilježenu u godini n,
- q_0 : predstavlja količinu zabilježenu u baznoj godini 0,
- q_n : predstavlja količinu zabilježenu u godini n,
- V_0 : predstavlja vrijednost zabilježenu u baznoj godini 0: ($V_0 = p_0 q_0$).

2. **Bazna godina**

- 6.10. Promjene obujma se mjere pomoću Laspeyresovih indeksa: promjene količine osnovnih nizova se stoga ponderiraju s vrijednošću u baznoj godini. Promjene cijene se mjere pomoću Paascheovih indeksa: promjene cijena osnovnih nizova se stoga ponderiraju s vrijednošću u tekućoj godini po cijenama iz bazne godine.
- 6.11. Bazna godina je godina čije se cijene koriste za izradu sheme ponderiranja.
- 6.12. Najtočniji način mjerenja promjena obujma između pojedinih godina je korištenje najbliže dostupne bazne godine. Ovaj pristup jamči da su ponderiranja relativno ažurna i izbjegava probleme povezane s ponderiranjem proizvoda koji se više ne proizvode i novih proizvoda koji su se pojavili. To je razlog zbog kojega ERP mjeri promjene obujma korištenjem ponderiranja za prethodnu godinu.

3. **Prezentiranje nizova u odnosu na izvještajnu godinu**

- 6.13. Godina koja se koristi za podnošenje i predstavljanje podataka u stalnim cijenama može se razlikovati od bazne godine; ona se naziva izvještajnom godinom. U nizu indeksa, izvještajna godina je ona koja ima vrijednost 100.
- 6.14. Nizovi indeksa obujma u cijenama izvještajne godine dobivaju se povezivanjem indeksa obračunatih u cijenama iz prethodne godine (usp. ESA 95, 10.64.).
- 6.15. Važno je da promjena izvještajne godine ne utječe na promjene obujma u odnosu na prethodnu godinu. Zbog tog razloga se podaci ERP-a predstavljaju u odnosu na fiksnu izvještajnu godinu tako da se ponovno izračuna svaka varijabla zasebno, bez obzira jesu li to agregati ili osnovni indeksi.

6.16. Primjer:

Uzmimo dva homogena osnovna proizvoda, A i B. Sljedeći nizovi se temelje na strukturi cijena za prethodnu godinu:

Indeksi obujma i cijene za cjelinu (A + B) ovise o ponderiranju zadanom za svaki proizvod, A i B.

	90P90	90-91 indeks obujma	91P90	90-91 indeks cijena	91P91	91-92 indeks obujma	92P91	92-91 indeks cijena	92P92
A	100	105,0	105	110,0	115	102,0	117	108,0	126
B	300	110,0	330	95,0	314	90,0	283	105,0	297
Ukupno	400	108,8	435	98,6	429	93,2	400	105,8	423

Ako su ovi nizovi izraženi u odnosu na fiksnu izvještajnu godinu (npr. 1990.), jedini način da se zadrže isti n/n-1 indeksi obujma je posebno ulančavanje indeksa. To daje sljedeći niz (baza odgovara 100 u godini 1990.):

	1990	1991	1992
A	100	105,0	107,1
B	100	110,0	99,0
Ukupno	100	108,8	101,4

(101,4 = 108,8*93,2/100)

Vrijednosti u stalnim cijenama izražene u odnosu na izvještajnu godinu 1990. su:

	1990	1991	1992
A	100	105	107,1
B	300	330	297,0
Ukupno	400	435	405,6

(405,6 = 400*101,4/100)

Proizlazi da račun više nije zbrojiv. Pribrajanje vrijednosti u stalnim cijenama za A i B daje slijedeće nizove:

	1990	1991	1992
A + B	400	435	404,1

Za razliku od godine koja slijedi nakon izvještajne godine, ponovno izračunati nizovi nisu zbrojivi.

6.17. Prema ESA 95 (10.67.), nezbrojivi stalni podaci o cijenama objavljuju se bez ikakvog ispravka ⁽¹⁾. To je također pristup koji je uzeo ERP. Međutim, korisnicima je potrebno objasniti da tablice nisu zbrojive.4. **Obračun dodane vrijednosti u stalnim cijenama**

6.18. Dodana vrijednost čini izravnavajuću stavku računa proizvodnje. Kao takvu, dodanu vrijednost nije moguće izravno podijeliti na sastavnicu cijene i sastavnicu obujma. Teoretski točna metoda za izračunavanje vrijednosti dodane u stalnim cijenama je da se izvrši „dvostruka deflacija” (usp. ESA 95, 10.27. - 10.28.).

⁽¹⁾ Ovo ne isključuje mogućnost nastanka okolnosti u kojima statističari mogu procijeniti da je prikladnije otkloniti razlike kako bi se poboljšala sveukupna dosljednost podataka.

6.19. Bruto dodana vrijednost izražena u cijenama iz prethodne godine stoga se definira kao razlika između outputa izmjenjenog u cijenama iz prethodne godine i intermedijarne potrošnje izmjerene u cijenama iz prethodne godine. Neto dodana vrijednost u cijenama iz prethodne godine je definirana kao razlika između bruto dodane vrijednosti u cijenama iz prethodne godine i potrošnje fiksnog kapitala u cijenama iz prethodne godine. Dodana vrijednost u cijenama fiksne izvještajne godine dobiva se ponovnim izračunom.

6.20. Primjer

Sljedeća tablica prikazuje niz tekućih vrijednosti i vrijednosti u cijenama iz prethodne godine (obujma) koje se odnose na output i intermedijarnu potrošnju:

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Output	150	160	170	180	200
Intermedijarna potrošnja	40	30	35	40	45

Dodana vrijednost u jedinicama obujma dobiva se odbijanjem obujma intermedijarne potrošnje od obujma outputa. Proizlazi sljedeći niz:

	95P95	96P95	96P96	97P96	97P97
Bruto dodana vrijednost	110	130	135	140	155

Na taj se način dobivaju sljedeći indeksi obujma u cijenama iz prethodne godine:

	1996	1997
Bruto dodana vrijednost	118,2	103,7

(118,2 = 130/110*100) (103,7 = 140/135*100)

Bruto dodana vrijednost godine n u cijenama iz 1995. godine dobiva se množenjem tekuće vrijednosti za 1995. s verižnim indeksom obujma.

$$DV\ 96.\ (u\ cijenama\ iz\ 1995.\ godine) = 110 * 1,182 = 130$$

$$DV\ 97.\ (u\ cijenama\ iz\ 1996.\ godine) = 110 * 1,182 * 1,037 = 135$$

5. Raščlamba poreza i subvencija na proizvode na sastavnice obujma i cijene

6.21. Raščlamba vrednovanja po bazičnoj cijeni na odgovarajuće sastavnice obujma i cijene pretpostavlja da se ova raščlamba odnosi i na poreze i na subvencije na proizvode. U ERP-u se primjenjuje sljedeće:

6.22. Indeks obujma subvencije (ili poreza) na proizvod jednak je indeksu obujma outputa po proizvođačkoj cijeni. U ovom slučaju, indeks obujma outputa je isti bez obzira da li je izražen u proizvođačkoj cijeni ili u bazičnoj cijeni.

6.23. Ovo rješenje ima još jednu prednost: indeks obujma ne ovisi o metodi vrednovanja. Kao posljedica toga, tumačenje indeksa cijene i obujma u bazičnoj cijeni je jednostavno: za osnovni proizvod koji je savršeno homogen, indeks obujma je jednak indeksu količine; indeks cijena odražava promjene u prosječnoj bazičnoj cijeni.

6.24. Primjer:

Za određeni proizvod, vrijednost outputa u proizvođačkoj cijeni u godini n je 1 000; vrijednost outputa u godini n + 1 je 900. Indeks obujma outputa je 102.

Ovaj je proizvod subvencioniran. Vrijednost subvencije za godinu n je 100; vrijednost subvencije za godinu n + 1 je 150.

Raščlamba subvencije na sastavnice obujma/cijene vrši se na sljedeći način:

	Vrijednost n	n + 1/indeks obujma	Obujam n + 1	n + 1/n indeks cijena	vrijednost n + 1
Output u proizvođačkim cijena- nama	1 000	102,0	1 020	88,2	900
Subvencija na proizvode	100	102,0	102	147,0	150
Output u bazičnim cijenama	1 100	102,0	1 122	93,6	1 050

Indeks obujma subvencije je isti kao indeks outputa u proizvođačkoj cijeni.

PRILOG II.

PROGRAM PRIJENOSA PODATAKA ZA ERP

Za svaku stavku outputa (stavke od 01 do 18, uključujući podstavke), potrebno je dostaviti vrijednost u bazičnim cijenama kao i njene sastavnice (vrijednost u proizvođačkim cijenama, subvencije i poreze na proizvode).

Podatke o računu proizvodnje i bruto investicija u fiksni kapital je potrebno dostaviti u tekućim i u stalnim cijenama.

Sve bi se vrijednosti trebale iskazati u milijunima jedinica nacionalne valute. Input rada bi trebalo iskazati u 1 000 GJR.

1. Račun proizvodnje

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studenj, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
01	Žitarice (uključujući sjeme)	X	X	X
01.1	Pšenica i pir krupnik	X	X	X
01.1/1	Meka pšenica i pir krupnik	—	—	X
01.1/2	Tvrda pšenica	—	—	X
01.2	Raž i suražica	X	X	X
01.3	Ječam	X	X	X
01.4	Zob i mješavine ljetnih žitarica	X	X	X
01.5	Kukuruzno zrno	X	X	X
01.6	Riža	X	X	X
01.7	Ostale žitarice	X	X	X
02	Industrijske biljke	X	X	X
02.1	Uljano sjeme i plodovi uljarica (uključujući sjeme)	X	X	X
02.1/1	Sjeme uljane repice i stočne repe	—	—	X
02.1/2	Suncokret	—	—	X
02.1/3	Soja	—	—	X
02.1/4	Druge uljarice	—	—	X
02.2	Proteinski usjevi (uključujući sjeme)	X	X	X
02.3	Sirovi duhan	X	X	X
02.4	Šećerna repa	X	X	X
02.5	Druge industrijske biljke	X	X	X
02.5/1	Vlaknasto bilje	—	—	X
02.5/2	Hmelj	—	—	X
02.5/3	Ostalo industrijsko bilje: ostalo	—	—	X

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
03	Krmno bilje	X	X	X
03.1	Kukuruz za silažu	—	—	X
03.2	Krmno korijenje (uključujući stočnu repu)	—	—	X
03.3	Drugo krmno bilje	—	—	X
04	Povrće i ukrasno bilje	X	X	X
04.1	Svježe povrće	X	X	X
04.1/1	Cvjetača	—	—	X
04.1/2	Rajčica	—	—	X
04.1/3	Drugo svježe povrće	—	—	X
04.2	Biljke i cvijeće	X	X	X
04.2/1	Sadnice	—	—	X
04./2/2	Ukrasno bilje i cvijeće (uključujući božićna drvca)	—	—	X
04./2/3	Nasadi	—	—	X
05	Krumpir (uključujući sjemenski)	X	X	X
06	Voće	X	X	X
06.1	Svježe voće	X	X	X
06.1/1	Konzumne jabuke	—	—	X
06.1/2	Konzumne kruške	—	—	X
06.1/3	Breskve	—	—	X
06.1/4	Drugo svježe voće	—	—	X
06.2	Agrumi	X	X	X
06.2/1	Slatke naranče	—	—	X
06.2/2	Mandarine	—	—	X
06.2/3	Limuni	—	—	X
06.2/4	Drugi agrumi	—	—	X
06.3	Tropsko voće	X	X	X
06.4	Grožđe	X	X	X
06.4/1	Stolno grožđe	—	—	X
06.4/2	Ostalo grožđe	—	—	X
06.5	Masline	X	X	X
06.5/1	Stolne masline	—	—	X
06.5/2	Ostale masline	—	—	X

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
07	Vino	X	X	X
07.1	Stolno vino	—	—	X
07.2	Kvalitetno vino	—	—	X
08	Maslinovo ulje	X	X	X
09	Drugi poljoprivredni proizvodi	X	X	X
09.1	Biljni materijali koji se u prvom redu upotrebljavaju za pletarstvo	—	—	X
09.2	Sjeme	—	—	X
09.3	Drugi poljoprivredni proizvodi: ostali	—	—	X
10	Output biljne proizvodnje (01 do 09)	X	X	X
11	Životinje	X	X	X
11.1	Goveda	X	X	X
11.2	Svinje	X	X	X
11.3	Konji	X	X	X
11.4	Ovce i koze	X	X	X
11.5	Perad	X	X	X
11.6	Ostale životinje	X	X	X
12	Životinjski proizvodi	X	X	X
12.1	Mlijeko	X	X	X
12.2	Jaja	X	X	X
12.3	Drugi proizvodi životinjskog podrijetla	X	X	X
12.3/1	Neprerađena vuna	—	—	X
12.3/2	Čahure dudovih svilaca	—	—	X
12.3/3	Drugi proizvodi životinjskog podrijetla: drugi	—	—	X
13	Output životinja (11 + 12)	X	X	X
14	Output poljoprivrednih dobara (10 + 13)	X	X	X
15	Output poljoprivrednih usluga	X	X	X
15.1	Poljoprivredne usluge	—	—	X
15.2	Zakup mliječne kvote	—	—	X

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
16	Poljoprivredni output (14 + 15)	X	X	X
17	Nepoljoprivredne sporedne djelatnosti (neodvojive)	X	X	X
17.1	Prerada poljoprivrednih proizvoda	X	X	X
17.2	Druge neodvojive sporedne djelatnosti (dobra i usluge)	X	X	X
18	Output poljoprivredne industrije (16 + 17)	X	X	X
19	Ukupna intermedijarna potrošnja	X	X	X
19.01	Sjeme i sadnice	X	X	X
19.02	Energija, maziva	X	X	X
19.02/1	— električna energija	—	—	X
19.02/2	— plin	—	—	X
19.02/3	— druga goriva i pogonska goriva	—	—	X
19.02/4	— drugo	—	—	X
19.03	Gnojiva i sredstva za poboljšanje tla	X	X	X
19.04	Sredstva za zaštitu bilja i pesticidi	X	X	X
19.05	Veterinarski troškovi	X	X	X
19.06	Hrana za životinje	X	X	X
19.06/1	— hrana za životinje kupljena od drugih poljoprivrednih gospodarstava	X	X	X
19.06/2	— hrana za životinje kupljena izvan poljoprivredne industrije	X	X	X
19.06/3	— hrana za životinje proizvedena i potrošena u okviru istoga gospodarstva	X	X	X
19.07	Održavanje materijala (strojeva i opreme)	X	X	X
19.08	Održavanje zgrada	X	X	X
19.09	Poljoprivredne usluge	X	X	X
19.10	Druge robe i usluge	X	X	X

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
20	Bruto dodana vrijednost u bazičnim cijenama (18-19)	X	X	X
21	Potrošnja fiksnog kapitala	X	X	X
21.1	Oprema	—	—	X
21.2	Zgrade	—	—	X
21.3	Nasadi	—	—	X
21.4	Drugo	—	—	X
22	Neto dodana vrijednost u bazičnim cijenama (20-21)	X	X	X

2. Račun stvaranja dohotka

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
23	Naknade zaposlenicima	X	X	X
24	Ostali porezi na proizvodnju	X	X	X
25	Ostale subvencije na proizvodnju	X	X	X
26	Faktorski prihod (22-24 + 25)	X	X	X
27	Poslovni višak/mješoviti dohodak (22-23-24 + 25)	X	X	X

3. Račun poduzetničkog dohotka

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
28	Najamnine i drugi izdaci koje treba platiti za najam nekretnina	X	X	X
29	Pasivna kamata	X	X	X
30	Aktivna kamata	X	X	X
31	Poduzetnički dohodak (27-28-29 + 30)	X	X	X

4. Elementi računa kapitala

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
32	BIFK u poljoprivredne proizvode	—	—	X
32.1	BIFK u nasade	—	—	X
32.2	BIFK u životinje	—	—	X
33	BIFK u nepoljoprivredne proizvode	—	—	X
33.1	BIFK u opremu	—	—	X
33.2	BIFK u zgrade	—	—	X
33.3	Druge bruto investicije u fiksni kapital	—	—	X
34	Bruto investicije u fiksni kapital (bez PDV-a koji se odbija) (32 + 33)	—	—	X
35	Neto investicije u fiksni kapital (bez PDV-a koji se odbija) (34-21)	—	—	X
36	Promjene zaliha	—	—	X
37	Kapitalni transferi	—	—	X
37.1	Investicijske potpore	—	—	X
37.2	Ostali kapitalni transferi	—	—	X

5. Input rada u poljoprivredi

Stavka	Popis varijabli	Prijenos koji se odnosi na izvještajnu godinu n		
		Studeni, godina n (procjene)	Siječanj, godina n+1 (procjene)	Rujan, godina n+1
38	Ukupni input rada u poljoprivredi	X	X	X
38.1	Neplaćeni input rada u poljoprivredi	X	X	X
38.2	Plaćeni input rada u poljoprivredi	X	X	X